MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS MOKYKLA
BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR PROCESO INSTITUTAS

GABIJA IVANOVAITĖ
(BAUDŽIAMOSIOS TEISĖS IR KRIMINOLOGIJOS PROGRAMA)

SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE AKMENĖS RAJONE KRIMINOLOGINĖ ANALIZĖ

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovas
Doc. dr. Alfredas Kiškis

Kaunas, 2022

TURINYS

ĮVADAS..... 4
1. SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE SAMPRATA..... 9
2. SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE AKMENĖS RAJONE RAIŠKA..... 26
3. ASMENŲ SMURTAUJANČIŲ ARTIMOJE APLINKOJE AKMENĖS RAJONE CHARAKTERISTIKA..... 36
4. NUKENTĖJUSIŲJŲ ASMENŲ NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE AKMENĖS RAJONE CHARAKTERISTIKA..... 45
5. PAGRINDINIAI SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE AKMENĖS RAJONE VEIKSNIAI.....53
6. SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE PREVENCIJA AKMENĖS RAJONE.....60
IŠVADOS.....69
PASIŪLYMAI.....71
LITERATŪRA.....72
ANOTACIJA LIETUVIŲ KALBA.....79
ANOTACIJA (ANNOTATION) ANGLŲ KALBA.....80
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA.....81
SANTRAUKA (SUMMARY) ANGLŲ KALBA 83
PRIEDAI.....85
PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ.....87

SANTRUMPŲ SĄRAŠAS

1. SAA- Smurtas artimoje aplinkoje (angl. Domestic Violence).
2. ASAAĮ – Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas.
3. LR – Lietuvos Respublikos.
4. LR BK – Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas.
5. LR BPK – Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas.
6. LR ANK - Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas.
7. str. – straipsnis.
8. d. – dalis.
9. Stambulo konvencija - Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo.
10. IRD - Informatikos ir ryšių departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos.
11. NV – Nusikalstama veika.
12. Telšių AVPK Akmenės r. PK – Telšių apskrities vyriausiojo policijos komisariato Akmenės rajono policijos komisariatas.

ĮVADAS

Tiriama problema. Kokia yra nusikalstamų veikų (toliau NV) – smurto artimoje aplinkoje (toliau SAA) Akmenės rajone raiška, SAA NV Akmenės rajone darančių ir nuo jų nukentėjusių asmenų ypatybės, kokie šias veikas Akmenės rajone lemiantys veiksniai ir prevencija.

Baigiamojo darbo aktualumas. SAA šiuo metu yra viena opiausių problemų Lietuvoje. Dėl jo „daromos žalos visuomenei nusikaltimai susiję su SAA priskiriami prie visuomeninę reikšmę turinčių NV“[1]. „SAA – neabejotinai destruktyvi socialinė žala, kenkianti žmonių ir šeimų santykiams bei jų gerovei“[2]. Pastaraisiais metais keičiantis požiūriui į SAA, kaip itin neigiamą socialinį reiškinį, klausimai susiję su juo tampa vis aktualesni. Be to, šiuo metu Lietuvos visuomenė išgyvena unikalų pandeminį laikotarpį. Esant šiai situacijai ypatingai svarbu panagrinėti ar „COVID-19“ pandemija padarė įtaką šios rūšies nusikalstamumui ir kaip tai konkrečiai paveikė Akmenės r.

Lietuvos statistikos departamento duomenimis (toliau Statistikos departamentas) 2016 - 2020 metų laikotarpiu policija Lietuvoje kasmet registravo nuo 41 531 iki 58 553 pranešimų susijusių su SAA.[3] Taip pat šio departamento duomenimis, minėtu laikotarpiu, dėl SAA užregistruoti nusikaltimai sudarė nuo 16,2 % iki 18,2 % visų per metus užregistruotų nusikaltimų Lietuvoje.[4] Esant šiai situacijai akivaizdu, kad tai reikalauja nemažų valstybės institucijų žmogiškųjų bei finansinių išteklių, nekalbant jau apie daromą žalą visuomenei, kuri dažnu atveju sunkiai yra įvertinama. Tai tik keletą statistinių skaičių, tačiau jie iliustruoja kokio masto problema yra SAA.

Lietuvos Respublikos Konstitucijos (toliau Konstitucijos) 38 str. numato, kad „šeima yra visuomenės ir valstybės pagrindas“[5], o būtent SAA pasireiškia tarp artimiausių žmonių, t. y. aplinkoje, kurią sudaro asmenys, „siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat tarp asmenų, kartu gyvenančių ir tvarkančių bendrą ūkį“[6]. Be to, Konstitucijos 18 str. numato, kad „žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės“[7], o 21

[1] „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas,“ Valstybės žinios 72, 3475 (2011).
[2] Ilona Michailovič, “Smurtinio elgesio kaitos svarba užkertant kelią smurtui artimoje aplinkoje.” *Teisė* 114 (2020): 8, https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2020~1587105913296/J.04~2020~1587105913296.pdf.
[3] „Statistinių rodiklių analizė“, Lietuvos statistikos departamentas, žiūrėta 2021 m. gegužės 15 d., https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R0077#/.
[4] „Statistinių rodiklių analizė“, Lietuvos statistikos departamentas, žiūrėta 2021 m. gegužės 15 d., https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R0127#/.
[5] „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, Lietuvos Respublikos Seimas, žiūrėta 2021 m. gegužės 19 d., https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm.
[6] „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas,“ Valstybės žinios 72, 3475 (2011).
[7] „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, Lietuvos Respublikos Seimas, žiūrėta 2021 m. gegužės 19 d., https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm.

str. numato, kad „žmogaus asmuo neliečiamas, žmogaus orumą gina įstatymas. Draudžiama žmogų kankinti, žaloti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis, taip pat nustatyti tokias bausmes“[8]. Tuo tarpu SAA NV atvejais daromas įvairiapusis žmogaus teisių ir laisvių pažeidimas. Todėl tik imantis prevencijos priemonių, taikant apsaugos priemones ir teikiant tinkamą pagalbą asmenims nukentėjusiems nuo SAA, įmanoma greitai ir tinkamai reaguoti į iškilusias grėsmes, nes SAA dažnai ir itin latentiška NV. Taip pat priklausomai nuo gyventojų socialinės, demografinės padėties, ekonominio išsivystymo, vietinių institucijų tinkamo dėmesio ir kitų veiksnių priklauso SAA paplitimas viename ar kitame valstybės administraciniame vienete. Todėl tik turint išsamų esamos padėties vaizdą galima taikyti tinkamas šių NV prevencijos ir kontrolės priemones.

Tiriamos problemos ištyrimo lygis. Iki šiol Lietuvoje problemos susijusios su smurtiniu nusikalstamumu artimoje aplinkoje dažniausiai buvo nagrinėjamos tik nacionaliniu mastu. Nors ASAAĮ galioja jau dešimtmetį, tačiau stokojama lokalių (regioninių ar rajoninių) kriminologinių darbų, nagrinėjančių esamą padėtį šioje srityje. Neretai bendroji oficialioji Lietuvos SAA statistika neatskleidžia tikrosios situacijos atskiruose valstybės administraciniuose vienetuose ir jos specifikos.

SAA nusikalstamumo temomis yra rašę tokie Lietuvos mokslininkai kaip: Brigita Palavinskienė apie smurto šeimoje prevenciją ir užsienio šalių patirtį[9], Ilona Michailovič nagrinėjo smurto šeimoje problematinius aspektus, smurtinio elgesio kaitos svarbą užkertant kelią SAA[10], I. Michailovič, Svetlana Justickaja, Rūta Vaičiūnienė, Vaidas Kalpokas ir Evaldas Visockas pateikė veiksmingo policijos ir kitų suinteresuotų institucijų bendradarbiavimo, SAA atpažinimo, pagalbos ir prevencijos modelį.[11] Ramunė Jakštienė nagrinėjo moterų nukentėjusių nuo SAA baudžiamąją teisinę apsaugą[12] ir kt. Su SAA susijusiomis temomis parašyta nemažai ir užsienio mokslininkų darbų. Paminėtini tokie, kaip J. Then, F. Rachel, C. Jones, S. Moss, K. Cooke, kurie nagrinėjo klausimus susijusius su veiksmingos intervencijos kūrimu ir įgyvendinimu siekiant užkirsti kelią smurtui šeimoje ir prievartai bendruomenėse[13], S. Murray, A. Powell nagrinėjo

[8] „Lietuvos Respublikos Konstitucija“, Lietuvos Respublikos Seimas, žiūrėta 2021 m. gegužės 19 d., https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm.
[7] Brigita Palavinskienė, “Smurto šeimoje prevencija: užsienio šalių patirtis”, *Jurisprudencija: mokslo darbai* 20 (2001): 59–67, https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367187366227/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content
[8] Michailovič, *supra note,* 2: 8-25.
[9] Ilona Michailovič ir kt., *Veiksmingo policijos ir kitų suinteresuotų institucijų bendradarbiavimo link: smurto artimoje aplinkoje atpažinimo, pagalbos ir prevencijos modelis* (Vilnius: Teisės institutas, 2019).
[10] Ramunė Jakštienė, “Smurtas artimoje aplinkoje prieš moteris: baudžiamoji teisinė apsauga“ (daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2019), https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15758/Disertacija_R_%20Jakstiene.pdf?sequence=2&isAllowed=y
[13] Fenton Rachel, Cassandra Jones, Sue Moss, Kate Cooke. “The Challenges of Developing and Implementing a Bystander Intervention for the Prevention of Domestic Violence and Abuse in UK Communities.” Journal of Gender-Based Violence 3, 2 (2019): 215–31.

tokius klausimus: kodėl smurtas šeimoje yra svarbi socialinė problema, kokias pasekmes sukelia smurtas šeimoje ir tinkamo reagavimo į smurtą svarbą[14] ir kita.

Nors darbų SAA tematika parašyta nemažai, tačiau SAA Akmenės r. 2016 - 2020 m. laikotarpiu nėra nagrinėtas. Be to, šiuo metu Lietuvos visuomenė išgyvena unikalų pandeminį laikotarpį. Darbų tiriančių pandemijos „COVID-19“ įtaką SAA Akmenės rajone taip pat nėra.

Darbo naujumas. Mokslinių darbų ir atliktų tyrimų, kuriuose būtų nagrinėjami SAA nusikalstamumo ypatumai Akmenės r. ir šiam rajonui būdingą specifiką rasti nepavyko. Magistro baigiamajame darbe nagrinėjama SAA Akmenės rajone raiška, šias veikas darančių ir nuo jų nukentėjusių asmenų ypatybės, smurtą lemiantys veiksniai ir prevencija 2016 – 2020 metų laikotarpiu. Be to, nagrinėjama visuotinės „COVID-19“ pandemijos galima įtaka SAA Akmenės rajone.

Baigiamojo darbo reikšmė. Baigiamasis darbas gali turėti reikšmės teoriniu ir praktiniu aspektu, kadangi nustatytos problemos ir gauti tyrimo rezultatai gali padėti geriau suprasti SAA priežastis ir tendencijas Akmenės rajone, numatyti prevencijos ir kontrolės kryptis bei gali būti naudingi tolimesniems tyrimams šioje srityje.

Darbo originalumas. Tyrimas atliktas darbo autorės, remiantis surinktais statistiniais duomenimis ir kita informacija, autorė atliko empirinį tyrimą.

Baigiamojo darbo tikslas – ištirti SAA Akmenės rajone kriminologinius aspektus bei pateikti siūlymus jo prevencijai.

Baigiamojo darbo uždaviniai:

- Atskleisti SAA sampratą;

- Išanalizuoti 2016 - 2020 metų laikotarpio smurtinių nusikaltimų artimoje aplinkoje Akmenės rajone įvairius kriminologinius rodiklius (būklę, lygį, dinamiką, struktūrą) palyginant juos su analogiškais rodikliais Lietuvos mastu;

- Pateikti asmenų, smurtaujančių artimoje aplinkoje Akmenės rajone charakteristiką (nusikaltėlio portretą);

- Pateikti asmenų, nukentėjusių nuo SAA Akmenės rajone charakteristiką;

- Atskleisti pagrindinius SAA Akmenės rajone veiksnius, įvertinti kokią įtaką SAA nusikalstamumui Akmenės rajone galimai padarė „COVID - 19“ pandemija.

- Išanalizuoti SAA prevenciją Akmenės rajone bei parengti jos pagerinimo siūlymus.

Baigiamajame darbe naudoti metodai:

[14] Suellen Murray and Anastasia Powell, “*Domestic Violence: Australian Public Policy*“ (Melbourne: Australian Scholarly Publishing, 2011), https://www.academia.edu/1985872/Domestic_Violence_Australian_Public_Policy_with_Suellen_Murray.

- „Sisteminės analizės (gr. – sistema – visuma, sudaryta iš dalių, junginys; angl. – systemanalyse; rus. – системный подход) – tai mokslinio tyrimo metodologinė kryptis, kurios pagrindas yra sudėtingo vientiso objekto su daugybe elementų, jų visumos santykių ir ryšių nagrinėjimas“[15]. „Analizė (gr. analysis – suskaidymas, išnagrinėjimas; angl. – analysis) – mokslinio tyrimo metodas, praktiškai ar mintyse suskaidant daiktą, reiškinį, visumą į sudėtines dalis, požymius, savybes, kurios nors dalies, kuri vėliau nagrinėjama atskirai, išskyrimas iš visumos“[16]. Remiantis šiuo metodu darbe nagrinėjami, analizuojami bei vertinami Lietuvos Statistikos departamento duomenys, policijos veiklos statistiniai rodikliai, anketavimo metu gauta informacija ir kt.

- „Lyginimo (angl. – comparative method; rus. – сравнительный метод) – sociologinis tyrimas, kai derinama informacija gauta įvairiais istorinio vystymosi laikotarpiais; įvairių socialinių sistemų; įvairiais rinkimo ar matavimo metodais“[17]. Taikant šį metodą lyginami ir vertinami SAA nusikalstamumo statistiniai rodikliai ir jų dinamika 2016 - 2020 metų laikotarpiu, Akmenės rajone ir Lietuvos mastu, siekiant atskleisti panašumus ir skirtumus.

- „Anketinis (iš pranc. enquźte – tyrimas; angl. – questionnaire; rus. – анкета, опросный лист) – klausimų lapas tam tikroms žinioms surinkti“[18]. Šio metodo pagalba atlikta Akmenės rajone su SAA, nemažiau kaip 5 metus dirbančių pareigūnų (ekspertų), apklausa. Apklausos metu gauti duomenys išnagrinėti ir panaudoti apibendrinant respondentų nuomonę darbe iškeltų problemų prasme, taip pat pateikiant išvadas bei siūlymus.

- „Apibendrinimo metodas (lot. – generalisatio; angl. – generalization; rus. – обобщение) – mąstymo operacija ir produktas, tikrovės reiškinių bendrųjų, esminių požymių ir savybių atspindėjimas. Perėjimas nuo siauresnių sąvokų ir teiginių prie platesnių. Apibendrinimas nusako bendruosius teiginius, dėsningumus, principus. Jie išvedami induktyviai (remiantis empirinio patyrimo ar tyrimo duomenimis) arba deduktyviai (pagal taisykles)“[19]. Šio metodo pagalba apibendrinta darbe pateikta informacija, statistiniai duomenys, respondentų apklausos metu gauta informacija bei padarytos išvados darbe iškeltų uždavinių prasme.

Baigiamojo darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, šeši skyriai, išvados ir siūlymai, naudotų literatūros šaltinių sąrašas, darbo anotacija lietuvių ir anglų kalbomis, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis, priedai.

Pirmame darbo skyriuje atskleidžiama SAA samprata.

[15] Rimantas Tidikis, *Socialinių mokslų tyrimų metodologija* (Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2003), 375.
[16] *Ibid*, 437.
[17] *Ibid*, 415.
[18] *Ibid*, 474.
[19] *Ibid*, 387.

Antrame darbo skyriuje analizuojami registruoto SAA Akmenės rajone 2016 - 2020 m. laikotarpiu įvairūs kriminologiniai rodikliai (būklė, struktūra, lygis, dinamika) lyginant juos su analogiškais nusikalstamumo rodikliais Lietuvos mastu.

Trečiame skyriuje pateikiama asmenų smurtaujančių artimoje aplinkoje Akmenės r. charakteristika (nusikaltėlio portretas).

Ketvirtame darbo skyriuje pateikiama asmenų, nukentėjusių nuo SAA Akmenės rajone, charakteristika.

Penktame darbo skyriuje analizuojami pagrindiniai SAA Akmenės rajone veiksniai, įvertinta kokią įtaką SAA nusikalstamumui Akmenės rajone padarė „COVID - 19“ pandemija.

Šeštame darbo skyriuje nagrinėjama SAA prevencija Akmenės rajone.

1. SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE SAMPRATA

Pradedant nagrinėti ir siekiant atskleisti SAA sampratą, visų pirma reikia aptarti pagrindines sąvokas, kurios yra susijusios su šiuo reiškiniu ir jomis bus vadovaujamasi šiame darbe. Būtina panagrinėti kaip suprantamos tokios sąvokos - smurtas ir artima aplinka.

Atskirose valstybėse „smurto supratimas ir vertinimas skyrėsi ir skiriasi priklausomai nuo laikmečio, kultūros, ekonominės ar socialinės situacijos“[20]. „Kiekvienas savaip gali suprasti smurtą. Sunku rasti vieningą terminą apibrėžiantį smurtą prieš asmenį. Dažniau žodis taikomas apibrėžiant vieno asmens sukeliamą žalą kitam ar kitiems asmenims“[21]. Dabartiniame lietuvių kalbos žodyne: smurtas įvardijamas kaip „*šiurkšti prievarta*“[22], o prievarta kaip „*jėgos vartojimas verčiant ką daryti*“[23]. Na, o įvairiuose mokslinės literatūros šaltiniuose terminas smurtas taip pat neretai keičiamas tam tikrais sinonimais, tokiais kaip prievarta ar agresija.

„*Prievarta ir smurtas* – sąvokos, dažniausiai vartojamos nagrinėjant smurtinius nusikaltimus, padaromus šeimoje, buityje. <...> šios sąvokos sąlygiškai vartojamos kaip sinonimai, tačiau teisinėje kalboje rekomenduotina vartoti „prievartos“ terminą, nes kalbama apie teisinį aukos ir smurtautojo konflikto nagrinėjimą, kai vertinami vieno asmens (smurtautojo) veiksmų kito asmens (aukos) atžvilgių pobūdis, priežastys ir padariniai“[24].

„Žodis *smurtas* labai dažnai prilyginamas žodžiui *agresija,* nors tai nėra vienas ir tas pats. Smurtas yra vienas iš agresijos pasireiškimo formų, bet ne jos sinonimas. Agresija – tai tikslingi veiksmai, kuriais siekiama sukelti žalą kitam žmogui arba žmonių grupei. Smurtas yra sudėtingas reiškinys, smurtinis poelgis visada turi vidinę prasmę ir tikslą, tačiau ne visais atvejais tiesioginis smurto tikslas – sukelti žalą aukai. Smurtaudamas žmogus labiau siekia valdyti, kontroliuoti kitą žmogų, pajausti savo jėgą. Smurtas ir agresija yra tapatūs tais atvejais, kai smurtautojas nori padaryti tiesioginę žalą aukai. Be to, smurtas visada turi socialinį atspalvį“[25].

Praktikoje „dažnas iš mūsų girdėdamas terminą „*smurtas*“, įsivaizduoja šiurkščią prievartą fizinės jėgos pavartojimą prieš asmenį, sukeliantį fizinį skausmą ar ribojantį nukentėjusiojo laisvę. Smurtas visuomenėje yra suvokiamas kaip fizinė, psichologinė, seksualinė prievarta, kurią nukentėjusysis patiria dalyvaudamas visuomeniniame gyvenime“[26]. Tuo tarpu

[20] Jolita Stulginskienė, *Smurtas artimoje aplinkoje* (Trakai: Lietuvos policijos mokykla, 2014), 9.
[21] *Ibid*
[22] „Smurtas“, Lietuviuzodynas, žiūrėta 2021 lapkričio 24 d., https://www.lietuviuzodynas.lt/zodynas/Smurtas.
[23] „Prievarta“, Lietuviuzodynas, žiūrėta 2021 lapkričio 24 d., https://www.lietuviuzodynas.lt/zodynas/Prievarta.
[24] Rokas Uscila ir kt., *Teisiniai ir praktiniai patarimai moterims, patyrusioms prievartą šeimoje* (Vilnius: Petro ofsedas, 2004), 8-12.
[25] Viešoji įstaiga Vaikų laikinosios globos namai „Atsigręžk į vaikus“, *Smurtas šeimoje: prevencija, intervencija ir galima pagalba* (Vilnius: Lodvila, 2008), 9.
[26] Nijolė Dirsienė, *Patarimai teikiantiems pagalbą šeiminio smurto aukoms* (Vilnius: Danielius, 2005), 5.

kalbant apie SAA ir pavyzdžiui smurtą šeimoje, ši sąvoka „dažniausiai yra taikoma kaip kompleksinė, apimanti psichologinę, fizinę, seksualinę ir ekonominę prievartą, taip pat žmogaus nepriežiūrą“[27].

Dauguma specialistų sutaria, kad smurto arba „prievartos pobūdis visuomenėje gali būti įvairus: materialinis, ideologinis, tiesioginis, netiesioginis, socialinis, ekonominis, politinis, moralinis, fizinis, psichologinis, teigiamas, neigiamas, teisėtas, neteisėtas ir kt. Neteisėta prievarta sietina su žmogaus teisių bei laisvių ribojimais (varžymais) bei tiesioginiais jų pažeidimais, t.y. pasikėsinimais į gyvybę, sveikatą, asmens bei turto neliečiamybę, laisvę, privatų gyvenimą, individualybę, garbę, savigarbą (orumą) ir kt.“[28].

Smurtas (agresija, prievarta) „nėra savarankiškas nusikaltimas. Baudžiamajame kodekse taip pavadinto nusikaltimo nerasime. Bet jis yra daugelio nusikaltimų sudėtinė dalis“[29]. Jis egzistuoja visur – ir viešose vietose, ir artimoje aplinkoje.[30] Jis paveikia žmones nepaisant lyties, amžiaus, seksualinės orientacijos, rasės, etninės priklausomybės, religijos ar socialinės padėties.

Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymo 2 str. 4 d. numatyta, kad „*smurtinis nusikaltimas* – Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau LR BK) nurodyto nusikaltimo sudėties požymių turinti veika, kuria buvo tyčia atimta žmogaus gyvybė arba sunkiai ar nesunkiai sutrikdyta jo sveikata, arba apysunkio, sunkaus ar labai sunkaus nusikaltimo žmogaus laisvei, seksualinio apsisprendimo laisvei ar neliečiamumui sudėties požymių turinti veika“[31]. Matome, kad įstatymų leidėjas smurtiniais nusikaltimais visų pirma laiko pačius sunkiausius nusikaltimus ir tuos nusikaltimus, kuriais kėsinamasi į svarbiausias įstatymo ginamas vertybes (gyvybę, sveikatą, seksualinio apsisprendimo laisvę ir kt.).

Ritos Žukauskienės nuomone, „smurtas - tai fizinės ir emocinės kančios sukėlimas, sužalojimas naudojant jėgą, turint tikslą ką nors fiziškai arba psichologiškai paveikti, taip pat prievartinis asmens laisvės suvaržymas, stipriai paveikiantis normalią egzistenciją. Smurtas plačiąja prasme reiškia fizinę, psichologinę, seksualinę prievartą, žmogaus nepriežiūrą“[32].

Lolita Stulginskienė smurtą įvardina, kaip „pavojingą reiškinį, kuris gali sukelti sunkius padarinius asmens sveikatai, saugumui, gerovei ir pan. <....> Vienas iš labiausiai paplitusio smurto yra šeiminis smurtas“[33] arba SAA.

---

[27] Dirsienė, *Supra note,* 26: 5.
[28] Aušra Krupskienė ir kt., *Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje* (Vilnius: Higienos institutas, 2011), 2, https://www.hi.lt/uploads/pdf/padaliniai/VSTC%20TTVS/Smurto%20paplitimas%20ir%20jo%20prevencija%20Lietuvoje.pdf.
[29] Viktoras Justickis, *Kriminologija vadovėlis 1 dalis* (Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001), 411.
[30] Stulginskienė, *Supra note,* 20: 9.
[31] “Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas,“ e-seimas.lrs.lt, žiūrėta 2021 spalio 10 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/67b3bf22199711e9bd28d9a28a9e9ad9.
[32] Rita Žukauskienė, *Kriminalinio elgesio psichologija vadovėlis* (Vilnius: MRU, 2006), 345.
[33] Stulginskienė, *op. cit.,* 5.

Ilona Michailovič smurtą pasireiškiantį artimoje aplinkoje apibūdina taip: „tai ne visada aiškiai matomas terorizmas, kuris pasireiškia kasdieniais, fiziniais, psichologiniais, lytiniais ir ekonominiais smurtiniais veiksmais, kuriais siekiama sužaloti auką psichologiškai, fiziškai, seksualiai, ekonomiškai ir šie veiksmai vyksta įvairaus amžiaus ir įvairių visuomenės sluoksnių žmonių tarpe“[34].

Apibendrinant galima teigti, kad *smurtas* plačiąja prasme suprantamas, kaip neteisėta prievarta, kuria ribojamos (varžomos) ar tiesiogiai pažeidžiamos kito žmogaus pamatinės teisės ir laisvės bei jis pasireiškia labai įvairiai: pasikėsinimais į gyvybę, sveikatą, seksualinio apsisprendimo laisvę, asmens bei turto neliečiamybę, laisvę, privatų gyvenimą, garbę, savigarbą (orumą) ir kt.

Kita svarbi sąvoka - *artima aplinka*, kurioje vyksta smurtiniai nusikaltimai ir kaip ji suprantama. Pasaulinis judėjimas prieš smurtą artimoje aplinkoje (angl. battered woman movement) prasidėjo XX a. 8 dešimtmetyje. Šis reiškinys buvo įvardijamas, kaip moterų mušimu – pakartotiniu vyro elgesiu, kurio metu jis naudoja fizines ir psichologines jėgas tam, kad priverstų moterį daryti tai, ko jis nori, nepaisant jos teisių.[35] Dėl šios priežasties SAA visų pirma suprantamas kaip smurtas šeimoje, o „kartais smurto šeimoje sąvoka yra vartojama tik prievartos prieš moteris atvejais, tačiau dažniausiai ji atspindi kaltininko ir aukos, kuriuos sieja ilgalaikis ryšys, santykius“[36].

Mokslinėje literatūroje atkreipiamas dėmesys, kad „ankščiau buvo plačiai vartojamos su smurtu šeimoje susijusios tokios sąvokos: „Smurtas šeimoje, „šeiminis smurtas“, „smurtas buityje“, „buitinis smurtas“, „buitinis konfliktas“[37].

Brigitos Palavinskienės teigimu, „beveik visais atvejais šeiminio smurto aukomis tampa moterys ir/ arba vaikai. Neretai specialistai šį reiškinį taip ir vadina - „smurtas prieš moteris ir vaikus“. Vyrai šeiminio smurto atveju ypač retai tampa nukentėjusiaisiais ne vien todėl, kad jie paprastai fiziškai stipresni, bet ir dėl įvairių socialinių priežasčių“[38] (istorinių, kultūrinių, socialinių normų ir tradicinių lyčių stereotipų susijusių su vyrų ir moterų sampratomis paremtomis skirtingomis jų fizinėmis, biologinėmis, seksualinėmis ir socialinėmis funkcijomis).[39] Ilona Michailovič atkreipia dėmesį, kad „šiuolaikinės kriminologinės koncepcijos ir tyrėjai,

---

[34] Ilona Michailovič, „Kai kurie smurto šeimoje problematikos aspektai“, *Teisė* 82 (2012): 26, https://www.researchgate.net/publication/330723703_Kai_kurie_smurto_seimoje_problematikos_aspektai.
[35] Lenore E. A. Walker, *The Battered Woman* (New York: Harper & Row, 1979), xv. https://www.scribd.com/book/163653341/Battered-Woman?utm_medium=cpc&utm_source=google_search&utm_campaign=3Q_Google_DSA_NB_RoW&utm_device=c&gclid=EAIaIQobChMIhv3I9LvP9QIVR0CRBR2EtAarEAAYASAAEgLn6fD_BwE.
[36] Genovaitė Babachinaitė ir kt., *Kriminologija* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010), 413.
[37] Stulginskienė, *Supra note,* 20: 7.
[38] Palavinskienė, *Supra note,* 7: 59.
[39] Jakštienė, *supra note*, 10: 41.

besidomintys moterų nusikalstamo elgesio problematika, savo dėmesio centre išdėsto socialinius kultūrinius lyties aspektus bei moterų ir vyrų gyvenimo skirtumus, kurie lemia kitokius moterų ir vyrų nusikalstamo elgesio standartus“[40].

Pasak Ilonos Michailovič, vyrų „smurtas dažnai pasireiškia, kaip konfliktų sprendimo forma, siekiant užtikrinti savo privilegijas ir neleisti pokyčių. Tai strategija, pasirinkta tų vyrų, kurie siekia apsaugoti patriarchatą savo mikroaplinkoje bei dominuoti santykiuose su savo partnerėmis nepaisant formalios teisių lygybės“[41].

Karolis Jovaišas remdamasis Jungtinių Tautų Generalinės asamblėjos Smurto prieš moteris panaikinimo deklaracija šį reiškinį dar vadina visuotinai pripažįstama „buitinio smurto“ sąvoka. Jo nuomone, buitinis smurtas, tai dažniausiai „smurtas prieš moteris – tai bet koks lyties požymiu įvykdytas vienkartinis, kartotinis ar tęstinis smurto aktas, kuris sukelia kančias, kenkia arba gali pakenkti moters psichinei, fizinei sveikatai, taip pat ir grasinimai įvykdyti tokius aktus arba prievartinius ir despotiškus laisvės apribojimus privačiame ar visuomeniniame gyvenime“[42].

Joseph Then mano, kad „smurtas šeimoje kartais dar vadinamas buitiniu smurtu arba sutuoktinio prievarta. Tai atsitinka, kai šeimos narys, partneris ar buvęs partneris bando fiziškai ar psichologiškai dominuoti vienas prieš kitą“[43].

Šiuo metu vienas iš pažangiausių ir svarbiausių instrumentų kovai su SAA yra „Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto šeimoje prevencijos ir kovos su juo“[44] (toliau Stambulo konvencija). Teigiama, kad Stambulo konvencija yra plačiausia tarptautinė sutartis, kuri skirta spręsti šią rimtą žmogaus teisių pažeidimo problemą. Šia sutartimi siekiama visiškai netoleruoti tokio smurto ir tai yra didelis žingsnis į priekį, siekiant Europą ir už jos ribų padaryti saugesne vieta. Stambulo konvencija suteikia tam tikro aiškumo, nurodydama, kokios smurto formos turi būti kriminalizuojamos, tačiau Lietuva yra pasirašiusi, bet neratifikavusi Stambulo konvencijos.[45]

Taigi artimą aplinką visų pirma sudaro asmenys gyvenantys šeimoje. Nors kartais manoma, kad šeimą gali sudaryti tik susituokę asmenys, tačiau, kaip matyti iš Lietuvos

---

[40] Ilona Michailovič, „Moterų nusikalstamo elgesio problematika“, *Teisė* 93 (2014): 93.
[41] Ilona Michailovič, „Kai kurie smurto artimoje aplinkoje aspektai socialinės kultūrinės lyties požiūriu“, *Kriminologijos studijos* 2 (2014): 159.
[42] Karolis Jovaišas, *Smurto Šeimoje prevencija: iliuzijų anatomija* (Vilnius: Eugrimas, 2009), 24.
[43] Joseph Then, “Domestic Violence,“ ezinearticles, žiūrėta 2022 m. sausio 23 d., https://ezinearticles.com/?Domestic-Violence&id=1128602.
[44] „Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo“, e-seimas.lrs.lt, žiūrėta 2021 m. gruodžio 15 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/517d7b226ec911e89bb0cb50d0500eab?jfwid=6m4099ke4.
[45] Salomėja Zaksaitė, „Protection From Domestic Violence: An Essential Human Right or a ‘Fight’ Against Masculinity?” *Kriminologijos Studijos*, Nr. 4 (2016). http://www.zurnalai.vu.lt/kriminologijos-studijos/article/download/10732/8816.

Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau KT) doktrinos, šeimos samprata yra kur kas platesnė, o santykių išraiškos forma esminės reikšmės neturi. Tai pavyzdžiui gali būti gyvenimas nesusituokus (partnerystė). Šiame kontekste paminėtinas LR KT 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos Valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“[46], kuriame konstatuota, kad „konstitucinė šeimos samprata grindžiama šeimos narių tarpusavio atsakomybe, supratimu, emociniu prieraišumu, pagalba ir panašiais ryšiais bei savanorišku apsisprendimu prisiimti tam tikras teises ir pareigas, t. y. santykių turiniu, o šių santykių išraiškos forma konstitucinei šeimos sampratai esminės reikšmės neturi“[47].

Savo ruoštu Lietuvos Aukščiausiasis Teismas yra pasisakęs, kad KT šiuo sprendimu „išskyrė tam tikrus kriterijus, į kuriuos reikia atsižvelgti vertinant, ar asmenų santykiai priskirtini šeimos santykiams ir kas būtų pagrindas besąlygiškai išvadai, jog šių asmenų santykiai vertintini kaip šeimos narių, pavyzdžiui, neįregistravusių santuokos (partnerystės), t. y. sugyventinių santykiai. Tokiais atvejais reikia vertinti tų aplinkybių visumą, kurios gali atspindėti kartu gyvenančių asmenų santykių turinį, asmenų požiūrį vieno į kitą ir tuomet spręsti, ar gyvenimo kartu aplinkybės yra pagrindas konstatuoti esant santykius, atitinkančius šeimos būdingų santykių turinį“[48].

Panašus požiūris stebimas ir Europos Žmogaus Teisių teismo doktrinoje (toliau EŽTT). „Byloje *Marckx prieš Belgiją* EŽTT konstatavo, kad šeimos gyvenimo samprata neapsiriboja santuokos pagrindu susiformavusiomis šeimomis ir gali apimti kitus *de facto* santykius. Tradicinės šeimos skatinimas ir rėmimas pats savaime yra teisėtas ir net girtinas dalykas, tačiau siekiant šio tikslo negalima imtis priemonių, kenkiančių natūraliai šeimai, nes tokios šeimos nariai naudojasi Konvencijos[49] 8 straipsnio, kuriuo reglamentuojama *inter alia* teisė į šeimos gyvenimo gerbimą, garantijomis taip pat, kaip ir tradicinės šeimos nariai (1979 m. birželio 13 d. sprendimas byloje *Marckx prieš Belgiją,* pareiškimas Nr. 6833/74)“[50].

Kitoje byloje „aiškindamas šeimos gyvenimo sampratą, EŽTT pamažu ją plėtė ir konstatavo, kad šeimos gyvenimo samprata apima ne tik tėvų (susituokusių arba nesusituokusių) santykius su vaikais, bet ir kitų asmenų tarpusavio santykius, *inter alia* ryšius tarp artimų

---

[46] „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas Nr. 118-5564 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos Valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“, Valstybės žinios, žiūrėta 2021 m. gruodžio 16 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.407449.

[47] *Ibid*

[48] „Lietuvos Aukščiausio teismo 2016 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-301-139/2016“, eteismai, žiūrėta 2021 m. gruodžio 18 d., https://eteismai.lt/byla/258920654973363/2K-301-139/2016.

[49] „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“, e-seimas, žiūrėta 2021 spalio 16 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841.

[50] Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, *op. cit.*

giminaičių. Minėtoje byloje *Marckx prieš Belgiją* konstatuota, kad šeimos gyvenimas apima artimų giminaičių ryšius (pavyzdžiui, senelių santykius su vaikaičiais), nes tokie giminaičiai gali užimti svarbią vietą šeimos gyvenime (1979 m. birželio 13 d. sprendimas byloje *Marckx prieš Belgiją,* pareiškimas Nr. 6833/74). Kitoje byloje į šeimos gyvenimo sampratą EŽTT įtraukė brolių ir seserų „šeimos gyvenimą“ (1997 m. rugsėjo 26 d. sprendimas byloje *El Boujaidi prieš Prancūziją*, pareiškimas Nr. 25613/94)“[51].

Palaipsniui „keičiantis šeimos ir santuokos sampratai, įprasta tapo platesnės apimties partnerio smurto sąvoka, susijusi su smurtiniu elgesiu intymių santykių kontekste. Jo variacija – intymaus partnerio smurtas – vartojama apibūdinti tokį elgesį su esamu ar buvusiu intymių santykių partneriu, kuris sukelia fizinės, seksualinės ar psichologinės žalos, įskaitant fizinį, psichologinį, seksualinį smurtą, kontroliuojančio elgesio taktikas, persekiojimą. Esminis požymis, apibūdinantis intymaus partnerio smurtą, yra galios ir kontrolės atmosferos palaikymas“[52].

Ritos Žukauskienės teigimu *smurtui intymiuose santykiuose* apibūdinti dažnai dar vartojamas terminas „*smurtas tarp sutuoktinių*“. Pasak R. Žukauskienės - „*Smurtas tarp sutuoktinių“* apibrėžiamas kaip bet kokia vyro arba moters tiesioginė, norėta padaryti, grasinta arba padaryta fizinė žala kitam asmeniui, su kuriuo ji arba jis palaikė intymius, seksualinius santykius. Šis apibrėžimas platus: jis neapsiriboja veiksmais, kurie baigiasi fiziniu sužeidimu; jis neapsiriboja teisiškai susituokusių asmenų santykiais; neapsiriboja viena lytimi - smurtauti ir būti auka gali ir vyras, ir moteris“[53].

Suellen Murray ir Anastasia Powell Australijos mokslininkų nuomone, „*smurtas šeimoje* dažniausiai reiškia smurto veiksmus, vykstančius tarp žmonių, kurie turėjo intymius santykius. Pagrindinis smurto šeimoje elementas yra nuolatinis elgesio modelis, kuriuo siekiama kontroliuoti partnerį per baimę, pavyzdžiui naudojant smurtinį ir grėsmingą elgesį. Daugeliu atvejų smurtinis elgesys yra dalis taktikos, kuria siekiama panaudoti valdžią bei kontroliuoti moteris ir jų vaikus“[54].

Be to, laikoma, kad „*partnerystės sąvoka* paprastai apima ne tik esamus ar buvusius teisiškai įformintus kartu ar atskirai gyvenančių asmenų santykius, bet ir bendro gyvenimo, partnerystės atvejus, smurtą tarp susitikinėjančių, seksualinius santykius palaikančių asmenų, ar tos pačios lyties partnerių. Intymusis partneris paprastai reiškia asmenį, su kuriuo sieja artimi asmeniniai santykiai, pasižymintys šiais alternatyviais požymiais: partnerių emocinis ryšys, reguliarūs kontaktai, besitęsiantis fizinis kontaktas ir seksualinis elgesys, artimumas ir vienas kito gyvenimo pažinimas, identifikavimasis kaip pora“[55].

[51] Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas, *supra note*, 46.
[52] Jakštienė, *supra note*, 10: 31-32.
[53] Žukauskienė, *supra note*, 32: 377-378.
[54] Suellen Murray and Anastasia Powell, *supra note,* 14: 8-9.
[55] Jakštienė, *supra note,* 10: 32.

Jungtinių Tautų Organizacija (toliau JTO) (tarpvalstybinė organizacija, kurią sudaro 193 valstybės narės) SAA įvardina kaip prievartą artimoje aplinkoje. Šios organizacijos specialistų nuomone, „prievarta artimoje aplinkoje, dar vadinama „smurtu šeimoje“ arba „intymaus partnerio smurtu“, gali būti apibrėžta kaip elgesio modelis, bet kuriuose santykiuose, naudojamas siekiant įgyti ar išlaikyti valdžią ir intymaus partnerio kontrolę“[56]. Ši organizacija įvardina tokį svarbų SAA elementą, kaip „piktnaudžiavimas – tai fiziniai, seksualiniai, emociniai, ekonominiai ar psichologiniai veiksmai arba grasinimai tokiais veiksmais, darantys įtaką kitam asmeniui. Tai apima bet kokį elgesį, kuris ką nors gąsdina, terorizuoja, manipuliuoja, žeidžia, žemina, kaltina, žaloja ar sužeidžia. Prievartą šeimoje gali patirti bet kokios rasės, amžiaus, seksualinės orientacijos, religijos ar lyties žmonės. Tai gali pasireikšti įvairiuose santykiuose, įskaitant poras, kurios yra susituokusios, gyvena kartu ar susitikinėja. Smurtas šeimoje paveikia įvairaus socialinio ir ekonominio išsilavinimo žmones“[57].

Na, o pastaruoju metu „siekiant apsaugą garantuoti didesnei šeiminių ar kitų artimų santykių siejamų asmenų grupei, imtos konstruoti platesnės apimties definicijos, bet kita vertus, lyties aspektas yra eliminuojamas. Toks požiūris yra kritikuojamas dėl to, kad iš esmės grįžtama prie tradicinių metodų ir interpretacijų, grįstų individualizuotu ir dekontekstualizuotu problemos aiškinimu, struktūrine lyčių nelygybe, vyrų smurtui palankia kultūra. Statistiniai duomenys (sulaikytų asmenų, pranešimų teisėsaugos institucijoms, žmogžudysčių skaičius, liudytojų suteikti duomenys bei kt.) ir mokslinių tyrimų rezultatai rodo, kad smurtas šeimoje ar prieš partnerį dauguma atvejų yra smurtas prieš moteris“[58].

Tuo tarpu Viktoro Justickio nuomone „prievarta šeimoje – tai smurtas silpnesnio, priklausomo šeimos nario – moters, vaiko, senelio – atžvilgiu“[59]. Mokslinėje literatūroje laikomasi nuomonės, kad s*murto šeimoje* sąvoka „plačiąja prasme apima įvairias smurto formas, kurios iškyla tarp tėvų ir vaikų, tarp pačių sutuoktinių bei tarp kitų šeimos narių“[60].

Iš aptartų sąvokų matome, kad SAA, kaip reiškinys, įvairiuose šaltiniuose įvardinamas skirtingais terminais, tokiais kaip „buitinis smurtas“, „šeiminis smurtas“ ir pan., o tai įneša tam tikros sumaišties atpažįstant SAA apraiškas. Be to tai tik kelių autorių pateikti apibrėžimai susiję su SAA, tačiau jie atspindi kaip skirtingai apibūdinamas pats smurtas, o juo labiau sąvoka artima aplinka. Vieni autoriai išsamiai įvardija smurto požymius ir kaip jis pasireiškia (pvz: Ilona Michailovič, Rita Žukauskienė), kiti gi (pvz: Joseph Then, Suellen Murray ir Anastasia Powell, Ilona Michailovič) koncentruojasi ties aplinka, kurioje įvairiapusis smurtas naudojamas. Tuo tarpu

[56] „What Is Domestic Abuse ?“, United Nations, žiūrėta 2021 m. spalio 15 d., https://www.un.org/en/coronavirus/what-is-domestic-abuse.
[57] *Ibid*
[58] Jakštienė, *supra note,* 10: 32.
[59] Justickis, *supra note,* 29: 416.
[60] Babachinaitė ir kt., *supra note,* 36: 413.

kai kurie autoriai (pvz: Ramunė Jakštienė, Karolis Jovaišas, Brigita Palavinskienė) akcentuoja, kad SAA iš esmės sudaro būtent smurtas prieš moteris. Iš dalies tokiai nuomonei galima pritarti, nes ji remiasi tyrimais, kurie atskleidžia, jog nuo SAA dažniausiai nukenčia moterys. Tačiau atsižvelgiant į šių dienų pasaulines tendencijas SAA tapatinimas su smurtu vien prieš moteris, darbo autorės nuomone, yra per siauras. Pritartina Viktoro Justickio nuomonei, kad tai smurtas silpnesnio, priklausomo šeimos nario atžvilgiu ir jis gali pasireikšti tarp tėvų ir vaikų, tarp pačių sutuoktinių bei tarp kitų šeimos narių ar net giminaičių siejamų artimais ryšiais.

Vyrauja nuomonė, kad „bendros smurto šeimoje sąvokos apibrėžimo, kaip ir smurto apskritai, mokslinėje literatūroje nerasime: vieni autoriai jį įvardija pabrėždami vienokius požymius, kiti – kitokius“[61]. Dėl šios priežasties sunku išskirti vieną apibrėžimą, kuris tiksliai ir visapusiškai atspindėtų šią sąvoką.

Ramunės Jakštienės nuomone - „nors nėra universalaus SAA apibrėžimo, ir vis dar diskutuojama dėl SAA kilmės, prognozuojančių veiksnių, jo mažinimo strategijų, tačiau dėl pagrindinių smurto požymių, formų, kompleksinio ir heterogeniško pobūdžio, ilgalaikio ir trumpalaikio įvairiapusio neigiamo poveikio iš esmės linkstama sutarti: tai tyčinis įvairių formų smurtinis elgesys artimoje aplinkoje prieš asmens valią ar nepaisant jo teisių, siekiant įtvirtinti galią ir kontrolę, sukeliantis daugialypes neigiamas pasekmes“[62].

Matyti, kad būtent įvairūs artimi ryšiai (santuokiniai, partnerystės, šeimyniniai ir kt.), susiklostę tarp aukos ir smurtautojo, galios (baimės), kontrolės bei piktnaudžiavimo elementai, tai skiriamieji SAA bruožai nuo kitų rūšių smurto (pvz. smurto viešoje vietoje).

Moterų teisių gynimo ir pagalbos organizacijų teigimu „2011 m. gegužės 26 d. tapo istorine data – po ilgo rengimo ir svarstymų etapo Lietuvos Respublikos Seimas pagaliau priėmė Apsaugos nuo SAA įstatymą – įstatymą, saugantį, visų pirma, moteris nuo jų partnerių ar sutuoktinių smurto uždaroje namų erdvėje. Dėl neišvengiamų kompromisų, politinės konjunktūros svyravimų, įstatymas išėjo su keistu pavadinimu, tačiau savo esme atitinkantis pasaulinės gerosios praktikos kriterijus. Jo esminis bruožas – su lytimi susijusio smurto, vyrų smurto prieš moteris, vykstančio uždaroje ir nuo pašalinio stebėtojo akių izoliuotoje šeimos erdvėje, išviešinimo bei užkardymo galimybė, numatant valstybės garantuojamą specializuotą pagalbą nukentėjusiems nuo smurto asmenims, daugiausia moterims ir vaikams“[63].

Pasak L. Stulginskienės priėmus Lietuvos Respublikos apsaugos nuo SAA įstatymą (toliau ASAAĮ), kuris įsigaliojo nuo 2011 m. gruodžio 15 d., tokios sąvokos kaip: „Smurtas

[61] Babachinaitė ir kt, *supra note*, 36: 413.
[62] Jakštienė, *supra note*, 10: 36.
[63] „Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo priėmimo istorija, 2000 – 2011 m.“, Vilniaus moterų namai, žiūrėta 2021 m. spalio 10 d., https://www.vmotnam.lt/veikla/koalicija-moters-teises-visuotines-zmogaus-teises/apsaugos-nuo-smurto-artimoje-aplinkoje-istatymo-priemimo-istorija/.

šeimoje, „šeiminis smurtas“, „smurtas buityje“, „buitinis smurtas“, „buitinis konfliktas“ atitinka „smurto artimoje aplinkoje„ sąvoką.[64]

ASAAĮ 2 str. 7 d. nurodyta ką įstatymo leidėjas laiko smurtu. „Smurtas – veikimu ar neveikimu asmeniui daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą“[65].

ASAAĮ 2 str. 1 d. apibrėžia kas yra artima aplinka, tai - „aplinka, kurią sudaro asmenys, siejami arba praeityje sieti santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenys, kartu gyvenantys ir tvarkantys bendrą ūkį“[66].

Iš šių apibrėžimų matyti, kad „įstatymų leidėjas SAA sampratą sieja su smurtautojo ir aukos šeiminiais ar kitais artimais ryšiais, bendra gyvenamąja vieta, todėl tas pats įstatymas taikytinas tiek smurto prieš suaugusiuosius, tiek prieš vaikus atvejais. Įvairiose šalyse naudojami kiek kitokie SAA (angl. Domestic Violence) apibrėžimai, tačiau paprastai sutariama, kad tai yra kontroliuojantis, prievartinis, gąsdinantis elgesys, tiesioginis smurtas, nukreiptas į esamus ar buvusius intymius partnerius ar šeimos narius“[67].

Taigi apibendrinant mokslinėje literatūroje ir ASAAĮ vartojamus terminus, „galima daryti išvadą, kad iš esmės definicijos konstruojamos iš dviejų pagrindinių komponentų: smurto konteksto (kas yra smurtautojas, kas yra auka, kokioje aplinkoje yra smurtaujama ir pan.) ir smurtinio veiksmo pobūdžio (kokiais konkrečiais veiksmais ar neveikimu smurtaujama)“[68].

ASAAĮ 2 str. 1 d. ir 7 d. pateiktų definicijų pagrindu galima apibrėžti, kad SAA, tai asmeniui siejamam arba praeityje sietam santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat asmenims, kartu gyvenantiems ir tvarkantiems bendrą ūkį, veikimu ar neveikimu daromas tyčinis fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas poveikis, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą.[69]

Be to, SAA sąvoka tiek LR BK, tiek ir Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekse (toliau LR BPK) taip pat neapibrėžta, tačiau yra pateikti apibrėžimai tokių sąvokų kaip „artimieji giminaičiai“ ir „šeimos nariai“. LR BK 248 str. 1 d. numato, kad: „artimieji giminaičiai yra tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys, seneliai ir vaikaičiai“[70]. LR BK

---

[64] Stulginskienė, *supra note*, 20: 7.
[65] „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“, e-seimas, žiūrėta 2021 lapkričio 16 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334/asr.
[66] *Ibid*
[67] Gintaras Chomentauskas, Edita Dereškevičiūtė ir Dovilė Murauskienė, Smurtas artimoje aplinkoje atpažinimas, pagalba, prevencija (Vilnius: Žmogaus studijų centras, 2017), 9. https://humanstudy.lt/wp-content/uploads/2017/02/Smurtas-artimoje-aplinkoje_maketas_sp2.pdf.
[68] Jakštienė, *supra note*, 10: 31.
[69] „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“, e-seimas, žiūrėta 2021 lapkričio 16 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334/asr.
[70] „Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas“, infolex, žiūrėta 2021 lapkričio 17 d., http://www.infolex.lt/ta/66150:str248.

248 str. 2 d. numato, kad „nusikaltimą padariusio asmens šeimos nariai yra kartu su juo gyvenantys tėvai (įtėviai), vaikai (įvaikiai), broliai, seserys ir jų sutuoktiniai, taip pat nusikaltimą padariusio asmens sutuoktinis arba asmuo, su kuriuo nusikaltimą padaręs asmuo bendrai gyvena neįregistravęs santuokos (partnerystė), sutuoktinio tėvai“[71]. Atsižvelgiant į ASAAĮ vartojamą *artimos aplinkos* sąvoka galima teigti, kad ji yra platesnė bei apima ir artimuosius giminaičius, ir šeimos narius.

Pritartina L. Stulginskienės nuomonei, kad ASAAĮ naudojama SAA sąvoka apima ir tokias sąvokas kaip: „Smurtas šeimoje“, „šeiminis smurtas“, „smurtas buityje“, „buitinis smurtas“, „buitinis konfliktas“, todėl toliau darbe bus naudojamos būtent šiame įstatyme apibrėžtos sąvokos ir kaip jos suprantamos.

Be to, apžvelgus aukščiau pateiktą informaciją matyti, kad SAA, tai veikimu arba neveikimu asmeniui daroma įvairiapusė tyčinė žala. Pastebima, kad smurtinis poveikis, kaip „smurtinio akto komponentas mokslinėje literatūroje taip pat apibrėžiamas nevienodai: fizinio smurto definicija dažniausiai konstruojama naudojant smurto (angl. violence), užpuolimo (angl. assault), mušimo (angl. battering) terminus, psichologinio smurto aktams įvardyti paprastai vartojamos netinkamo, žiauraus elgesio (angl. abuse), agresijos, prievartos (angl. coercion) sąvokos. Dažnai visi šie konstruktai vartojami kaip sinonimai smurto sąvokai, bet jų sutapatinimas gali būti problemiškas apibrėžiant definicijas, vertinant konkrečius smurtinius veiksmus ir interpretuojant tyrimų rezultatus“[72].

Praktikoje smurtas nėra vienas konkretus veiksmas ar veiksmų šablonas, jis gali pasireikšti įvairiomis formomis, kuriomis kryptingai siekiama aukai padaryti tam tikrą žalą, todėl toliau tikslinga apžvelgti kokiomis dažniausiai formomis pasireiškia SAA ir kaip jos suprantamos.

Ramunė Jakštienė apibendrindama įvairią mokslinę literatūrą išskiria šias SAA formas: fizinį, seksualinį, emocinį/psichologinį, ekonominį/finansinį smurtą, įskaitant persekiojimą ir prievartinį kontroliuojantį elgesį.[73]

Jolita Stulginskienė pateikdama metodines rekomendacijas su SAA susiduriantiems policijos pareigūnams įvardija (išskiria) keturias SAA formas: psichologinis, fizinis, seksualinis ir emocinis.[74]

Nijolė Dirsienė metodinėse rekomendacijose „Patarimai teikiantiems pagalbą šeiminio smurto aukoms“ taip pat išskiria šias dažniausiai pasitaikančias smurto formas: fizinis, psichologinis, seksualinis, ekonominis ir nepriežiūrą.[75]

[71] „Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas“, infolex, žiūrėta 2021 lapkričio 17 d., http://www.infolex.lt/ta/66150:str248.
[72] Jakštienė, *supra note*, 10: 37.
[73] *Ibid*
[74] Stulginskienė, *supra note*, 20: 9.
[75] Dirsienė, *supra note*, 26: 6-7.

Rokas Uscila, Valerija Reikertienė, Ūla Uscilaitė taip pat išskiria šias dažniausiai pasitaikančias smurto (prievartos) formas: fizinis, psichinis (emocinis), seksualinis, ekonominis.[76]

Valstybinis psichikos sveikatos centras 2018 m. leidinyje „Smurto prevencija informacija specialistams, dirbantiems SAA prevencijos srityje“ apibrėžia penkias, dažniausiai pasireiškiančias smurto formas: fizinį, emocinį, seksualinį, ekonominį ir nepriežiūrą.[77]

Australijos Vyriausybės Taryba Nacionaliniame smurto prieš moteris ir jų vaikus mažinimo plane nurodo, kad smurtas šeimoje apima fizinę, seksualinę, emocinę ir psichologinę prievartą.[78]

ASAAĮ 2 str. 7 d. išskirtos šios smurto formos: fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis poveikis, dėl kurio asmuo patiria įvairiapusę žalą[79], tačiau šių smurto formų sąvokos nenurodomos. Nors šis sąrašas nėra baigtinis, tačiau toliau darbe aptarsime būtent šias pagrindines (dažniausiai pasitaikančias) smurto formas:

- fizinis smurtas;
- psichologinis (psichinis arba emocinis) smurtas;
- seksualinis smurtas;
- ekonominis (finansinis) smurtas.

Retai pasitaiko atvejų kuomet prieš nukentėjusį asmenį būtų naudojama viena smurto forma. Dažniausiai pirmiausia pasireiškia psichologinis smurtas, po to kartu seka ir fizinis ar ir kitos smurto formos.

Fizinis smurtas – tai „neteisėtas tyčinis prieš asmens valią jo organizmui daromas fizinis poveikis, nukreiptas į asmens gyvybės atėmimą, žalos sveikatai padarymą, fizinio skausmo ar kitų fizinių kančių sukėlimą, laisvės atėmimą arba bejėgiškos būklės sukėlimą“[80]. Fizinis smurtas viena labiausiai paplitusių ir pavojingiausių, tačiau lengviausiai atpažįstamų smurto formų, kadangi po fizinio smurto dažniausiai lieka tam tikri akivaizdžiai matomi sužalojimai (žaizdos, kraujosruvos, įbrėžimai, įdrėskimai ir kt.). Jis gali pasireikšti nuo fizinio skausmo sukėlimo iki tam tikrų sužalojimų (nežymaus, nesunkaus ir sunkaus sveikatos sutrikdymo). Fizinio smurto išraiškos gali būti labai įvairios: smūgiai, stumdymas, spardymas, badymas, smaugimas, griebimas ir tampymas už plaukų, kankinimas, dusinimas ar kitoks fizinis poveikis žmogaus organizmui. Fizinio smurto metu gali būti naudojami ir įvairūs daiktai tiek ir pritaikyti aukai sužaloti: šaltieji ar šaunamieji ginklai ir įvairūs namų apyvokos daiktai, skysčiai (degūs, rūgštiniai) ir kt. atsitiktinai atsidūrę

[76] Rokas Uscila ir kt., *supra note,* 24.
[77] „Informacija specialistams, dirbantiems smurto artimoje aplinkoje prevencijos srityje“, Valstybinis psichikos sveikatos centras, žiūrėta 2021 lapkričio 16 d., https://vpsc.lrv.lt/uploads/vpsc/documents/files/Informacija%20psichikos%20sveikatos%20klausimais/Leidinys_smurto_prevencija.pdf.
[78] Suellen Murray and Anastasia Powell, *supra note,* 14: 8-9.
[79] „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas,“ Valstybės žinios 72, 3475 (2011).
[80] Stulginskienė, *supra note,* 20: 11.

smurtautojo rankose. Laikoma, kad fizinis smurtas „gali pasireikšti šiais poveikiais: a) fiziniu; b) cheminiu; c) būtinu pagalbos nesuteikimu“[81].

LR BK numatyta nemažai nusikaltimų, padaromų naudojant fizinį smurtą, tame tarpe ir artimoje aplinkoje už kuriuos numatyta baudžiamoji atsakomybė. „Įgyvendinant žmogaus fizinio neliečiamumo apsaugą baudžiamosios teisės priemonėmis, baudžiamajame įstatyme, *inter alia*, kriminalizuoti tyčiniai kėsinimaisi į žmogaus gyvybę (BK 129 straipsnis) ir sveikatą (kūno neliečiamumą) (BK 135, 138, 140 straipsniai)“[82]. Pavyzdžiui, SAA atveju taikoma: 129 str. (nužudymas) 2 d. 3 p., 135 str. (sunkus sveikatos sutrikdymas) 2 d. 3 p., 138 str. (nesunkus sveikatos sutrikdymas) 2 d. 3 p., 140 str. (Fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas) 2 d., kai pavyzdžiui veikos padaromos savo artimam giminaičiui ar šeimos nariui. LR BK 165 str. numato neteisėtą asmens būsto neliečiamumo pažeidimą. „Tas, kas neteisėtai slapta ar atvirai, panaudodamas apgaulę ar smurtą arba kitokiu būdu prieš savininko ar jo įgaliotų asmenų valią įsibrovė į kito žmogaus gyvenamąjį namą, butą ar kitą gyvenamąją patalpą arba jos priklausinius, įskaitant saugomą būsto teritoriją“[83]. Jeigu darant šią NV buvo panaudotas fizinis smurtas, tuomet šią veiką galima priskirti prie fizinio smurto. LR BK 140 str. **„**kriminalizuoja vieną iš lengvesnių fizinio smurto padarinių – fizinio skausmo sukėlimą“[84]. Beje, praktikoje sunkiausiai įrodoma smurtinė NV artimoje aplinkoje, nes kyla įvairių sukelto skausmo interpretavimo problemų. „Nepakanka formalaus konstatavimo, kad yra sukeltas fizinis skausmas. Baudžiamoji atsakomybė gali būti taikoma tik tuo atveju, kai asmens elgesio neteisėtumas siekia būtiną baudžiamosios atsakomybės taikymui pavojingumo laipsnį. Sukelto skausmo intensyvumas ir stiprumas, taip pat skausmo keliamas pavojus konkretaus žmogaus sveikatai ar gyvybei yra baudžiamosios atsakomybės taikymo kriterijai“[85].

Svarbu ir tai, kad minėtos NV laikytinos didesnį pavojingumą turinčiomis nusikalstamomis veikomis, jei jos padaromos artimoje aplinkoje. Už šias NV numatyta griežtesnė baudžiamoji atsakomybė. Griežtesne baudžiamąja atsakomybe už šias smurtines veikas siekiama apsaugoti ne vien tokias konstitucines vertybes kaip žmogaus gyvybė, jo asmens neliečiamumas, bet ir tokias, kaip artimos giminystės santykiai, šeima, motinystė, tėvystė, vaikystė.[86]

---

[81] Uscila ir kt, *supra note*, 24: 8.
[82] „Teismų praktikos smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose apžvalga“, LAT, žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d., https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/baudziamuju-bylu-apzvalgos/68.
[83] „Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas“, infolex, žiūrėta 2021 lapkričio 25 d., https://www.infolex.lt/ta/66150:str165.
[84] Kristina Grinevičiūtė, “Fizinio skausmo sukėlimo nustatymo ir BK 140 straipsnyje numatyto nusikaltimo pripažinimo mažareikšmiu probleminiai aspektai“, *Jurisprudencija* 21, 2 (2014): 600-601, https://repository.mruni.eu/handle/007/11804.
[85] *Ibid*
[86] Jakštienė, *supra note*, 10: 158.

Psichologinis smurtas – ,,tai dažniausiai įžeidžiantys žodžiai, pastabos, draudimai, gąsdinimai, kuriais yra siekiama asmenį įskaudinti, įbauginti, priversti suvokti priklausomybę nuo skriaudėjo, tai yra pažeisti aukos vidinį pasaulį“[87]. Viena iš labiausiai paplitusių, tačiau sunkiausiai atpažįstamų smurto formų yra psichologinis smurtas. Psichologinio smurto metu pažeidžiama psichologinė žmogaus gerovė, tačiau nedaromas fizinis poveikis, t. y. nesimato ant nukentėjusiojo (-ios) akivaizdžių sužalojimų, todėl šiuo atveju dažnai susiduriama su NV įrodinėjimo problema. Psichologinis smurtas gali pasireikšti: pastovia kritika, šaipymusi, šauksmais, viešu žeminimu, grasinimais nužudyti ar sužaloti, manipuliavimu, melavimu, daiktų demonstravimu siekiant įbauginti auką, persekiojimu (pastoviais skambučiais mobiliuoju telefonu, telefono skambučių ar elektroninio pašto tikrinimu, sekimu ir stebėjimu, ieškant informacijos apie aukos buvimo vietą). Psichologinis smurtas sukelia dideles psichologines kančias, potrauminį stresą, nuolatinę baimę, depresiją ar net priveda prie savižudybės.

Psichologinis smurtas, kaip savarankiška NV yra numatyta LR BK 145 str. Šis straipsnis baudžiamąją atsakomybę numato tam, kas grasino nužudyti ar sunkiai sutrikdyti asmens sveikatą arba žmogų terorizavo.[88] ,,Kasacinės instancijos teismo praktikoje laikomasi nuomonės, kad nustatant grasinimų realumą būtina įsitikinti, kad kaltininkas iš tikrųjų siekė įbauginti nukentėjusįjį (tai nebuvo spontaniškai išsprūdę žodžiai, į grasinimą panašūs, bet kitokią prasmę turintys veiksmai ir pan.), kad susidariusioje situacijoje buvo pakankamas pagrindas bijoti dėl šio asmens ketinimų ir, kad kaltininko elgesys iš tiesų buvo teisingai suprastas kaip pavojingas (pavyzdžiui, kasacinės nutartys baudžiamosiose bylose Nr. 2K-341/2010, 2K-12/2011, 2K-300/2013, 2K-217/2014, 2K-347/2014, 2K-423-303/2016, 2K-172-788/2017)“[89]. LR BK 148 str. baudžiamąją atsakomybę numato tam, kas varžė žmogaus veiksmų laisvę. Šio straipsnio 1 d. numato žmogaus veiksmų laisvės varžymą, kai smurtautojas reikalauja aukos atlikti neteisėtus veiksmus arba susilaikyti nuo jų, arba kitaip elgtis pagal jo nurodymą, naudodamas psichinę prievartą aukos arba jo artimųjų atžvilgiu.[90] 2021-10-22 naujai įsigaliojęs 148-1 str. numato neteisėtą žmogaus persekiojimą. Naudojant psichologinį SAA gali būti padaromi ir nusikaltimai seksualinio apsisprendimo laisvei ir neliečiamumui: LR BK 149 str. (iššaginimas), 150 str. (seksualinį prievartavimą), 151 str. (privertimas lytiškai santykiauti). ,,SAA baudžiamosiose bylose, <...> kai padarytas iššaginimas ar seksualinis prievartavimas, grasinimas tuoj pat panaudoti fizinį smurtą yra vienas iš asmens valios palaužimo būdų, nukreiptų esamam ar galimam nukentėjusiojo pasipriešinimui įveikti. Sprendžiant, ar kaltininko veiksmuose yra psichinės prievartos, būdingos

[87] Stulginskienė, *supra note,* 20: 9-10.
[88] ,,Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas“, infolex, žiūrėta 2021 lapkričio 25 d., http://www.infolex.lt/ta/66150:str145.
[89] LAT, *supra note*, 82.
[90] ,,Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas“, infolex, žiūrėta 2021 lapkričio 25 d., http://www.infolex.lt/ta/66150:str148.

iššaginimui ar seksualiniam prievartavimui, požymiai, vertintinas ne tik tiesiogiai išsakytų grasinimų turinys, bet ir padarytų veikų kontekstas, išorinės veikos padarymo, kaltininką ir nukentėjusįjį apibūdinančios aplinkybės, tai, kaip grasinimą suvokė pats nukentėjusysis ir pan.“[91]. Na, o LR BK 166 str. numato asmens susižinojimo neliečiamumo pažeidimą, o 167 str. numato neteisėtą informacijos apie privatų asmens gyvenimą rinkimą.

Psichologinio - seksualinio smurto atvejais prieš nepilnamečius taikomas ir LR BK 151-1 str. lytinės aistros tenkinimą pažeidžiant nepilnamečio asmens seksualinio apsisprendimo laisvę ir (ar) neliečiamumą.[92] LR BK 163 str. numatyta atsakomybė tėvams, globėjams, rūpintojams ar kitiems teisėtiems vaiko atstovams už piktnaudžiavimą teisėmis ar pareigomis fiziškai ar psichiškai gniuždant vaiką, paliekant jį ilgą laiką be priežiūros ar panašiai žiauriai elgiantis su vaiku.[93]

Pritaikyti konkretų LR BK straipsnį veiksmams, pavyzdžiui, rėkimui ant aukos ar užgauliojimui žodžiais, būtų sudėtinga, nes LR BK tokių veiksmų nereglamentuoja. „Ne viskas, ką galima būtų priskirti psichologiniam smurtui, gali būti baudžiama pagal LR BK“[94]. O. Fedosiuk teigimu „baudžiamoji atsakomybė numatyta tik už pavojingiausias psichinės prievartos rūšis: grasinimus nužudyti arba sunkiai sutrikdyti sveikatą, žmogaus terorizavimą (LR BK 145 str.). Kitokio turinio grasinimai patys savaime nėra nusikalstami ir baudžiami. Žmonių santykiuose pasitaiko nemažai įvairių bauginimo elementų, tačiau ne kiekvienas toks atvejis gali būti laikomas psichine prievarta. O. Fedosiukas pabrėžė, jog faktą, kad ne kiekvieną grasinimą būtina kriminalizuoti, ankstesniųjų laikų teisininkai aiškino principu, kad valstybė nesikiša į smulkius dalykus. SAA priskyrus visuomeninę reikšmę turinčioms veikoms, galima sakyti, tam tikri „smulkūs dalykai“ pateko į valstybės reguliuojamą sritį ir vis dėlto reguliuojama tik tam tikru laipsniu, kiek tai yra protinga ir įmanoma“[95].

Dėl šios priežasties, „pakeisti ar papildyti LR BK tokiais straipsniais, kurie reglamentuotų minėtas konkrečias veikas, literatūros priskiriamas prie psichologinio smurto, būtų neracionalu, nes kitokiu atveju, dėl įvairių ir kartais suprantamų priežasčių (pvz.: kad ir dėl žmonėms būdingo nuovargio, streso ir pan.) kylančių konfliktų šeimose metu kaskart tektų bausti konfliktuojančius

[91] LAT, *supra note*, 82.
[92] „Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas“, infolex, žiūrėta 2021 lapkričio 25 d., http://www.infolex.lt/ta/66150:str151-1.
[93] Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas“, infolex, žiūrėta 2021 lapkričio 25 d., https://www.infolex.lt/ta/66150:str163.
[94] Justyna Gulbickaja, “Smurto artimoje aplinkoje aspektai ir įstatymo taikymo praktika,“ MRU, 2013, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/17470/1822993X-9-19.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
[95] Mykolo Romerio universiteto Studentų mokslinė draugija, Mokslinės minties šventė: mokslinės konferencijos pranešimai (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013), 11, https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/16941/1822993X.pdf?sequence=1&isAllowed=y.

asmenis, o tokių neabejotinai būtų ypatingai daug – konfliktai paprastai laikomi gana natūraliu reiškiniu santykiuose, tik jei tie konfliktai nėra sprendžiami naudojant smurtą“[96].

Pasak Jolitos Stulginskienės, „užsienio valstybių įstatymai psichinę prievartą, kaip delictum sui generis taip pat kriminalizuoja tik iš dalies. Pavyzdžiui, Vokietijos, Lenkijos, Danijos, Suomijos įstatymai numato tik grasinimą padaryti baudžiamą veiką. Pagal Anglijos baudžiamąją teisę psichinė prievarta baudžiama kaip įžeidimas veiksmu, kuris kelia kitam neteisėto smurto baimę (angl. assault). Kai kurių valstybių įstatymai, tiksliai nenurodydami, kokio turinio grasinimai baustini, įveda grasinimo rimtumo (Šveicarija) arba sunkumo (Italija) kriterijų. Klausimas, koks grasinimas yra rimtas ir sunkus, paliekamas teismų praktikai ir baudžiamosios teisės teorijai“[97].

Seksualinis smurtas – „kėsinimasis ne tik į gyvybę, sveikatą, kūno neliečiamumą, bet ir į garbę, t. y. tuo pačiu metu seksualiniame smurte suderinti fizinio ir psichologinio smurto bruožai“[98]. Seksualinis smurtas, tai prievartinė veika, pasireiškianti seksualiniu poveikiu. Seksualinis smurtas gali pasireikšti: prisilietimais prieš asmens valią; vertimu nusirenginėti prieš partnerio valią; vertimu santykiauti prieš asmens valią; vertimu stebėti ir kartoti pornografinius veiksmus prieš asmens valią; su partneriu elgimasis kaip su sekso objektu; santykiavimu ypatingai žiauriai, prieš tai sumušant ar naudojant papildomas priemones (peilius, ginklus ir pan.).

LR BK su seksualiniu smurtu susiję straipsniai: LR BK 149 str. (iššaginimas), 150 str. (seksualinis prievartavimas), 151 str. (privertimas lytiškai santykiauti), 152 str. (seksualinis priekabiavimas). Seksualinių nusikaltimų atveju, didelę nukentėjusių asmenų dalį sudaro vaikai, kuri yra viena iš labiausiai pažeidžiamų grupių. Dėl aukos - vaiko ir pažeidėjo artimų santykių, patirtos gėdos, pažeminimo jausmo ir pan., NV susijusios su vaikais lieka neužregistruotos (latentiškos).

Be to, galima daryti išvadą, kad seksualinė prievarta neatsiejama nuo kitų prievartos formų – fizinės arba psichologinės ir dažniausiai naudojamos kartu.

Ekonominis smurtas – „tai smurtautojo veiksmai, kai pasinaudojama realiu arba menamu finansiniu, materialiu aukos priklausomumu nuo smurtautojo kartu siekiant jį palaužti, riboti jo laisvę disponuoti asmeniniu arba bendru sutuoktinių turtu ir pan.“[99]. Ši smurto forma yra rečiau pasitaikanti SAA forma. Ekonominis smurtas gali pasireikšti įvairiais veiksmais: pinigų ir kreditinių kortelių atėmimu, kontroliavimu šeimos biudžeto ir vienvaldišku priėmimu finansinių sprendimų, uždraudimu dirbti ir užsidirbti pinigus, vaikų nepriežiūra ir nesirūpinimu.

[96] Gulbickaja, *supra note*, 94:11.
[97] Oleg Fedosiuk, “Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje“, *Jurisprudencija* 21, 13 (2001): 104, https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3721.
[98] Stulginskienė, *supra note*, 20: 12.
[99] Uscila ir kt, *supra note*, 24: 11.

Psichologinio smurto atveju smurtautojas „siekdamas kontroliuoti savo auką tikslingai kuria aukos ekonominę priklausomybę nuo jo“[100]. Nereti atvejai, kai „prievartą kenčiantis asmuo gauna pajamas ar valdo turtą, tačiau galiausiai smurtautojas palaipsniui užvaldo aukos turimus resursus, taip atimdamas galią aukai pasipriešinti, priimti savarankiškus sprendimus ar nutraukti ryšius su smurtaujančiu partneriu. Piktnaudžiaudamas savo galia ir didėjančia aukos priklausomybe, smurtautojas užkerta kelią aukai dirbti ar siekti išsilavinimo, kas ateityje sukurtų galimybę geresnei darbinei karjerai ir didesnėms pajamoms gauti, riboja galimybę disponuoti asmeniniu arba šeimos turtu“[101].

Situacija yra itin problematiška, kai auka neturi nuolatinio darbo, negauna pajamų, neturi savo būsto, augina vaikus, aukoja savo interesus, krenta savivertė ir taip palaipsniui palūžta bei paklūsta smurtautojui. Tačiau tai nereiškia, kad smurtautojas nėra už tai baudžiamas. Su ekonominiu smurtu taip pat siejami tokie veiksmai, kaip vaikų nepriežiūra ir nesirūpinimas.

Vaiko teises, jų apsaugos ir gynimo garantijas, vaiko elgesio kontrolės, tėvų atsakomybės už vaiko teisių pažeidimus bendrąsias nuostatas nustato Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas.[102] „Šio įstatymo nuostatos pagrįstos Konstitucija, Jungtinių Tautų Organizacijos 1959 metų Vaiko teisių deklaracija, 1989 metų Vaiko teisių konvencija, kitomis tarptautinės teisės normomis bei principais. Už vaiko teisių užtikrinimą atsakingi tėvai ir kiti teisėti vaiko atstovai, turėdami teisę vienaip ar kitaip drausminti vaiką, neturi teisės naudoti prieš jį fizinių bausmių ir bet kokio kito smurto“[103]. LR BK 163 str. numato atsakomybę tam, „kas piktnaudžiavo tėvo, globėjo ar rūpintojo arba kitų teisėtų vaiko atstovų teisėmis ar pareigomis, fiziškai ar psichiškai gniuždydamas vaiką, palikdamas jį ilgą laiką be priežiūros ar panašiai žiauriai elgdamasis su vaiku“[104], LR BK 164 str. už vengimą išlaikyti vaiką, t. y. vengimas „pareigos pagal teismo sprendimą išlaikyti vaiką, mokėti lėšas vaikui išlaikyti ar teikti kitą būtiną materialią paramą vaikui“[105]. Ekonominio SAA formos ASAAĮ išskyrimas įstatyme turi tik teorinę reikšmę, nes daugelis veiksmų priskiriamų ekonominiam poveikiui, nėra kriminalizuotos.[106]

---

[100] Lilija Henrika Vasiliauskienė, Evelina Dirmotaitė ir Zuzana Vasiliauskaitė, „Metodinės rekomendacijos specializuotos pagalbos centrų darbuotojams, savanoriams bei apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą įgyvendinančių institucijų darbuotojams ir specialistams”, Vilniaus moterų namai, žiūrėta 2021 gruodžio 29 d., https://www.vmotnam.lt/wp-content/uploads/2018/11/metodin%C4%97s-rekomendacijos-SPC.pdf.

[101] „Smurto artimoje aplinkoje prevencija“, Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ministerija, žiūrėta 2021 m. lapkričio 26 d., https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/seimos-politika/smurto-artimoje-aplinkoje-prevencija/specializuotos-pagalbos-centru-kontaktai.

[102] „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“, e-seimas.lrs.lt, žiūrėta 2021 gruodžio 29 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr.

[103] LAT, *supra note*, 82.

[104] „Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas“, infolex, žiūrėta 2021 gruodžio 29 d., http://www.infolex.lt/ta/66150:str163.

[105] „Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas“, infolex, žiūrėta 2021 gruodžio 29 d., http://www.infolex.lt/ta/66150:str164.

[106] Mykolo Romerio universiteto Studentų mokslinė draugija, *supra note*, 95:12.

Paminėtina ir tai, kad atsakomybę už teisės pažeidimus, susijusius su vaikais ir šeima, numato ne tik LR BK, bet ir Lietuvos Respublikos administracinių nusižengimų kodeksas (toliau LR ANK). Administracinė „atsakomybė už vaiko teisių pažeidimus įtvirtinta LR ANK 72 str., tėvų valdžios nepanaudojimą arba panaudojimą priešingai vaiko interesams – 73 str., vaiko globėjo (rūpintojo) pareigų nevykdymą arba vykdymą priešingai vaiko interesams – 74 str.“[107].

Ekonominio smurto atveju, svarbios ir Lietuvos Respublikos civilinio kodekso[108] (toliau LR CK) nuostatos, kurios reglamentuoja šeimos ir partnerystės institutą, turto disponavimo pagrindus, numato abipuses sutuoktinių, partnerių, tėvų ir vaikų teises ir pareigas, jų nevykdymo padarinius. Įpareigojimai siejami su tėvyste, globa. Numatoma atsakomybė už piktnaudžiavimą savo pareigomis bei atitinkamų pareigų nevykdymą.[109] Kvalifikuojant ir vertinant ekonominį smurtą atsiranda ir sunkumų, kadangi LR CK 3.88 str. 1 d. reglamentuoja sutuoktinių pajamas, kaip bendrąją jungtinę nuosavybę. LR CK 3.88 str. 2 d. numatyta, kad turtas yra sutuoktinių bendroji jungtinė nuosavybė, kol nėra įrodyta, kad turtas yra vieno sutuoktinio asmeninė nuosavybė.[110]

Apibendrinat dažniausiai pasitaikančias smurto formas, galima teigti, kad daugelių atvejų SAA pasireiškia ne viena iš aukščiau aptartų smurto formų, o kaip struktūrinis smurtas. „Struktūrinis smurtas apima įvairius, skirtingo pobūdžio ir pavojingumo laipsnio psichinio, fizinio smurto ir seksualinės prievartos derinius, kurių daroma žala iš esmės yra struktūrinė žala. <…> Struktūrinis smurtas – kvaziteisinė sąvoka, neturinti realaus atitikmens, nei civilinėje, nei baudžiamojoje teisėje. Tačiau struktūrinio smurto sąvoka apima plataus spektro destruktyvių veiksmų ir poelgių, kuriuos draudžiama atlikti, atlikimą (veikimą) arba veiksmų, kuriuos reikia atlikti, neatlikimą (neveikimą), pavyzdžiui, pagalbos šeimos nariui neteikimą, vaikų nepriežiūrą, vengimą juos išlaikyti ir pan. Dėl tos priežasties ši sąvoka yra prasminga pirmiausia civilinių, o iš dalies ir baudžiamųjų įstatymų taikymo bei interpretavimo požiūriu“[111].

[107] LAT, *supra note*, 82.
[108] „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“, e-tar.lt, žiūrėta 2021 lapkričio 25 d., https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr.
[109] Viešoji įstaiga Vaikų laikinosios globos namai „Atsigręžk į vaikus“, Smurtas šeimoje: prevencija, intervencija ir galima pagalba (Vilnius: Lodvila, 2008), 138.
[110] „Lietuvos Respublikos civilis kodeksas“, infolex, žiūrėta 2021 lapkričio 25 d., http://www.infolex.lt/ta/60696:str3.88.
[111] Jovaišas, *supra note*, 42: 38-39.

2. SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE AKMENĖS RAJONE RAIŠKA

Pradedant nagrinėti ir siekiant atskleisti SAA raišką Akmenės rajone, visų pirma būtina apibrėžti pagrindinius kriminologinius rodiklius, kuriais remiantis paprastai yra vertinamas bendras ar tam tikros rūšies nusikalstamumas ir jie bus naudojami šiame darbe.

„Pasaulyje yra paplitę du pagrindiniai informacijos šaltiniai, kuriais remiantis tiriamas nusikalstamumas, – tai registruoto nusikalstamumo statistika ir viktimologinių tyrimų (apklausų) duomenys“[112].

Nusikalstamumas kaip reiškinys yra ir latentiškas (lot. latens, - paslėptas, nematomas). Ne išimtis ir SAA. Tam tikra dalis SAA NV lieka neužregistruota ir nepatenka į oficialią statistiką, kuri dažniausiai naudojama bendram ar tam tikrų rūšių nusikalstamumui tirti ir vertinti. „Latentiniu nusikalstamumu įvardijami faktiškai padarytų, tačiau nepatekusių į apskaitą, ar neužregistruotų arba neatskleistų nusikaltimų (NV) visumos raiškos procesai. Šių nusikaltimų skaičius niekada nėra tiksliai žinomas, lieka užslėptas, neaiškus“[113]. Nusikaltimai tampa latentiniai dėl įvairių priežasčių. Neretai patys nukentėję nuo NV veikų nesikreipia į teisėsaugos institucijas, o kartais ir dėl tokių veikų registracijos sistemos netobulumo, klaidų vertinant padarytas veikas ir pan. Darbe bus analizuojama ir daromos išvados tik remiantis oficialiąja (registruota) SAA nusikalstamumo statistika.

Be to, svarbu ir tai, kad dažnai bendroji (oficialioji) Lietuvos SAA nusikalstamumo statistika neatspindi realios padėties įvairiose Lietuvos administraciniuose vienetuose (teritorijose), todėl siekiant išsiaiškinti SAA problematiką pasirinktame administraciniame vienete, būtina panagrinėti statistinius rodiklius (duomenis) Akmenės rajone kokybiniu ir kiekybiniu aspektu bei palyginti juos su analogiškais duomenimis Lietuvos mastu, išskiriant bendras tendencijas ir skirtumus.

Tam, kad „nusikalstamumo rodikliai būtų statistiškai patikimi, būtinas ganėtinai didelis stebėjimo objektų skaičius, t. y. turi būti išpildytas masiškumo reikalavimas. Masiškumą, kaip kiekybinę nusikalstamumo ypatybę, apibrėžia teritorijos ir laiko kriterijai. Turi būti tam tikra nusikalstamų veikų „kritinė masė“, kuri atskleistų atsitiktinumų dėsningumus. <…> **skiriami kiekybiniai ir kokybiniai nusikalstamumo požymiai**, kurie apibūdina atskiras šio reiškinio puses ir yra glaudžiai susiję“[114].

---

[112] Alfredas Kiškis, „Registruoto nusikalstamumo statistikos ir viktimologinių tyrimų duomenų kompleksinio panaudojimo problemos”, *Socialinių mokslų studijos*, 4,2 (2012): 697, https://www3.mruni.eu/~akiskis/Alfredo-str2012-1.pdf

[113] Genovaitė Babachinaitė ir kt., *Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos* (Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009), 9.

[114] Babachinaitė ir kt., *supra note,* 36: 125.

Bet kurios rūšies nusikalstamumą „kiekybiškai apibūdina jo paplitimas (būklė, lygis). **Nusikalstamumo būklę** atspindi bendras NV skaičius per tam tikrą apskaitos laikotarpį (metus, penkmetį ir t. t.) tam tikroje teritorijoje (valstybėje, apskrityje, rajone, mieste ir kt.)“[115]. Vertinant nusikalstamumo būklę „būtina atsižvelgti į tai, kad padarytų NV ir nusikaltėlių skaičius skiriasi. Vienas asmuo gali padaryti keletą NV arba keli asmenys gali padaryti vieną NV. <...> Be to, teistumo duomenys rodo tik asmenis, o ne NV skaičių. Nusikaltėlių gali būti mažiau nei padarytų NV. Duomenys apie teistumą nerodo padarytų, bet neatskleistų NV veikų, mažareikšmių NV ar veikų, kurios nepasiekė teismų ir baudžiamosios bylos buvo nutrauktos ikiteisminio tyrimo stadijoje. Teistumo duomenims nepriskiriami ir asmenys, kurių kaltė neįrodyta, todėl baudžiamosios bylos nutrauktos“[116].

Nusikalstamumo lygį parodo „per konkretų laikotarpį tam tikroje teritorijoje padarytų NV ir tos teritorijos gyventojų skaičiaus santykis. <…> Neapskaičiavus nusikalstamumo lygio, būtų sunku nustatyti jo paplitimą atskiruose valstybės regionuose, nes vyksta gyventojų migracija, kinta gyventojų amžiaus grupės, administracinis teritorinis padalijimas ir panašiai“[117].

Nusikalstamumo kiekybinių ar kokybinių rodiklių kitimą per pasirinktą laikotarpį parodo nusikalstamumo dinamika. **Nusikalstamumo dinamika** – „tai jo būklės, lygio, struktūros kitimas per tam tikrą, didesnį už apskaitos vienetą, laikotarpį (penkmetį, dešimtmetį ir t. t.). Nusikalstamumo dinamiką rodo NV, padarytų per skirtingus laikotarpius toje pačioje valstybėje, regione, mieste, duomenys“[118].

Dar vienas iš kokybinių rodiklių nagrinėjamų šiame skyriuje, tai nusikalstamumo struktūra. **Nusikalstamumo struktūra –** „tai yra viso nusikalstamumo ar atskirų jo rūšių vidinė sandara. Ji atskleidžia registruoto nusikalstamumo atskirų NV grupių arba rūšių santykį konkrečiu laikotarpiu (metais, mėnesiais), konkrečioje teritorijoje“[119].

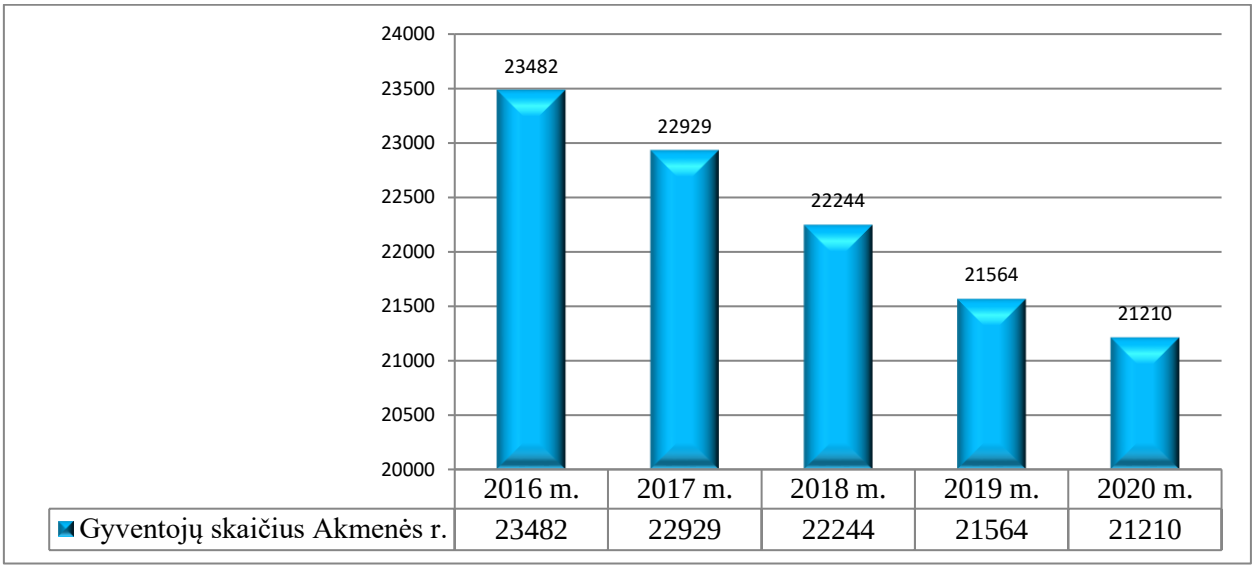
Kriminologiniuose darbuose statistiniai rodikliai paprastai analizuojami nemažesnio, kaip pastarųjų penkerių metų laikotarpio, nes tai leidžia objektyviau įvertinti jau aptartus nusikalstamumo rodiklius ir išryškinti tendencijas. Todėl šiame darbo skyriuje bus nagrinėjami 2016 - 2020 metų laikotarpio, ankščiau aptarti SAA nusikalstamumo kriminologiniai rodikliai (būklė, lygis, dinamika, struktūra ir kt.) Akmenės rajone, palyginant juos su analogiškais rodikliais Lietuvos mastu. Šiame darbo skyriuje pateikiamos diagramos ir statistinės lentelės sudarytos darbo autorės remiantis Informatikos ir ryšių departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų

[115] Babachinaitė ir kt., *supra note,* 36: 126.
[116] *Ibid*
[117] *Ibid,* 128-129.
[118] *Ibid,* 133.
[119] *Ibid,* 131.

ministerijos Nusikalstamų veikų žinybinio registro (toliau IRD) pateikiamais atvirais duomenimis.[120]

Pirmiausia tam, kad lengviau būtų įvertinti SAA mastą Akmenės r., būtina aptarti Akmenės rajone (registruotų) gyventojų skaičių bei jų skaičiaus kitimą analizuojamu 2016 – 2020 m. laikotarpiu.

1 diagrama. Gyventojų skaičiaus pokytis Akmenės r. 2016 – 2020 m. laikotarpyje.[121]

Iš Registrų centro pateiktų duomenų matyti, kad 2016 – 2020 m. laikotarpiu Akmenės r. gyveno nuo 21210 iki 23482 gyventojų. Visą analizuojamą laikotarpį stebimas nuoseklus gyventojų skaičiaus Akmenės rajone mažėjimas. Viena iš priežasčių – neigiamas migracijos saldo, tai yra daugiau gyventojų iš Akmenės rajono emigravo nei imigravo.[122]

IRD duomenimis policija 2016 – 2020 m. laikotarpyje Lietuvoje registravo nuo 41 531 iki 58 553 pranešimų per metus, dėl SAA, o tuo pačiu laikotarpiu Akmenės rajone registruota nuo 319 iki 644 pranešimų, susijusių su SAA (žr. 2 diagramą). Iš diagramos matyti, kad tiriamu laikotarpiu registruotų pranešimų skaičius Lietuvoje kasmet keitėsi labai netolygiai. Per nagrinėjamą 2016 – 2020 m. laikotarpį (vertinant periodo pradžią ir pabaigą) gautų pranešimų skaičius bendrai padidėjo 8 268 (16,44 proc.) pranešimais per metus.

Panaši situacija stebima ir Akmenės rajone. Mažiausiai pranešimų gauta 2018 m. – 319, dagiausiai 2020 m. - 644. Ryškiausiai išsiskiria 2020 metai, kai pranešimų, susijusių su SAA

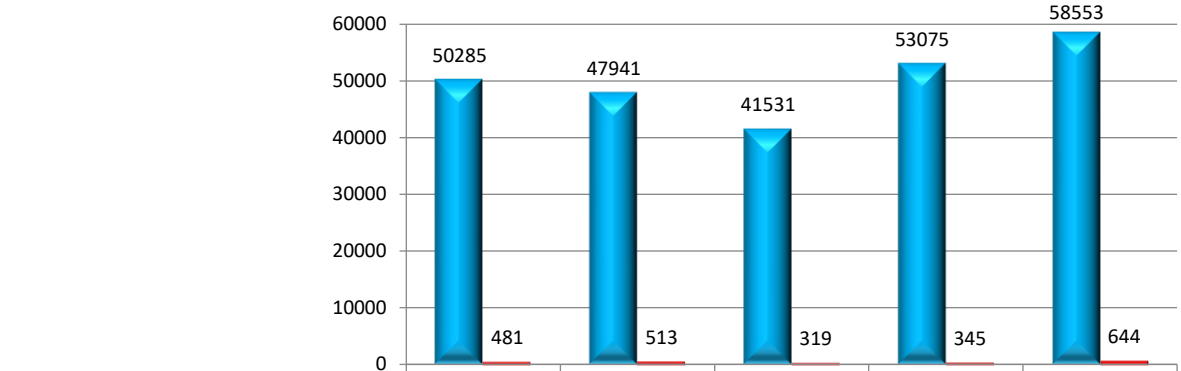
[120] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 21 d., https://ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.

[121] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis VĮ „Registrų centras“ duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 21 d., https://www.registrucentras.lt/p/853#savivaldybes.

[122] „Vidaus ir tarptautinė migracija apskrityse ir savivaldybėse“ Lietuvos statistikos departamentas, žiūrėta 2021 m. gruodžio 15 d., https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=37cb62dd-a49f-4d80-96ab-0275c48d9a8a#/.

skaičius padidėjo 299 (46,43 proc.) pranešimais, daugiau nei prieš tai buvusiais metais. Tuo tarpu per 2016 – 2020 m. laikotarpį (vertinant periodo pradžią ir pabaigą) gautų pranešimų skaičius bendrai padidėjo 163 (33,89 proc.) pranešimais per metus.

2 diagrama. Policijoje užregistruoti pranešimai dėl SAA
2016 – 2020 m. Lietuvoje ir Akmenės rajone.[123]

	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Policijoje užregistruoti pranešimai dėl SAA Lietuvoje	50285	47941	41531	53075	58553
Policijoje užregistruoti pranešimai dėl SAA Akmenės rajone	481	513	319	345	644

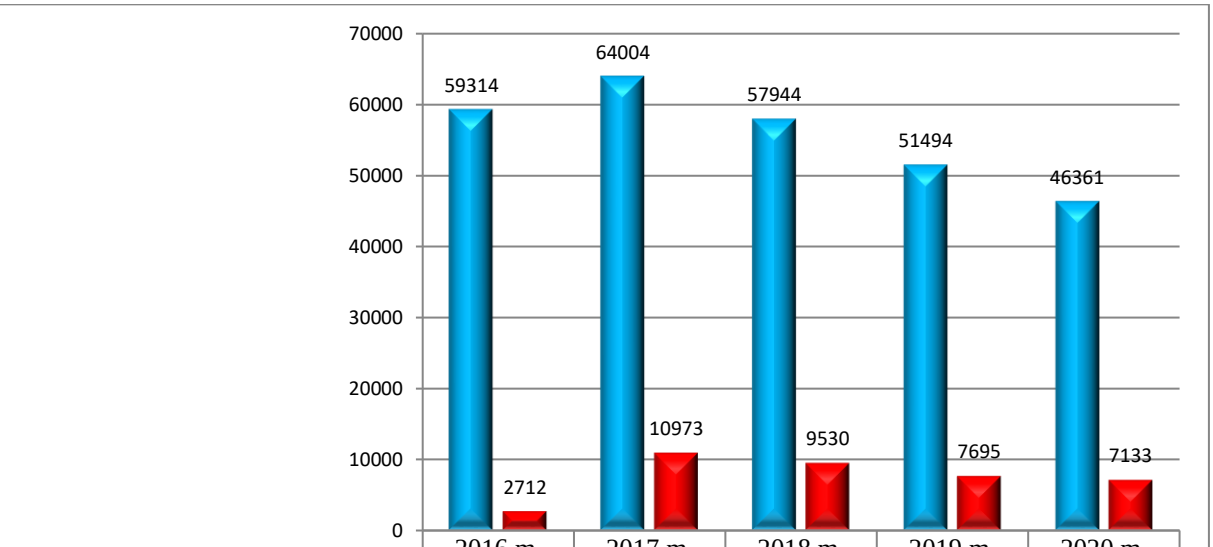
Nors gyventojų skaičius Akmenės rajone analizuojamu laikotarpiu nuolatos tik mažėjo (žr. 1 diagramą), tačiau iš aukščiau pateiktos diagramos ir jos analizės (žr. 2 diagramą) matyti, kad policijoje registruotų pranešimų, susijusių su SAA skaičius nuo 2018 m. nuolatos tik didėjo ir ypatingai išsiskiria 2020 metai, kai užfiksuotas ženklus pranešimų didėjimas. Galima būtų kelti hipotezę, kad tokį pranešimų skaičių lėmė visuotinė „COVID – 19“ pandemija, kurios pirmasis susirgimo atvejis Lietuvoje patvirtintas 2020 m. vasario 28 d., o dėl pandemijos šalyje nuo vasario 26 d. paskelbta ekstremalioji situacija, o kovo 16 d. dviem savaitėms įvestas griežtas karantinas. Pandemijos metu atsiradę ribojimai dirbti, keliauti į kitas valstybes, judėti tarp savivaldybių, privertė dalį žmonių dirbti nuotoliniu būdu iš namų, nevykti atostogų į užsienio valstybes, nevažiuoti pas draugus ar artimuosius, gyvenančius kitose savivaldybėse ir pan., t.y. atsiradę ribojimai privertė žmones daugiau laiko praleisti namuose. Be to, tai lėmė ir ekonomikos sąstingį, dėl ko neišvengiamai dalis gyventojų neteko darbo ar prarado kitą pragyvenimo šaltinį, kas neabejotinai sukėlė tam tikras psichologines, socialines problemas šeimose. Visa tai paskatino konfliktus ir smurtą tarp asmenų artimoje aplinkoje.

[123] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 21 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.

Išanalizavus policijoje registruotų pranešimų, susijusių su SAA skaičių ir jų dinamiką, tiriamu laikotarpiu, svarbu paanalizuoti dėl kokios dalies visų policijoje gautų pranešimų buvo pradėti ikiteisminiai tyrimai (nustatyti NV požymiai). Iš (žr. 2 ir 3 diagramas) pateiktų duomenų matyti, kad 2016 m. tik dėl 5,39 proc. pranešimų gautų ikiteisminio tyrimo įstaigose Lietuvoje pradėti ikiteisminiai tyrimai, 2017 m. – 22,89 proc., 2018 m. – 22,95 proc., 2019 m. – 14,5 proc. ir atitinkamai 2020 m. tik 12,18 proc. atvejų. Pats faktas, kad policijoje kasmet gaunama keliasdešimt tūkstančių pranešimų dėl galimo SAA ir jie yra patikrinami ir tiriami, savaime teigiamas reiškinys, kuris matyt atspindi ir pastarųjų metų pokyčius visuomenėje. Tačiau mažas pradėtų tyrimų skaičius verčia susimatyti, jog ne viskas šioje srityje veikia sklandžiai. Galima daryti prielaidą, kad ikiteisminio tyrimo įstaigos netinkamai priskiria gauto pranešimo pobūdį SAA atvejams, pareigūnai reaguojantys į tokius pranešimus stokoja žinių tinkamai įvertinti ir kvalifikuoti SAA, gautų duomenų nepakanka ikiteisminiam tyrimui pradėti ir kt.

Taip pat, svarbu palyginti kokią dalį registruotos NV, susijusios su SAA, sudarė nuo visų Lietuvoje ir atskirai Akmenės rajone registruotų NV.

3 diagrama. Užregistruotos nusikalstamos veikos Lietuvoje lyginant su SAA analogiškais rodikliais (2016 - 2020 metų laikotarpiu).[124]

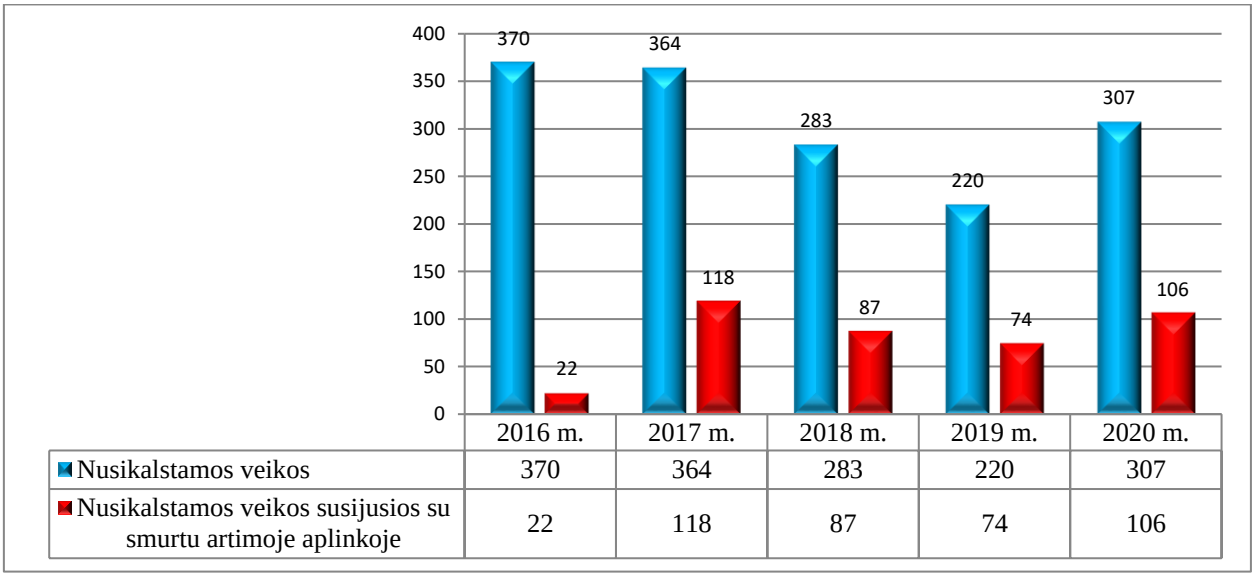
	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Nusikalstamos veikos	59314	64004	57944	51494	46361
Nusikalstamos veikos susijusios su smurtu artimoje aplinkoje	2712	10973	9530	7695	7133

Matome, kad bendras registruotų NV skaičius Lietuvoje iki 2017 metų didėjo, o nuo 2017 iki 2020 metų nuolat mažėjo (žr. 3 diagramą). Panaši situacija ir su veikomis, susijusiomis su SAA.

[124] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 21 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.

Tačiau būtina turėti galvoje, kad 2016 – 2017 metų padidėjimas dalinai gali būti susijęs su 2016 m. įvykusiais NV registracijos Lietuvoje pokyčiais (pasikeitė pagrindinių statistinių rodiklių skaičiavimo tvarka[125]), todėl 2016 metų nusikalstamumo statistinių duomenų palyginimas su vėlesniais metais būtų nevisai tikslus. Tiksliau situaciją atspindėtų duomenų palyginimas su ankstesniais statistiniais metais. Dėl šios priežasties, matome, kad 2016 m. NV, susijusios su SAA sudarė tik 4,57 proc. nuo visų Lietuvoje užregistruotų NV, 2017 m. jau 17,14 proc., 2018 m. – 16,45 proc., 2019 m. – 14,94 proc. ir atitinkamai 2020 m. 15,39 proc. Šie skaičiai parodo, kad registruotų SAA NV skaičius kasmet keičiasi labai neženkliai ir svyruoja kelių procentų ribose.

4 diagrama. Užregistruotos nusikalstamos veikos Akmenės r. lyginant su SAA analogiškais rodikliais (2016 - 2020 metų laikotarpiu).[126]

	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Nusikalstamos veikos	370	364	283	220	307
Nusikalstamos veikos susijusios su smurtu artimoje aplinkoje	22	118	87	74	106

Iš (žr. 2 ir 4 diagramas) pateiktų duomenų matome, kad bendras registruotų NV skaičius Akmenės r. nuo 2016 m. iki 2019 m. nuolat mažėjo analogiškai kaip ir SAA. Tačiau visai kitą situaciją matome 2020 m., kai įvyko ženklus lūžis. Bendras registruotų NV skaičius padidėjo 87 veikomis arba 39,55 proc. Registruotų SAA atvejų padidėjo 32 veikomis arba 43,24 proc. Čia svarbu pabrėžti, kad iš 87 NV, kuriomis padidėjo bendras nusikalstamumas, net 32 susijusios su SAA ir tai sudaro 36,78 proc. nuo padidėjusio bendro nusikalstamumo. Suprantama, kad padidėjo ir kitų rūšių NV skaičius, tačiau šių rodiklių analizė atskleidžia kokią įtaką SAA Akmenės rajone daro bendram nusikalstamumui ir kokio masto yra ši problema. Neabejotinai šių kriminologinių

[125] IRD, ird.lt, žiūrėta 2021 m. gruodžio 15 d., https://ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1.

[126] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 21 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.

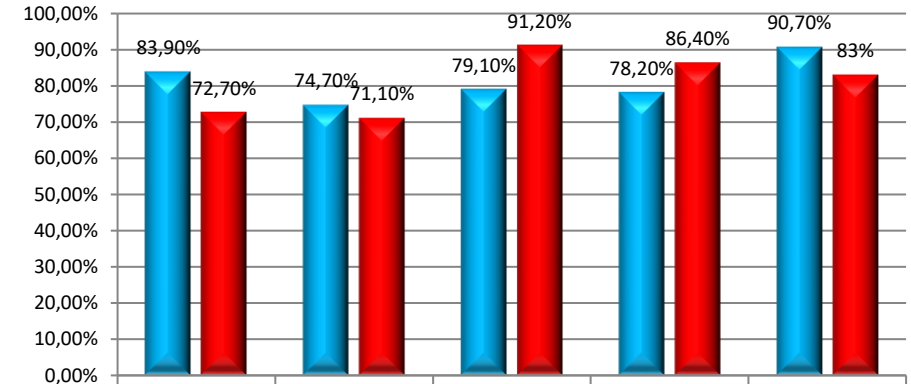
rodiklių analizė patvirtina ir tą faktą, kad 2020 m. Lietuvą sukaustiusi visuotinė „COVID – 19“ pandemija (socialinis sukrėtimas) padarė įtakos šios rūšies nusikalstamumui Akmenės rajone. Jei tai praktiškai mažai pastebima analizuojant nusikalstamumo rodiklius Lietuvos mastu, tai Akmenės r. atveju situacija kita.

2016 m. tik dėl 4,57 proc. pranešimų apie SAA, gautų policijoje Akmenės rajone, pradėti ikiteisminiai tyrimai, 2017 m. – 23,00 proc., 2018 m. – 27,27, 2019 m. – 21,45 proc. ir atitinkamai 2020 m. 16,46 proc. atvejų. Ši procentinė dalis svyravo labai netolygiai ir šie rodikliai labai panašūs kaip Lietuvos mastu.

2016 m. NV, susijusios su SAA sudarė tik 5,95 proc. nuo visų Akmenės rajone užregistruotų NV, kai tuo tarpu 2017 m. – 32,42 proc., 2018 m. – 30,74 proc., 2019 m. – 33,64 proc. ir atitinkamai 2020 m. 34,53 proc. Šie skaičiai parodo, kad registruotų SAA NV skaičius kasmet keičiasi labai neženkliai ir svyruoja kelių procentinių punktų ribose. Tačiau SAA NV veikos kiekvienais metais Akmenės r. sudaro apie trečdalį visų užregistruotų veikų, kai tuo tarpu Lietuvos mastu šis skaičius perpus mažesnis ir svyruoja tik 15-17 proc. ribose. Ir tai dar kartą atskleidžia kokio mąsto problema yra SAA šiame rajone.

Kitas nemažiau svarbus rodiklis – ištirtų (išaiškintų) NV dalis nuo visų registruotų tokio pobūdžio veikų. Suprantama, kad ikiteisminio tyrimo pradėjimas dar negarantuoja, kad tiesa bus nustatyta, o kaltas asmuo patrauktas baudžiamojon atsakomybėn. Todėl šis rodiklis atskleidžia, kaip ikiteisminio tyrimo įstaigoms ne tik bendrai Lietuvos mastu, bet ir regioniniu mastu, šiuo atveju Akmenės r., pavyksta ištirti tokio pobūdžio veikas.

5 diagrama. Užregistruotų NV, susijusių su SAA ištyrimo dalis.[127]

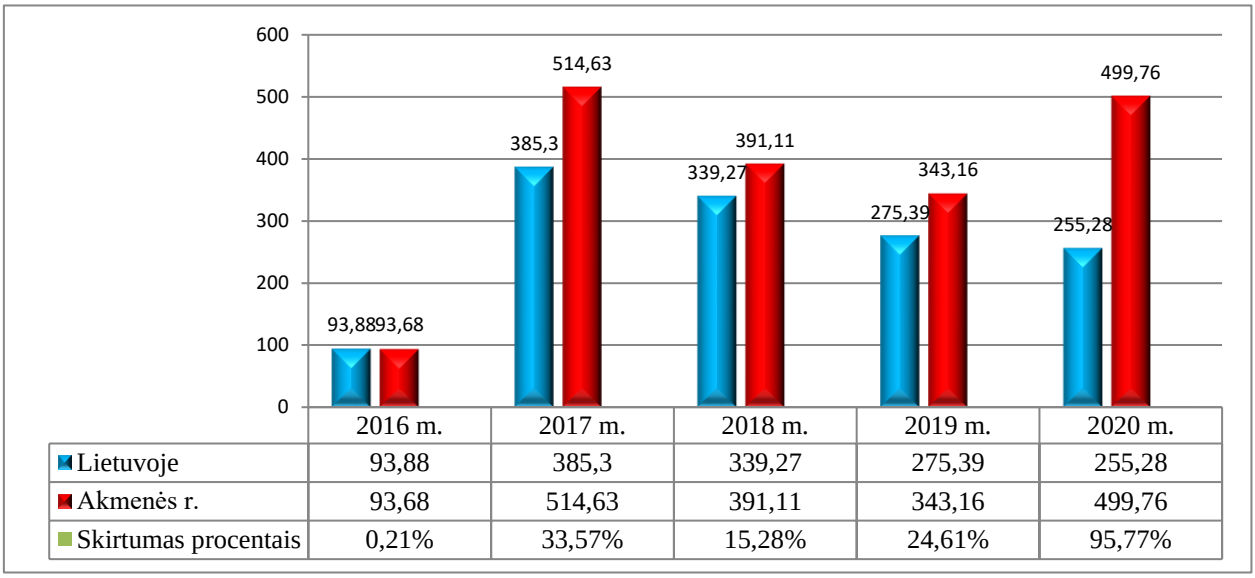

	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Nusikalstamų veikų, susijusių su SAA ištyrimas Lietuvoje.	83,90%	74,70%	79,10%	78,20%	90,70%
Nusikalstamų veikų, susijusių su SAA ištyrimas Akmenės rajone.	72,70%	71,10%	91,20%	86,40%	83%

[127] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 21 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.

Iš (žr. 5 diagramą) sudarytos diagramos matyti, kad tiriamuoju laikotarpiu NV, susijusių su SAA ištyrimo procentinė dalis, nuo užregistruotų NV Akmenės r., tiek ir Lietuvoje buvo gana didelė. Ištyrimo lygis Akmenės r. kasmet svyravo netolygiai nuo 71,1 % iki 91,2 %, kai tuo tarpu visoje Lietuvoje jis siekė nuo 74,7 % iki 90,7 %. Akmenės r. aukščiausias ištyrimo lygis buvo pasiektas 2018 m., nors ir didžiausias veikų skaičius (118) tiriamu laikotarpiu registruotas būtent tais pačiais 2018 m, o žemiausias 2017 m. Lietuvoje žemiausias ištyrimo lygis analogiškai, kaip ir Akmenės r. buvo 2017 m., aukščiausias 2020 m. Nors kaip buvo aptarta aukščiau, 2020 metais Akmenės r. ženkliai padidėjo registruotų SAA veikų, tačiau šių rodiklių analizės pagrindu galima daryti išvadą, kad SAA NV tiek Lietuvos mastu, tiek ir Akmenės r. tiriamos pakankamai efektyviai. 2020 m. ištyrimo procentinė dalis lyginant su 2019 m. tuo pačiu laikotarpiu sumažėjo tik 3 proc.

6 diagrama. Užregistruotų NV, susijusiu su SAA lygis (100 tūkst. gyventojų) Lietuvoje[128] ir Akmenės r.[129] (2016 - 2020 metų laikotarpiu).[130]

	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Lietuvoje	93,88	385,3	339,27	275,39	255,28
Akmenės r.	93,68	514,63	391,11	343,16	499,76
Skirtumas procentais	0,21%	33,57%	15,28%	24,61%	95,77%

Vertinant SAA lygį pastebime, kad Lietuvoje tokio pobūdžio NV, tenkančių 100 tūkstančių gyventojų tiriamu laikotarpiu registruota nuo 255,28 iki 385,3 veikų, kai tuo tarpu Akmenės r. nuo 343,16 iki 514,63. Iš analizuojamų rodiklių (žr. 6 diagramą) matome, kad nuo 2017 m. iki 2020 m. atvejų skaičius 100 tūkst. gyventojų Akmenės r. kasmet viršijo Lietuvos analogiškus rodiklius nuo 15,28 proc. iki 95, 77 proc. Šiame kontekste ryškiausiai išsiskiria 2020 metai. 2016 metus sunku vertinti dėl jau paminėtų priežasčių. Didžiausias tokių veikų skaičius

[128] „Gyventojų skaičius ir sudėtis“, Lietuvos statistikos departamentas, osp.stst.gov.lt, žiūrėta 2021 m. gruodžio 10 d., https://osp.stat.gov.lt/lietuvos-gyventojai-2020/salies-gyventojai/gyventoju-skaicius-ir-sudetis.
[129] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis VĮ „Registrų centras“ duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 21 d., https://www.registrucentras.lt/p/853#savivaldybes.
[130] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis VĮ „Registrų centras“ LR statistikos departamento duomenimis apie gyventojų skaičių ir IRD duomenimis apie registruotą SAA nusikalstamumą.

buvo fiksuotas 2017 m. tiek Lietuvoje, tiek ir Akmenės r. Vėliau Lietuvoje stebimas nuoseklus mažėjimas iki 2020 metų, kai tuo tarpu Akmenės r. 2020 m. ženklus padidėjimas, kai po kelerių metų pertraukos praktiškai buvo pasiektas 2017 m. lygis. Ir šio kriminologinio rodiklio analizė dar kartą patvirtina darbo autorės keliamą hipotezę, kad visuotinė pandemija turėjo įtakos SAA nusikalstamumui Akmenės r. ir parodo, kad šios rūšies nusikalstamumas šiame regione itin aktualus. Kita vertus nebūtinai, tai gali reikšti, kad situacija šioje srityje yra prastesnė, nei bendrai paėmus Lietuvoje. Viskas labai priklauso nuo visuomenės pasitikėjimo teisėsaugos institucijomis (vietine policija), nukentėjusiųjų, liudininkų ir kt. sąmoningumo (nevengia kreiptis į policiją, nelieka abejingi SAA), pačių pareigūnų požiūrio ir pan.

Kaip jau buvo minėta skyriaus pradžioje, siekiant tinkamai įvertinti nusikalstamumą, be kiekybinių kriminologinių rodiklių vertinimo nemažiau svarbus ir kokybinis, tai yra NV struktūros arba vidinės sandaros vertinimas. Todėl toliau aptarsime kokios pagrindinės NV, numatytas atitinkamuose LR BK straipsniuose, dominuoja SAA atvejais Lietuvoje ir Akmenės r. ir kitimo dinamiką 2016 – 2020 m. laikotarpiu.

1 lentelė. Užregistruotų NV, susijusių su SAA struktūra Lietuvoje (2016 - 2020 metų laikotarpiu).[131]

LR BK	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
140 str.	2318	9561	8489	6951	6537
145 str.	219	964	654	398	301
138 str.	107	297	235	235	196
135 str.	21	34	38	23	26
129 str.	17	31	19	26	30
150 str.	9	22	34	16	10
149 str.	4	20	26	15	9
163 str.	2	9	7	4	5
146 str.	0	5	6	3	1

Iš aukščiau pateiktos lentelės (žr. 1 lentelę) matyti, kad 2016-2020 metų laikotarpiu didžiausią dalį registruotų NV, susijusių su SAA Lietuvoje sudarė NV numatytos 140 str., tai yra fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas artimam giminaičiui ar šeimos nariui bei analogiškos NV padarytos mažamečiui. Kasmet Lietuvoje buvo užregistruojama nuo 2318 iki 9561 NV, numatytų LR BK 140 str. Daugiausia šios rūšies veikų užregistruota 2017 m. (9561), o mažiausia – 2016 m. (2318). Šių veikų dinamika atspindi bendrą SAA nusikalstamumo dinamiką, kuri jau buvo aptarta aukščiau darbe. Antrą didžiausią registruotų NV grupę sudarė veikos

[131] Lentelė sudaryta darbo autorė remiantis IRD pateiktais atvirais duomenimis, ird.lt, žiūrėta 2021 m. gruodžio 15 d., https://ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1.

numatytos LR BK 145 str. (grasinimas nužudyti ar sunkiai sutrikdyti sveikatą). Kaip pirmuoju atveju, didžiausias šių veikų lygis buvo pasiektas 2017 m. ir vėliau nuolat mažėjo. Dar viena dominuojanti grupė NV, tai veikos numatytos LR BK 138 str. (nesunkaus sveikatos sutrikdymo). Taip pat, po kelias dešimtis veikų registruojama dėl LR BK 135 str. (sunkaus sveikatos sutrikdymo), LR BK 129 str. (nužudymų), LR BK 149 str. (iššaginimo), LR BK 150 str. (seksualinio prievartavimo). Matome, kad tokios veikos, kaip LR BK 146 str. (neteisėtas laisvės atėmimas) ir LR BK 163 str. (piktnaudžiavimas tėvų, globėjo ar rūpintojo arba kitų teisėtų vaiko atstovų teisėmis ar pareigomis) ir pan. registruojamos daugiau pavieniais atvejais ir iki 10 per metus visos Lietuvos mastu.

2 lentelė. Užregistruotų NV, susijusių su SAA struktūra Akmenės r.
(2016 - 2020 metų laikotarpiu).[132]

LR BK	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
140 str.	20	108	84	68	97
145 str.	1	6	2	3	5
138 str.	1	4	1	2	3

Pastebima, kad lyginant visoje Lietuvoje registruotų NV, susijusių su SAA struktūrą su analogiškais Akmenės r. rodikliais 2016 - 2020 m. laikotarpiu (žr. 2 lentelę) išryškėja panaši situacija. Kaip ir visos Lietuvos atveju, taip ir Akmenės r., SAA atvejais dominuoja NV, numatytos LR BK 140 str. 2016 – 2020 m. laikotarpiu Akmenės r. tokių NV registruota nuo 20 (2016 m.) iki 108 (2017 m.) per metus, kai tuo tarpu NV, numatytų LR BK 145 str. ir LR BK 138 str. per metus registruota tik nuo 1 iki 6 atvejų. Kitokio pobūdžio veikų tiriamu laikotarpiu neregistruota. Tai parodo, kad analizuojamu laikotarpiu dažniausiai pasitaikanti smurto forma Akmenės r. buvo fizinis smurtas. Beje, panaši situacija ir Lietuvoje. Tai, kad Akmenės r. registruotos tik kelių rūšių NV, dar nereiškia, kad jų Akmenės rajono bendruomenėje nėra. Neatmestina ir tai, kad policijos pareigūnams, kurie reaguoja į pranešimus, susijusius su SAA, trūksta žinių kaip atpažinti ir tirti kitas smurto formas. Be to, žinoma, kad neretai šeimose įvairios smurto formos egzistuoja viena greta kitos.

[132] Lentelė sudaryta darbo autorė remiantis IRD pateiktais atvirais duomenimis, ird.lt, žiūrėta 2021 m. gruodžio 15 d., https://ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1.

3. ASMENŲ SMURTAUJANČIŲ ARTIMOJE APLINKOJE AKMENĖS RAJONE CHARAKTERISTIKA

Dažnai kasdieniniame gyvenime mes girdime vartojant terminą nusikaltėlis. Paprastai sakant, tai fizinis asmuo padaręs NV. „Nusikaltėlio sąvoka dažniausiai vartojama buitinėje kalboje. Teisine prasme asmuo taip vadinamas tik įsiteisėjus apkaltinamajam nuosprendžiui. Nusikaltėlio sąvoka apibrėžia aiškias baudžiamosios atsakomybės ribas, bet neduoda atsakymo, kodėl asmuo padarė nusikaltimą, koks jis yra, ar kuo nors skiriasi nuo kitų asmenų. Baudžiamojoje teisėje egzistuojanti kriminologinė sąvoka *nusikaltėlio asmenybė* apima daugiau kriminologiškai reikšmingų asmens savybių, dažnai vartojama siekiant įvardyti NV padariusio asmens savybių visumą“[133].

Kiekvienas žmogus yra asmenybė ir kiekvienas yra individualus, turintis jam būdingus bruožus ir savybes. „Nusikaltėlio asmenybė – tai plačiausia samprata, atskleidžianti socialinę žmogaus esmę, sudėtingą jį apibūdinančių požymių, bruožų, ryšių, santykių kompleksą, dorovinį ir dvasinį jo pasaulį, tobulėjantį sąveikaujant socialinėms ir individualioms gyvenimo sąlygoms, vienaip ir kitaip lemiančioms NV. Nusikaltėlio asmenybė, kaip ypatingas socialinis žmogaus tipas, tiesiogiai susijusi su tokia specifine elgesio forma kaip nusikalstamas elgesys“[134].

„Kriminologiniu požiūriu nusikaltėlio asmenybė – tai nepalankiomis socialinėmis sąlygomis susiformavusi ir NV padariusi asmenybė dėl jai būdingų neigiamų socialinių, psichologinių, dorovinių ir teisinių orientacijų bei socialinių nuostatų, kurios turi baudžiamąją teisinę reikšmę. Tai teisine prasme nesocializuota asmenybė“[135].

Pasak profesoriaus J. Bluvšteino „nusikaltusio individo asmenybės bruožai daugelio NV genezei tėra antraeilės reikšmės dalykas. Lemiamos reikšmės turi išorinės, nuolat asmenį veikiančios aplinkybės. Žmogaus elgesys nėra vien tik automatiškas reagavimas į išorines aplinkos sąlygas. Kiekvienas turi pasirinkimo galimybę tarp draudžiamo elgesio ir tai, kas yra leidžiama. Todėl nei vienas bruožas atskirai nenulemia nusikalstamumo. Asmuo nusikalsta veikiamas išorinių aplinkybių ir bruožų visumos“[136].

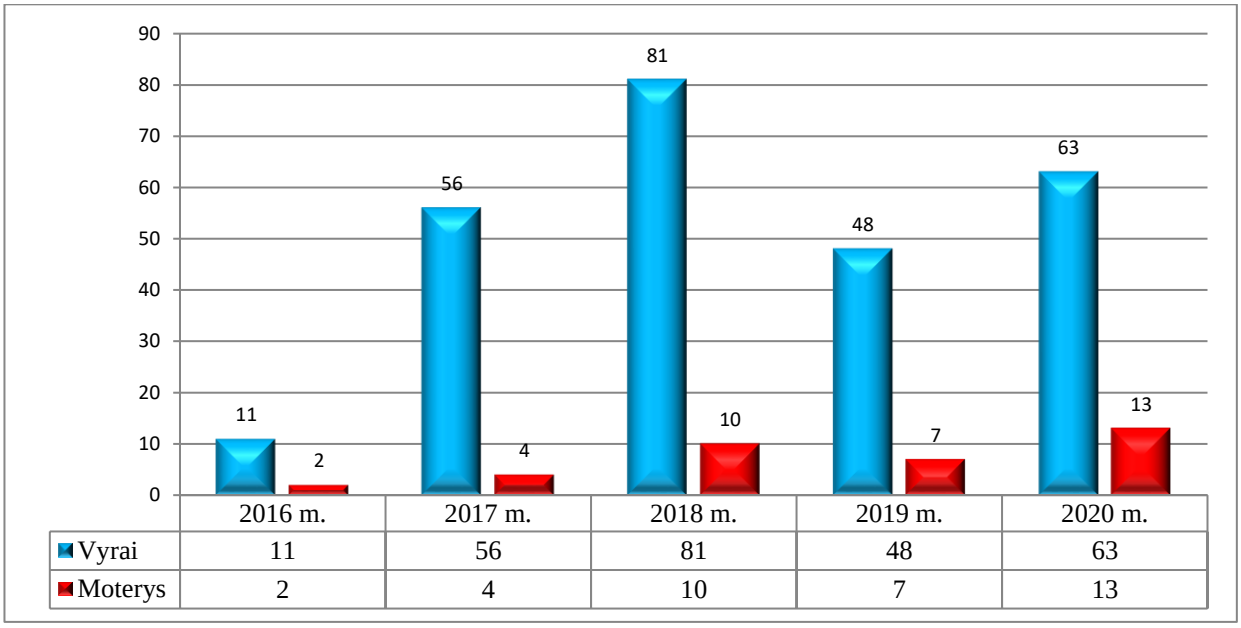
Kriminologijos literatūroje galima rasti įvairių, tiek siaurų, tiek platesnių nusikaltėlio asmenybės bruožų klasifikacijų, o šie bruožai sudaro nusikaltėlio asmenybės struktūrą. Paprastai nagrinėjant nusikaltėlio asmenybės struktūrą, dažniausiai nemažas dėmesys yra teikiamas socialiniams – demografiniams bruožams (užimtumui, nusikaltėlio gyvenamajai vietai, lyčiai,

[133] Aurelijus Gutauskas, „Visuotinė Lietuvių enciklopedija“, vle.lt, žiūrėta 2021 m. sausio 10 d., https://www.vle.lt/straipsnis/nusikaltelis/.
[134] Babachinaitė ir kt., *supra note,* 36: 244-245.
[135] *Ibid*, 246.
[136] Jurijus Bluvšteinas, *Kriminologija* (Vilnius: Pradai, 1994), 81.

amžiui, išsilavinimui ir kitiems), kurie parodo kokiomis sąlygomis formavosi nusikaltėlio asmenybė. Taip pat, nemažas dėmesys skiriamas ir psichologiniams, kurie nulemia reagavimo į aplinką formas, savęs vertinimą, tarpasmeninius santykius bei jie parodo psichologinių bruožų sistemą. Kalbant apie psichologinius nusikaltėlio asmenybės bruožus ir jų analizę teigiama, kad jie padeda suprasti nusikalstamo elgesio mechanizmą, poreikius (vidinius siekius), motyvus bei asmenybės vertybes (polinkį vartoti psichoaktyvias medžiagas, tokias kaip alkoholiniai gėrimai, narkotinės ir psichotropinės medžiagos ir pan.). Kita kriminologiniuose darbuose dažnai minima nusikaltėlių asmenybės bruožų grupė yra teisiniai bruožai, kurie atskleidžia nusikaltusio asmens požiūrį į pačią NV. Dažnai pakartotinis NV padarymas rodo nusikaltėlio nepagarbą įstatymams, nusistovėjusioms visuotinai priimtinoms elgesio normos (taisyklėms) ir vertybėms.

Šiame darbo skyriuje, remiantis 2016 – 2020 m. laikotarpiu Akmenės r. registruoto SAA nusikalstamumo statistiniais duomenimis, bus analizuojama smurtaujančių asmenų artimoje aplinkoje nusikaltėlio asmenybės struktūra, išskiriant pagrindinius bruožus.

7 diagrama. Asmenų įtariamų (kaltinamų) padarius NV, susijusias su SAA Akmenės r., skaičius pagal lytį (2016 - 2020 metų laikotarpiu).[137]

	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Vyrai	11	56	81	48	63
Moterys	2	4	10	7	13

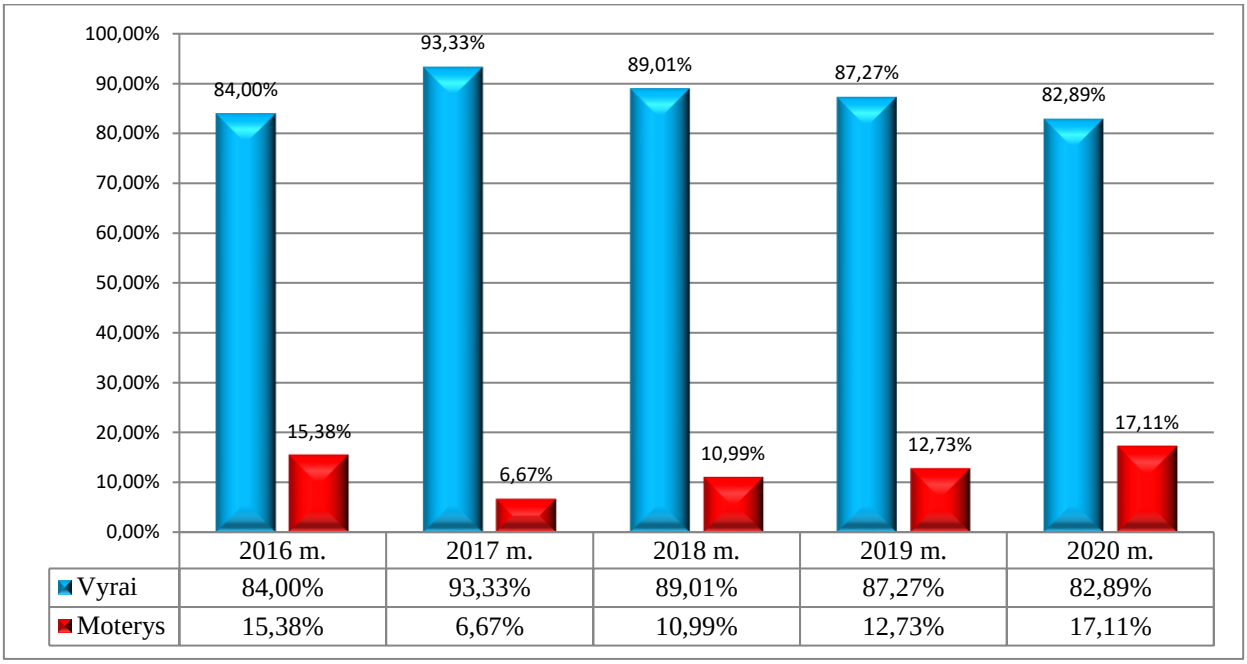
Analizuojant duomenis (žr. 7 diagramą) apie tiriamu laikotarpiu įtariamus (kaltinamus) asmenis padarius SAA NV pagal lytį, matome, kad 2016 m. nustatyta 13 smurtautojų, iš kurių 2 moterys, 2017 m. – 60, iš kurių 4 moterys, 2018 m. – 91, iš kurių 10 moterų, 2019 m. – 55, kai 48

[137] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 21 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.

vyrai ir 7 moterys, atitinkamai 2020 m. 76 smurtautojai, kai 63 vyrai ir 13 moterų. Didžiausias smurtautojų moterų skaičius nustatytas 2020 m., o vyrų 2018 m.

Tam, kad dar labiau išryškintume asmenų, smurtaujančių artimoje aplinkoje santykį, svarbu panagrinėti kokią dalį procentine išraiška vyrai ir moterys sudarė nuo visų nustatytų smurtautojų ir jo dinamiką.

8 diagrama. Asmenų įtariamų (kaltinamų) padarius NV veikas, susijusias su SAA Akmenės r., santykis pagal lytį (2016 - 2020 metų laikotarpiu).[138]

	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Vyrai	84,00%	93,33%	89,01%	87,27%	82,89%
Moterys	15,38%	6,67%	10,99%	12,73%	17,11%

Moterų dalis tiriamu laikotarpiu sudarė (žr. 8 diagramą) tik nuo 6,7 proc. (2017 m.) iki 17,1 proc. (2020 m.). Didžiausia dalis moterų SAA buvo nustatyta 2020 m. Tuo tarpu vyrų smurtaujančių artimoje aplinkoje dalis sudarė nuo 82,9 proc. iki 93,3 proc. per metus. Mažiausia dalis vyrų smurtavusių artimoje aplinkoje buvo 2020 m., didžiausia 2017 m. Galima daryti išvadą, kad vyrai nepalyginamai dažniau, nei moterys, Akmenės r., daro SAA nusikaltimus. Gauti rezultatai patvirtina ir neprieštarauja tyrimams, kurie nekartą įvairių tyrėjų buvo daryti tiek Lietuvos mastu, tiek atskiruose regionuose. „Daugelio mokslininkų atlikti kriminologiniai tyrimai, oficiali baudžiamoji statistika rodo, kad nusikaltėlių daugumą sudaro vyrai. Jiems labiau, nei moterims būdingos smurtinės, seksualinės NV, kurioms padaryti reikia fizinės jėgos“[139]. Tačiau nuo 2017 m. smurtaujančių moterų santykis lyginant jį su vyrais Akmenės r. kasmet didėja.

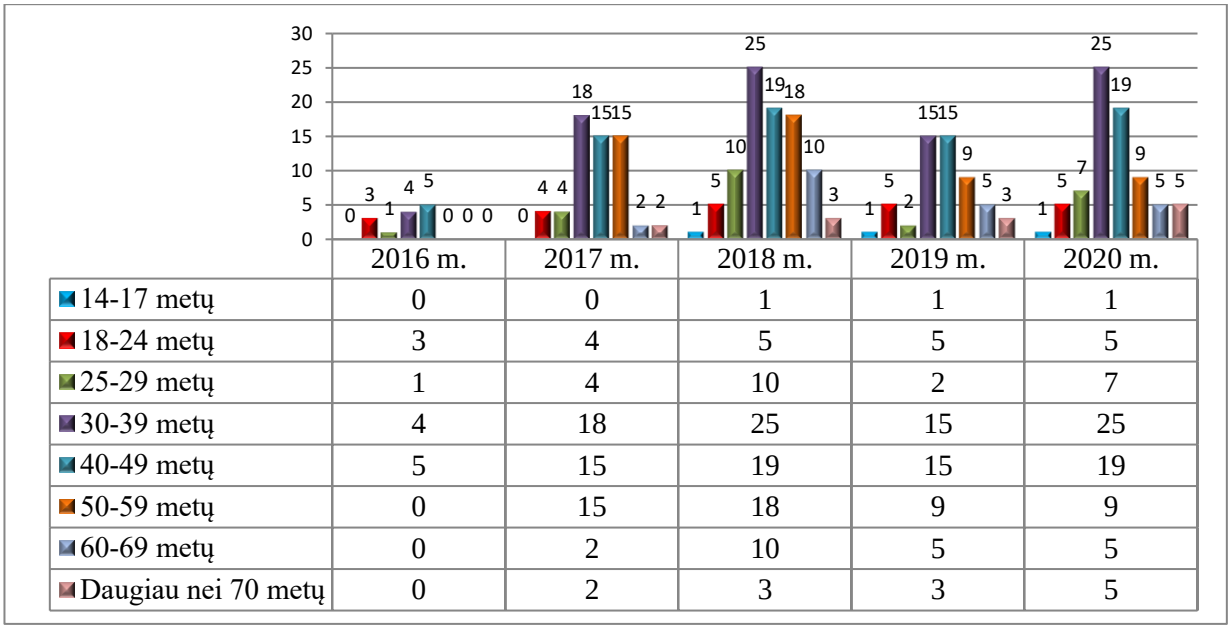
[138] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 21 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.

[139] Babachinaitė ir kt., *supra note*, 36: 252.

Be to, siekiant sužinoti ir įvertinti teisėsaugos pareigūnų, dirbančių su SAA Akmenės rajone nuomonę, baigiamajame darbe iškeltais klausimais, buvo atlikta ekspertinė apklausa.[140] Tyrimo metu buvo apklausti 8 ekspertai (prokurorai ir policijos pareigūnai dirbantys su SAA), kurių darbo patirties vidurkis šioje srityje siekia 9,6 metų (didžioji dalis jų dirba nuo ASAAĮ įstatymo įsigaliojimo, todėl toliau darbe pateiktus duomenis galima laikyti pakankamai patikimais). 3 respondentai dirba Šiaulių apygardos prokuratūros Telšių apylinkės prokuratūroje ir 5 Telšių apskrities vyriausiojo policijos komisariato Akmenės rajono policijos komisariate (Toliau Telšių AVPK Akmenės r. PK). Atsakydami į pateiktus klausimus 100 proc. apklaustųjų nurodė, kad dažniausiai artimoje aplinkoje smurtauja vyrai ir ši nuomonė sutapo su IRD statistiniais rodikliais.

Kitas socialinis – demografinis nusikaltėlio asmenybės požymis – amžius. „Nusikaltėlių amžius leidžia spręsti apie įvairių amžiaus grupių atstovų kriminogeninį aktyvumą ir nusikalstamo elgesio ypatumus. Nustatyta, kad jaunų žmonių padarytos NV dažniau būna agresyvios, impulsyvaus pobūdžio. O vyresnio amžiaus asmenys mažiau impulsyvūs, jie dažniau daro iš anksto suplanuotas NV. Amžius lemia žmogaus poreikius, interesus, gyvenimo būdą. Tai atsispindi ir nusikalstamame elgesyje“[141].

9 diagrama. Asmenų įtariamų (kaltinamų) padarius NV, susijusias su SAA Akmenės r. pasiskirstymas pagal amžiaus grupes (2016 - 2020 metų laikotarpiu).[142]

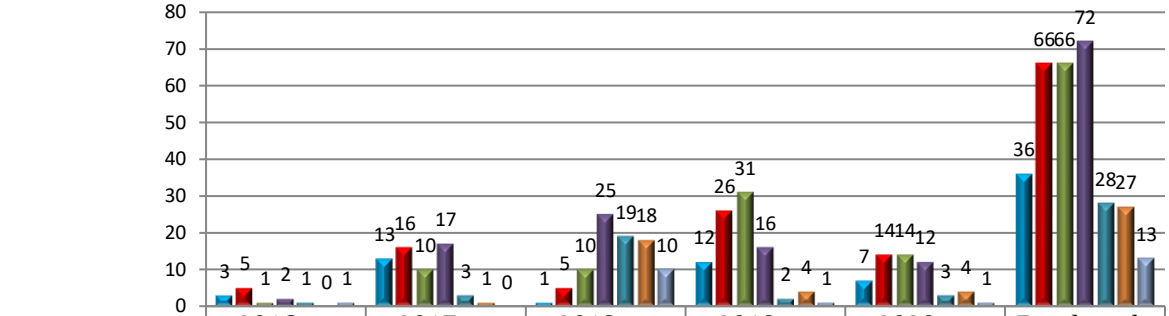
	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
14-17 metų	0	0	1	1	1
18-24 metų	3	4	5	5	5
25-29 metų	1	4	10	2	7
30-39 metų	4	18	25	15	25
40-49 metų	5	15	19	15	19
50-59 metų	0	15	18	9	9
60-69 metų	0	2	10	5	5
Daugiau nei 70 metų	0	2	3	3	5

[140] „Smurtas artimoje apklausoje Akmenės rajone“, apklausa.lt, https://apklausa.lt/f/smurtas-artimoje-aplinkoje-akmenes-rajone-e9nach1/answers.html.
[141] Babachinaitė ir kt., *supra note*, 36: 252.
[142] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 21 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.

IRD oficialiojoje statistikoje visi smurtautojai (žr. 9 diagramą) skirstomi į aštuonias įtariamųjų (kaltinamųjų) amžiaus grupes, pradedant nuo 14 m., kadangi nuo šio amžiaus už tam tikrus nusikaltimus, susijusius su SAA asmeniui kyla baudžiamoji atsakomybė. Išanalizavus pasiskirstymą pagal amžiaus grupes matome, kad tiriamu laikotarpiu didžiausią dalį smurtautojų sudarė amžiaus grupė nuo 30 iki 39 m. ir antra pagal dažnumą amžiaus grupė nuo 40 iki 49 metų. Mažiausiai nustatytų tokių asmenų priskiriami amžiaus grupėms nuo 14 iki 17 metų ir virš 70 metų. Tai parodo, kad NV, susijusias su SAA dažniausiai daro vidutinio arba vyresnio amžiaus vyrai ir moterys, o nepilnamečiai ir vyresni, nei 70 metų asmenys tokio pobūdžio veikas daro rečiausiai. Kalbant apie nepilnamečius matome, kad nustatyti tik pavieniai atvejai. Visuose amžiaus grupėse smurtautojų skaičius kinta labai netolygiai. Be to, pateikti duomenys iliustruoja, kad SAA atvejų kasmet pasitaiko, net ir tarp senjorų.

Kitas kriminologiniuose darbuose dažnai analizuojamas požymis - kaip pasiskirsto asmenys darantys NV pagal jų išsilavinimą.

10 diagrama. Asmenų įtariamų (kaltinamų) padarius NV, susijusias su SAA Akmenės r. pasiskirstymas pagal išsilavinimą (2016 - 2020 metų laikotarpiu).[143]

	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	Bendras sk.
Pradinis	3	13	1	12	7	36
Pagrindinis	5	16	5	26	14	66
Vidurinis	1	10	10	31	14	66
Profesinis	2	17	25	16	12	72
Aukštesnysis	1	3	19	2	3	28
Aukštasis	0	1	18	4	4	27
Neturi išsilav.	1	0	10	1	1	13

Stebime, kad visose išsilavinimo grupėse asmenų skaičius pasiskirstė labai netolygiai ir kažkokias tendencija labai sunku išskirti. Tačiau jai pažvelgtume į (žr. 10 diagramą) viso laikotarpio metu nustatytą absoliutų asmenų skaičių priklausančių vienai ar kitai grupei, tai

[143] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 21 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.

paaiškėja, kad dažniausiai NV, susijusias su SAA darė asmenys turintys profesinį išsilavinimą. Šiuo laikotarpiu išviso buvo nustatyti 72 tokie asmenys, taip pat didelę dalį sudarė asmenys, turintys pagrindinį arba vidurinį išsilavinimą, po 66. Mažiausiai linkę nusikalsti artimoje aplinkoje buvo asmenys neturintys išsilavinimo (tame tarpe nepilnamečiai) arba turintys aukštesnįjį arba aukštąjį išsilavinimą. Galima daryti išvadą, kad aukštesnį išsilavinimą turintys asmenys mažiau linkę daryti nagrinėjamas NV. Iš aptartos diagramos matyti, kad kuo asmenų išsilavinimas aukštesnis, tuo SAA atvejų skaičius mažesnis.

Suprantama, išsilavinimas paprastai daro nemažą įtaką asmenybės formavimuisi ir kuo aukštesnis išsilavinimas, tuo didesnė tikimybė turėti gerai apmokamą darbą, gyventi geresnėmis materialinėmis sąlygomis ir kt. Tačiau pateikti skaičiai parodo, kad gerai išsilavinusių žmonių tarpe SAA taip pat egzistuoja, o taikomos ypatingai ekonominio smurto formos prieš pažeidžiamą, ekonomiškai priklausomą (išlaikomą) asmenį, praktikoje kartais maskuojamas smurtautojo socialine padėtimi visuomenėje, užimamomis pareigomis ir pan. Be to, ankščiau darbe jau buvo aptarta, kad ypatingai ekonominis smurtas sunkiai atpažįstamas ir tiriamas. „Manoma, kad prievarta lengviau plinta socialinio konflikto, didelės socialinės ekonominės diferenciacijos, sunkiomis materialinėmis gyvenimo sąlygomis. Visa tai pasekmės, kurias išgyvena nedirbantys ir dažnai visuomenės atstumti žmonės“[144].

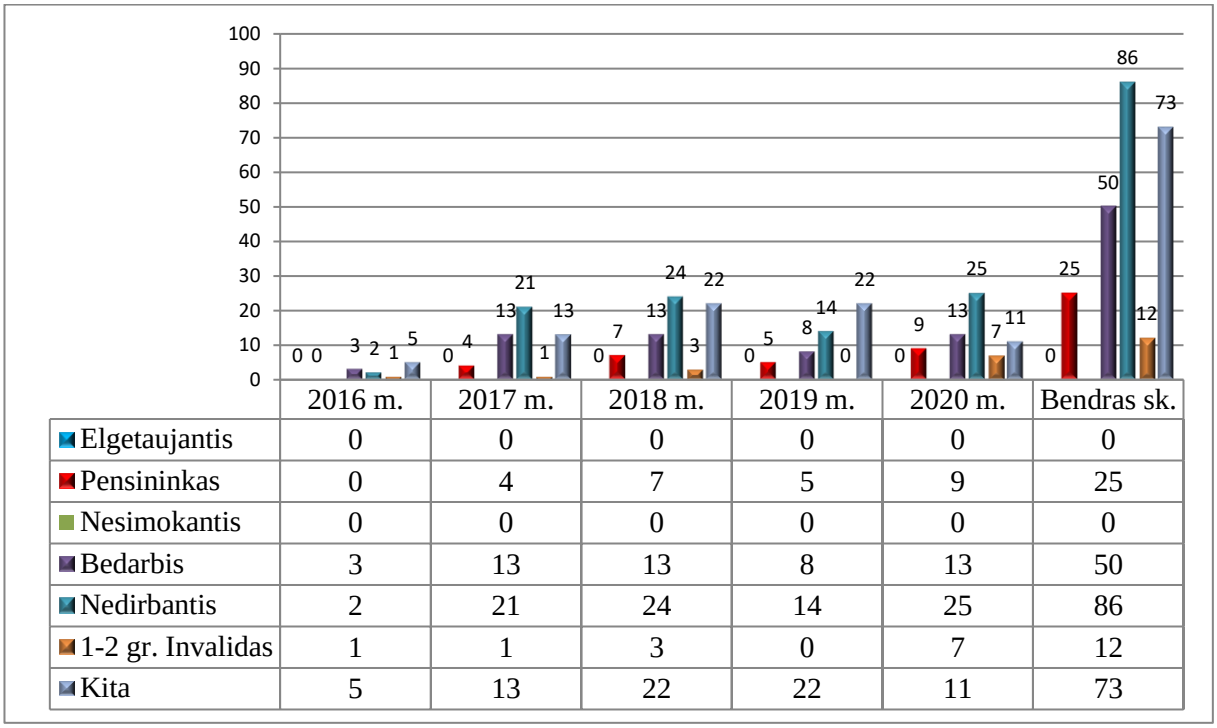
Apibūdinant nusikaltusių asmenų socialinę padėtį ypač svarbus rodiklis – užimtumas ir kokios įtakos jis turi asmenų SAA nusikalstamumui. Laikoma, kad „socialinės padėties ir užimtumo duomenys apie NV padariusius asmenis rodo, kokie socialiniai sluoksniai ir grupės kokiose veiklos srityse dažniausiai nusikalsta ir kokios rūšies NV padaro. Nusikalsta dažniausiai palyginti žemo išsilavinimo asmenys. Dažniausiai tai rodo jų žemą kultūros lygį, socialinį statusą, bendravimo ratą, gyvenimo tikslų įgyvendinimo būdus. Žemiausią išsilavinimą turi smurtinius nusikaltimus padarę asmenys“[145].

Iš diagramos (žr. 11 diagramą) matyti, kad Akmenės r., tiriamu laikotarpiu, didžioji dalis įtariamų (kaltinamų) asmenų, susijusių su SAA buvo nedirbantys asmenys. Bendrai per penkerius metus, asmenų, kurie nedirbo ir nebuvo registruoti Užimtumo tarnyboje prie Lietuvos Respublikos socialinis apsaugos ir darbo ministerijos (toliau Užimtumo tarnyba) padaliniuose, kaip ieškantys darbo, buvo nustatyti 86 ir registruoti šioje tarnyboje 50. Viso tiriamo laikotarpio metu šių asmenų registruotas absoliutus skaičius kasmet išliko sąlyginai panašus, išskyrus 2019 m. Nedirbantys ir neregistruoti Užimtumo tarnyboje šiuo laikotarpiu sudarė nuo 18,18 proc. (2016 m.) iki 40,38 proc. (2017 m.). Nusikaltę asmenys ir registruoti minėtoje tarnyboje sudarė nuo 16,33 proc. (2020 m.)

[144] Babachinaitė ir kt., *supra note*, 36: 271.
[145] Babachinaitė ir kt., *supra note*, 36: 252-253.

iki 27,27 proc. (2016 m.). Šios abi asmenų grupės kartu sudarė 45,45 proc. (2016 m.), 65,38 proc. (2017 m.), 53,62 (2018 m.), 44,9 (2019 m.) ir atitinkamai 58,46 proc. (2020 m.).

11 diagrama. Asmenų įtariamų (kaltinamų) padarius NV, susijusias su SAA Akmenės r. pasiskirstymas pagal užimtumą (2016 - 2020 metų laikotarpiu).[146]

	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	Bendras sk.
Elgetaujantis	0	0	0	0	0	0
Pensininkas	0	4	7	5	9	25
Nesimokantis	0	0	0	0	0	0
Bedarbis	3	13	13	8	13	50
Nedirbantis	2	21	24	14	25	86
1-2 gr. Invalidas	1	1	3	0	7	12
Kita	5	13	22	22	11	73

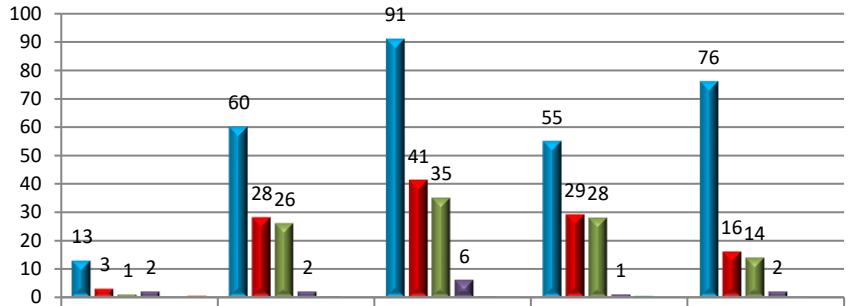
Aptarti duomenys patvirtina kokią didelę įtaką smurtiniam asmenų elgesiui turi užimtumas ir pragyvenimo šaltinis. Nors šis rodiklis piką Akmenės r. pasiekė 2017 m., o vėliau ši dalis kasmet mažėjo, tačiau 2020 m. pandeminiais metais jau stebimas 13,56 proc. padidėjimas. Tai patvirtina, kad pandemija ir ekonominis sąstingis turėjo įtakos smurtui artimoje aplinkoje Akmenės r. Palyginus nemažas skaičius tiriamu laikotarpiu smurtavusių artimoje aplinkoje buvo ir pensinio amžiaus asmenų tarpe. Kaip ir pensinio amžiaus, taip ir asmenų turinčių negalią, skaičius kito labai netolygiai. Šių dviejų grupių tarpe didžiausias skaičius nusikaltusių asmenų fiksuotas 2020 m., kai tuo tarpu elgetaujančių ir nesimokančių asmenų tarpe SAA atvejų nenustatyta. Galima daryti išvadą, kad labiausiai linkę daryti NV, susijusias su SAA, tai nedirbantys asmenys.

Labai svarbu paanalizuoti kokia dalis asmenų įtariamų (kaltinamų) padarius NV, susijusias su SAA, NV padarymo metu buvo neblaivūs, kadangi alkoholis dažnai turi įtakos formuojantis NV motyvams pasirenkant NV padarymo būdus bei priemones. Psichoaktyvių

[146] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 21 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.

medžiagų naudojimas „susilpnina pasipriešinimą konfliktinių situacijų poveikiui, trukdo perimti visuomenės pripažintas socialines vertybes, sudaro kliūtis normaliems socialiniams ryšiams, lemia jų vienodumą ir ribotumą, trukdo ugdyti socialiai teigiamos asmenybės savybes, jai adaptuotis socialinėje aplinkoje, silpnina vidinę savikontrolę. Tokiu atveju atsiranda galimybė pasireikšti nusikalstamam elgesiui“[147].

12 diagrama. Neblaivūs asmenys įtariami (kaltinami) padarę NV, susijusias su SAA Akmenės r. (2016 - 2020 metų laikotarpiu).[148]

	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Visi Įtariamieji (kaltinamieji)	13	60	91	55	76
Neblaivūs įtariamieji (kaltinamieji)	3	28	41	29	16
Neblaivūs vyrai	1	26	35	28	14
Neblaivios moterys	2	2	6	1	2
Neblaivių dalis proc. nuo visų	23%	47%	45%	53%	21%
Neblaivių moterų dalis proc.	67%	7%	15%	3%	13%

Neblaivių (žr. 12 diagramą) įtariamų (kaltinamų) asmenų padarius NV, susijusių su SAA procentinė dalis tiriamu laikotarpiu svyravo labai netolygiai, nuo 21,05 proc. (2020 m.) iki 52,73 proc. (2019 m.), tačiau bendrai kasmet sudarė nemažą dalį visų nusikaltusių asmenų. Statistinių duomenų analizė rodo, kad 2017-2019 m. laikotarpiu ši problema buvo itin aktuali, nes apie pusę visų asmenų smurtavusių artimoje aplinkoje buvo neblaivūs. Darbo autorės nuomone, oficialioji statistika nevisai tiksliai gali atspindėti esamą situaciją. Būtina pažymėti, kad nereti atvejai, kai pareigūnams atvykus į SAA įvykio vietą, dalis asmenų kategoriškai atsisako nusistatyti neblaivumą ar paprasčiausiai dėl esamo neblaivumo nesugeba to padaryti. Dėl šios priežasties dalis atvejų gali nepatekti į oficialiąją statistiką. Remiantis autorės darbo praktika, reaguojant į pranešimus apie SAA galima teigti, kad alkoholis dažnai turi įtakos NV veikų padarymui. Be to,

[147] Babachinaitė ir kt., *supra note*, 36: 256.
[148] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 21 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.

dažnai neblaivumas lemia asmenų elgesį (agresyvumą, impulsyvumą, spontaniškumą ar savikontrolės stoką), kas ir provokuoja bei skatina konfliktus ir turi didelę reikšmę SAA atvejams kilti. Pastebima, kad nuo 2016 m. iki 2018 m. neblaivių smurtautojų skaičius Akmenės r. tik didėjo, o nuo 2019 m. matomas mažėjimas.

Visų neblaivių asmenų tarpe moterys kasmet sudarė tik mažą dalį. Suprantama, moterų ir ženkliai mažiau nusikalsta, tačiau įvertinus aukščiau pateiktus duomenis (žr. 7 ir 12 diagramas), aiškėja, kad 2016 m. visos moterys, kurios smurtavo artimoje aplinkoje buvo neblaivios, 2017 m. – 50 proc. atvejų, 2018 m. – 60 proc. ir tik 2019 m. - 14,29 proc., 2020 m. – 15,38 proc. atvejų nustatyta, kad smurtavusios moterys buvo neblaivios. Matome, kad ši dalis moterų tiriamu laikotarpiu keitėsi labai netolygiai, tačiau galima teigti, kad alkoholis moterų atveju daro didesnę įtaką lemiančią nusikalstamumą šioje srityje, nei vyrų.

IRD žinybinio registro duomenimis asmenų pakartotiniai padariusių SAA nusikalstamą veiką Akmenės r. 2016 - 2020 m. laikotarpiu (kriminologinis recidyvas – pakartotinis arba daugkartinis NV veikų padarymas)[149] neregistruota, tačiau tai gali būti susiję su netinkamai ikiteisminio tyrimo įstaigos registruojama statistika.

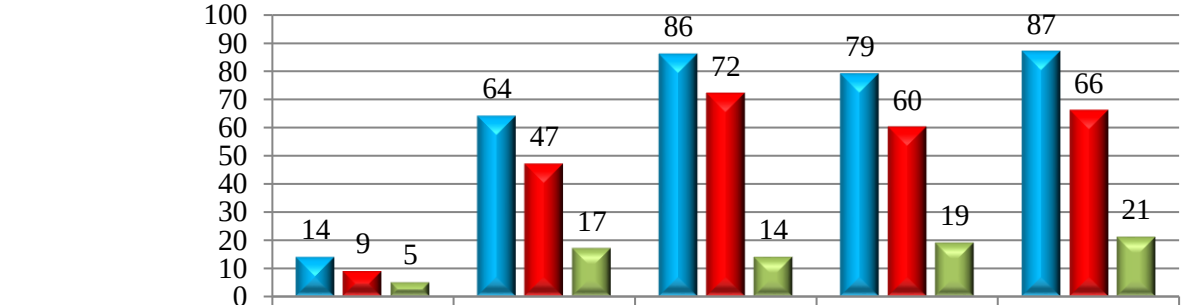
[149] „Dėl nuskalstamų veikų žinybinio registro duomenų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“, e-seimas.lrs.lt, žiūrėta 2022 m. sausio 20 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=2r1mgk4v&documentId=e34b15405fca11e688d29c6e5ef0deee&category=TAP.

4. NUKENTĖJUSIŲJŲ ASMENŲ NUO SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE AKMENĖS RAJONE CHARAKTERISTIKA

Pradedant nagrinėti nukentėjusiųjų nuo SAA charakteristiką, visi pirma būtina apibrėžti kas yra laikomas nukentėjusiuoju. Kaip ir kiekvienos veikos atveju remiantis LR BPK 28 str. 1 d. „nukentėjusysis yra fizinis asmuo, kuriam NV padarė fizinės, turtinės ar neturtinės žalos. Asmuo pripažįstamas nukentėjusiuoju ikiteisminio tyrimo pareigūno, prokuroro nutarimu ar teismo nutartimi“[150]. Todėl toliau darbe kalbant apie nukentėjusius nuo SAA bus kalbama būtent apie asmenis, kurie patenką į šią kategoriją.

Šiame darbo skyriuje bus analizuojami IRD oficialiosios statistikos 2016 – 2020 m. laikotarpio duomenys apie Akmenės r. nustatytų nukentėjusių nuo SAA asmenų (charakteristika), išskiriant pagrindinius socialinius – demografinius bruožus.

13 diagrama. Nuo SAA nukentėję asmenys Akmenės r. (2016 - 2020 metų laikotarpiu).[151]

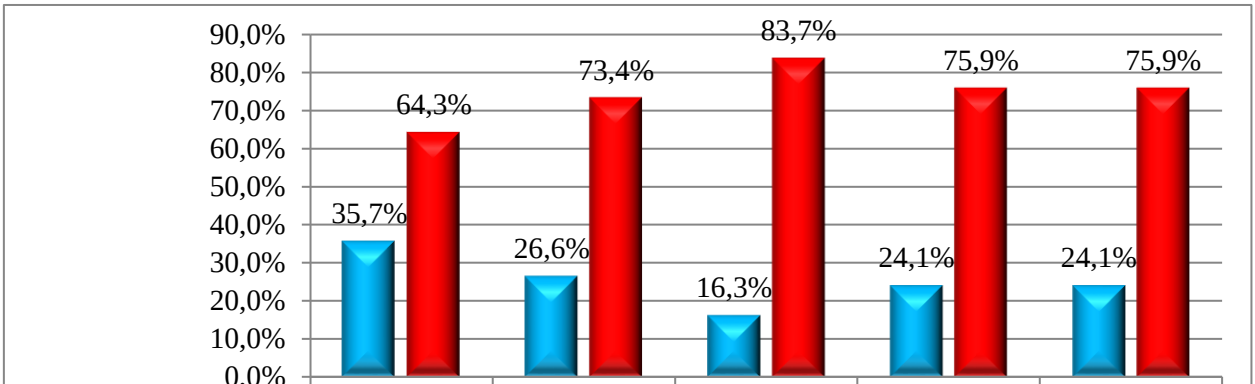
	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Nukentėję asmenys	14	64	86	79	87
Iš jų moterys	9	47	72	60	66
Iš jų vyrai	5	17	14	19	21

Iš pateiktų duomenų (žr. 13 diagramą) matyti, kad tiriamu laikotarpiu didžioji dalis nukentėjusiųjų nuo SAA buvo moteriškos lyties. Jų skaičius svyravo labai netolygiai nuo 9 iki 72 per metus. Mažiausia dalis registruota 2016 metai, didžiausia 2018 m. Kai tuo tarpu nukentėjusiųjų vyrų absoliutus skaičius svyravo nuo 5 (2016 m.) iki 21 (2020 m.). Norint dar labiau išryškinti, kokią kasmet dalį sudarė nukentėjusieji vyrai ir moterys nuo bendro nukentėjusiųjų skaičiaus, svarbu paanalizuoti šių skaičių procentinę išraišką ir kitimo tendencijas. Matome, kad (žr. 14 diagramą) 2016 - 2020 m. laikotarpiu nukentėjusios moterys sudarė nuo 64,3 proc. iki 83,7 proc.

[150] „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“, infolex, žiūrėta 2022 kovo 10 d., https://www.infolex.lt/ta/10708:str28.
[151] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 22 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.

per metus nuo visų nukentėjusiųjų. Iki 2018 m. kasmet nukentėjusiųjų moterų skaičius tik didėjo. 9,1 proc. 2017 m. lyginat juos su prieš tai buvusiais metais ir 10,3 proc. 2018 m. 2019 m. šis skaičius sumažėjo iki 75,9 proc. arba 7,8 proc. lyginant su 2018 m., o 2020 m. šis skaičius išliko stabilus 75,9 proc. nuo visų nukentėjusiųjų. Tuo tarpu nukentėjusių vyrų nuo NV, susijusių su SAA dalis atitinkamai sudarė tik nuo 16,3 proc. (2018 m.) iki 35,7 proc. (2016 m.) per metus.

14 diagrama. Nuo SAA nukentėjusių asmenų dalis pagal lytį Akmenės r. (2016 -2020 metų laikotarpiu).[152]

	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Nukentėjo vyrai	35,7%	26,6%	16,3%	24,1%	24,1%
Nukentėjo moterys	64,3%	73,4%	83,7%	75,9%	75,9%

Atitinkamai nuo 2016 m. iki 2018 m. vyru dalis tik mažėjo, o 2019 m. padidėjo 7,8 proc. lyginant su prieš tai buvusiais metais ir 2020 m. šis santykis išliko nepakitęs, nepaisant 2020 m. ženklai išaugusio registruoto SAA Akmenės r. Galima daryti išvadą, kad analizuojamu laikotarpiu Akmenės r., nuo SAA kasmet dažniausiai nukentėdavo moterys, kas atspindį bendrą Lietuvos tendenciją jog dažniausiai nuo SAA nukenčia moterys. Apklaustų ekspertų dirbančių Akmenės r. nuomonė analogiška.[153]

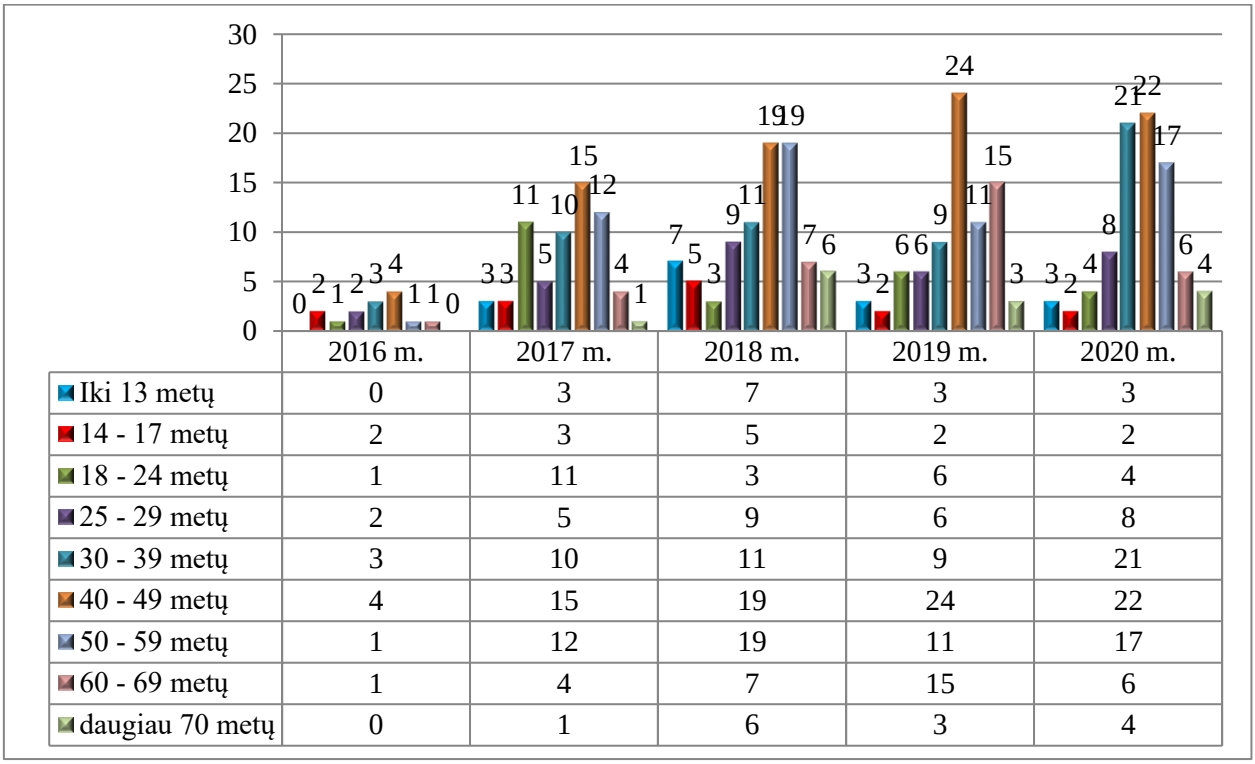
Oficialioje statistikoje (žr. 15 diagramą) išskiriamos devynios nukentėjusių nuo SAA amžiaus grupės, pradedant asmenimis iki 13 m. ir baigiant tais, kuriems veikos padarymo metu buvo suėję daugiau, nei 70 metų. 2016 – 2020 m. laikotarpiu išviso dėl SAA Akmenės r. nukentėjo 330 asmenų. Didžiausią nukentėjusių grupę 25,5 proc. nuo visų nukentėjusių asmenų sudarė asmenys nuo 40 – 49 metų. Antrą didžiausią grupę sudarė asmenys nuo 50 iki 59 metų – 18,2 proc. Trečia pagal dydį grupė asmenys kuriems nuo 30 iki 39 metų – 16,4 proc. Mažiausiai šiuo laikotarpiu nukentėjo nepilnamečiai nuo 14 iki 17 metų – 4,2 proc. arba maždaug po 2 asmenys per metus. Taip pat, mažamečiai iki 13 metų sudarė – 4,85 proc. visų nukentėjusiųjų, tai yra

[152] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 22 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.

[153] „Smurtas artimoje apklausoje Akmenės rajone“, apklausa.lt, https://apklausa.lt/f/smurtas-artimoje-aplinkoje-akmenes-rajone-e9nach1/answers.html.

maždaug 3 asmenys per metus. Didžiausias nukentėjusiųjų mažamečių (laikomi iki 14 metų) ir nepilnamečių skaičius fiksuotas 2018 m. Kalbant apie nepilnamečius bendrai (visi asmenys iki 18 metų arba dar vadinami vaikais), tai iš duomenų analizės matyti, kad 2016 – 2020 m. laikotarpiu Akmenės r. išviso nukentėjo 30 nepilnamečių (vaikų), kas bendrai sudarė 9,1 proc. nuo visų šiuo laikotarpiu nukentėjusių asmenų. Asmenų, kuriems virš 70 metų, tarpe situacija panaši kaip ir nepilnamečių nuo 14 iki 17 metų. Tokių asmenų minimu laikotarpiu nukentėjo 14 arba 4,2 proc. nuo visų nukentėjusiųjų per visą tiriamą laikotarpį.

15 diagrama. Nuo SAA nukentėjusių asmenų dalis pagal amžių Akmenės r. (2016 - 2020 metų laikotarpiu).[154]

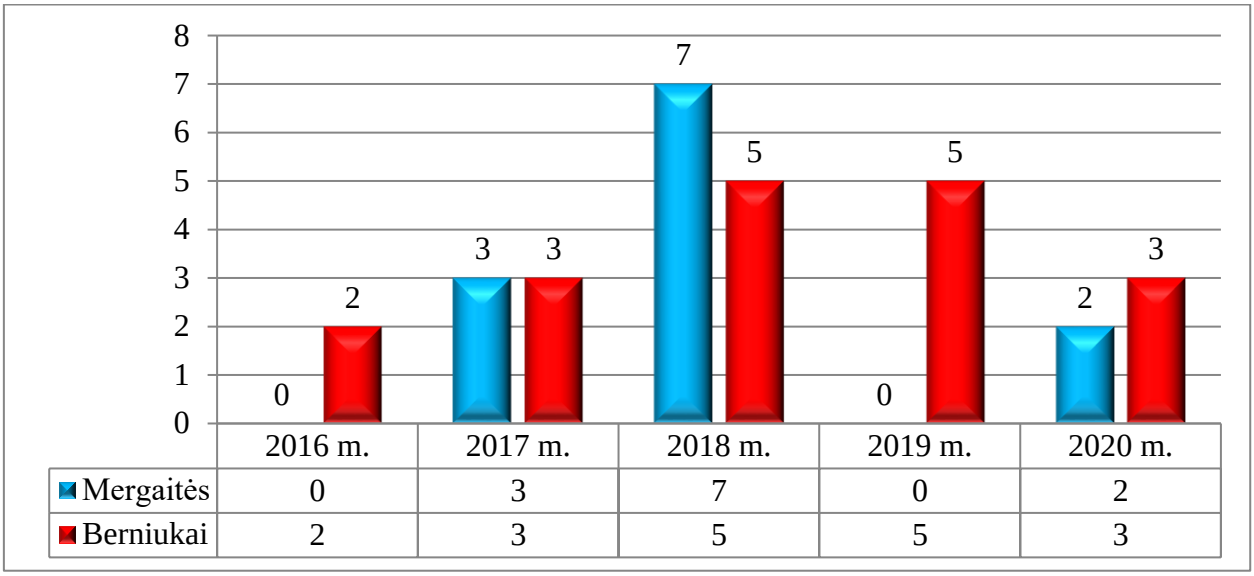

	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Iki 13 metų	0	3	7	3	3
14 - 17 metų	2	3	5	2	2
18 - 24 metų	1	11	3	6	4
25 - 29 metų	2	5	9	6	8
30 - 39 metų	3	10	11	9	21
40 - 49 metų	4	15	19	24	22
50 - 59 metų	1	12	19	11	17
60 - 69 metų	1	4	7	15	6
daugiau 70 metų	0	1	6	3	4

Nepilnamečiai (vaikai) viena iš pažeidžiamiausių visuomenės grupių, todėl svarbu paanalizuoti šią grupę nukentėjusiųjų pagal lytį. Iš žemiau pateiktos diagramos (žr. 16 diagramą) matome, kad per visą 2016 - 2020 m. laikotarpį Akmenės r. nuo SAA daugiau nukentėjusiųjų buvo berniukų, nei mergaičių. Stebima, kad kasmet Akmenės r. nuo SAA nukenčia nuo 2 iki 5 berniukų ir nuo 2 iki 7 mergaičių. Šiuo laikotarpiu nukentėjo 18 berniukų arba 60 proc. visų nukentėjusių vaikų, kai tuo tarpu mergaičių 12 arba 40 proc. Nukentėjusių vaikų skaičius tiriamų laikotarpiu pagal lytį kito labai netolygiai.

[154] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 22 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.

16 diagrama. Nuo SAA nukentėjusių vaikų (iki 18 m.) skaičius pagal lytį Akmenės r. (2016 - 2020 metų laikotarpiu).[155]

Pastebėtina, kad 2016 ir 2019 m. nukentėjusių mergaičių iš vis neregistruota. Galima daryti išvadą, kad nors dažniau nuo NV, susijusių su SAA analizuojamu laikotarpiu nukentėjo moterys (žr. 14 diagramą), tačiau vaikų tarpe (iki 18 m.) dažniau visgi nukenčia berniukai.

3 lentelė. Įtariamieji (kaltinamieji) nuo kurių SAA nukentėjo asmenys Akmenės r. (2016 - 2020 metų laikotarpiu).[156]

Smurtautojas	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.	Viso:
Sutuoktinis	4	9	13	22	23	71
Sugyventinis	5	26	45	30	29	135
Tėvas	1	5	3	1	2	12
Patėvis	1	0	5	1	2	9
Motina	0	3	4	1	2	10
Įtėvis	1	0	0	0	0	1
Įsūnis	0	1	0	0	2	3
Rūpintojas	0	1	0	0	0	1
Brolis	1	6	7	12	9	35
Sesuo	0	0	0	0	3	3
Vaikaitis	0	1	0	0	0	1

[155] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 22 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.

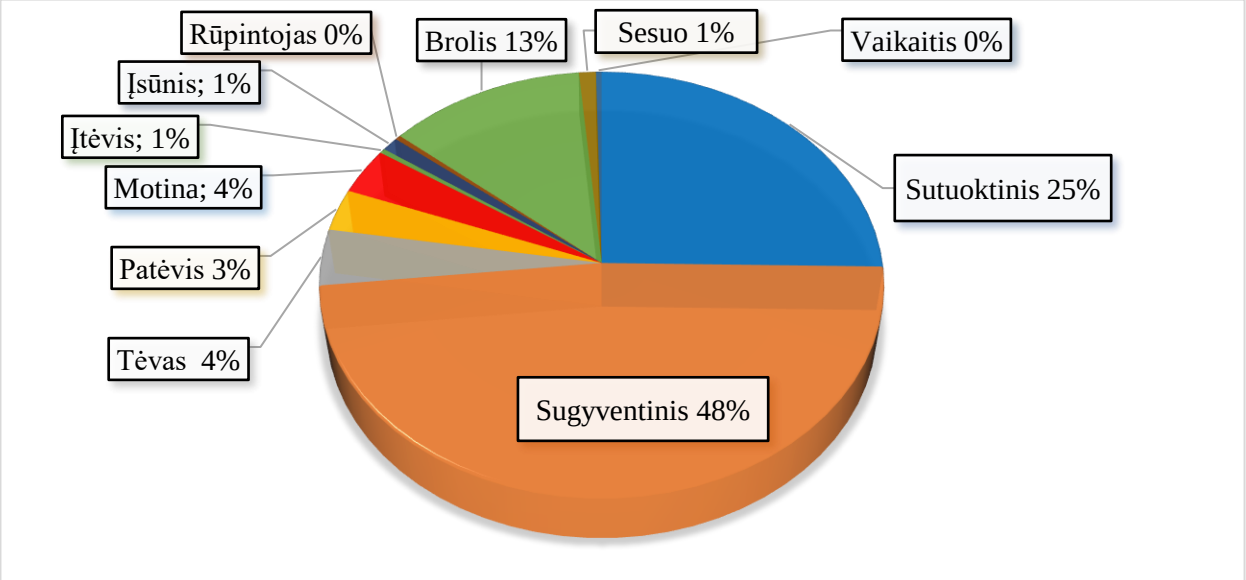
[156] Lentelė sudaryta darbo autorė remiantis IRD pateiktais atvirais duomenimis, ird.lt, žiūrėta 2021 m. gruodžio 15 d., https://ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1.

Iš ankstesnių darbo skyrių matyti, kad artimą aplinką, kurioje vykstą smurtiniai nusikaltimai, sudaro patys artimiausi žmonės (sutuoktinis/-ė, sugyventinis/-ė, tėvas, motina, sesuo, brolis ir kt.), dėl šios priežasties svarbu paanalizuoti nuo kurios grupės asmenų artimoje aplinkoje nukenčiama dažniausiai. Kadangi 2016 - 2020 metų IRD ataskaitose nėra užregistruota atvejų, kuomet asmenys artimoje aplinkoje Akmenės r. nukentėjo nuo partnerio, pamotės, įmotės, įdukros, globėjo ar senolio, todėl šie duomenys į žemiau pateiktą lentelę neįtraukti (žr. 3 lentelę).

Iš aukščiau pateiktos lentelės matyti, kad 2016 – 2020 m. periodu Akmenės r. asmenys nuo NV, susijusių su SAA dažniausiai nukentėjo nuo sugyventinio. Šių asmenų skaičius svyruoja nuo 5 iki 45 asmenų per metus. Didžiausias skaičius buvo registruotas 2018 m., o mažiausias 2016 m. Kita pagal dydį grupė asmenys nukentėję nuo sutuoktinio, kuri kasmet sudarė nuo 4 iki 23 asmenų. Nuo brolio kasmet nukentėjo nuo 1 iki 12 asmenų. Tuo tarpu asmenų, nukentėjusių nuo tėvo, patėvio, motinos, įtėvio, įsūnio, rūpintojo, sesers, vaikaičio buvo tik vienetai. Visose grupėse nukentėjusiųjų skaičius kito netolygiai, todėl išskirti kažkokias tendencija labai sunku išskyrus nukentėjusiųjų nuo sugyventinio. Ši grupė asmenų iki 2018 metų nuolat didėjo.

Nukentėję nuo sugyventinio sudarė (žr. 17 diagramą), net 48 proc. visu tiriamu laikotarpiu nukentėjusių asmenų, nuo sutuoktinio 25 proc. ir nuo brolio 13 proc. Taip pat matyti, kad nuo tėvo nukentėjo tik 4 proc., patėvio 3 proc., o nuo motinos 4 proc. asmenų. Nukentėję nuo kitų grupių asmenų buvo registruojami pavieniais atvejai ir bendrai visos likusios grupės sudaro apie 3 proc. nuo visų nukentėjusių asmenų.

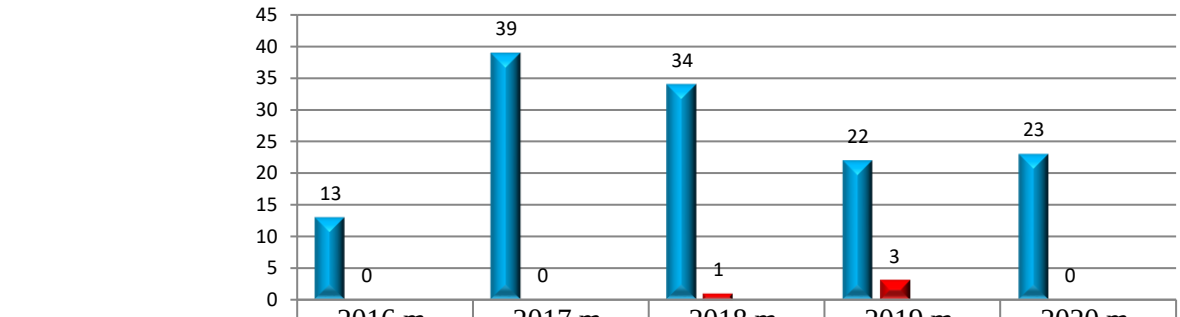
17 diagrama. Įtariamųjų (kaltinamųjų) santykis nuo kurių SAA nukentėjo asmenys Akmenės r. (2016 - 2020 metų laikotarpiu).[157]

[157] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 22 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.

Taigi apibendrinant pateiktą informaciją galima daryti išvadą, kad laikotarpiu 2016 – 2020 m. akmenės r. asmenys artimoje aplinkoje dažniausiai nukentėjo nuo sugyventinio, sutuoktinio ir brolio.

18 diagrama. Smurto formos, kurias patyrė asmenys artimoje aplinkoje Akmenės r. (2016 - 2020 metų laikotarpiu).[158]

	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Fizinis smurtas	13	39	34	22	23
Psichologinis smurtas	0	0	1	3	0
Seksualinis smurtas	0	0	0	0	0
Ekonominis smurtas	0	0	0	0	0

Taip pat, analizuojant oficialiąją IRD statistiką pagal smurto formas, kurios dažniausiai pasitaikė artimoje aplinkoje Akmenės r. matome, kad (žr. 18 diagramą) asmenys dažniausiai artimoje aplinkoje patyrė fizinį smurtą. Asmenų, patyrusių fizinį smurtą kasmet registruota nuo 13 iki 39. 2016 -2020 m. laikotarpiu asmenų patyrusių fizinį smurtą iš viso registruota 131 arba 97 proc. visų atvejų ir 4 atvejai arba 3 proc. patyrus psichologinį. Kai tuo tarpu asmenų, nukentėjusių nuo seksualinio ir ekonominio (finansinio) smurto, nenustatyta. Be to ir visi apklausti Akmenės r. dirbantys teisėsaugos pareigūnai nurodė, kad labiausiai paplitusi smurto forma - fizinis smurtas.[159]

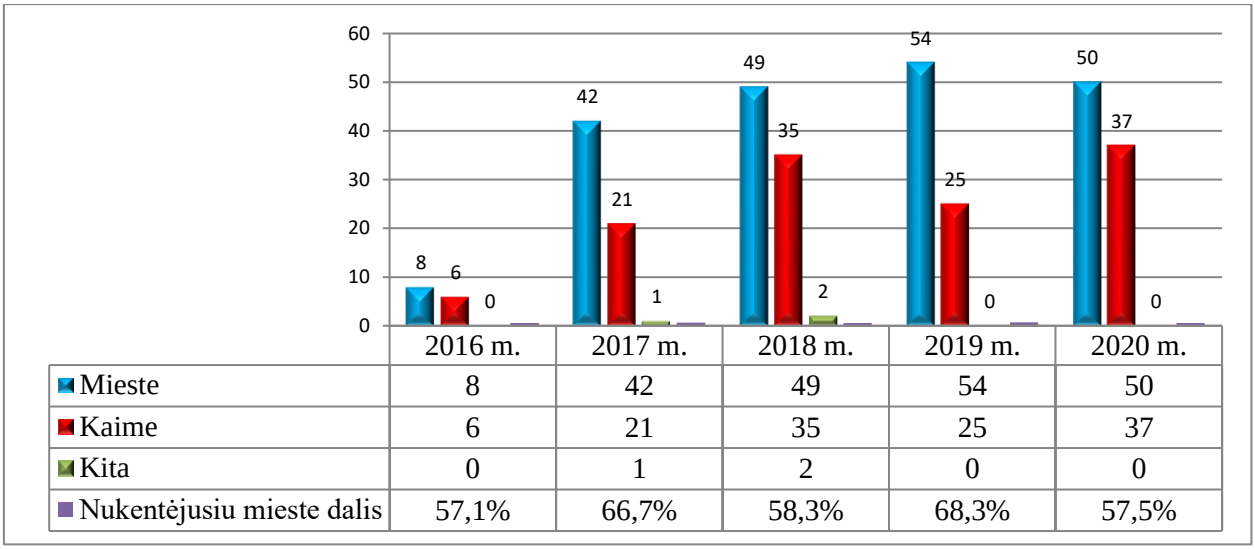
Analizuojant statistinius duomenis (žr. 19 diagramą) aiškėja, kad didžioji dalis asmenų nuo NV, susijusių su SAA Akmenės r. nukentėjo mieste. Nukentėjusių miesto teritorijoje 2016 - 2020 m. laikotarpiu kasmet buvo registruojama nuo 8 iki 54 asmenų, kai kaimo vietovėje kasmet registruota nuo 6 iki 37 asmenų. Ir kitoje vietoje nukentėjo tik iki 2 asmenų per metus. Matome, kad nuo 2016 m. iki 2019 m. asmenų nukentėjusių mieste skaičius tik didėjo, o nuo 2020 neženkliai sumažėjo, tačiau išliko aukštame lygyje. Analogiškas rodiklis kaime nuo 2016 m. iki 2018 m. taip pat didėjo. 2019 m. matome 10 proc. sumažėjimą, o 2020 m. šis rodiklis vėl padidėjo 11 proc. ir

[158] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 22 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.

[159] „Smurtas artimoje apklausoje Akmenės rajone“, apklausa.lt, https://apklausa.lt/f/smurtas-artimoje-aplinkoje-akmenes-rajone-e9nach1/answers.html.

grįžo į 2018 m. lygį. Viso tiriamo laikotarpio metu stebimas ženklai didesnis nukentėjusiųjų skaičius mieste, nei kaime, tačiau tai susiję su tuo, kad Akmenės rajone yra trys miestai, du miesteliai ir net 172 kaimai. Didžioji dalis, net 62,2 proc. gyventojų gyvena miestuose.[160]

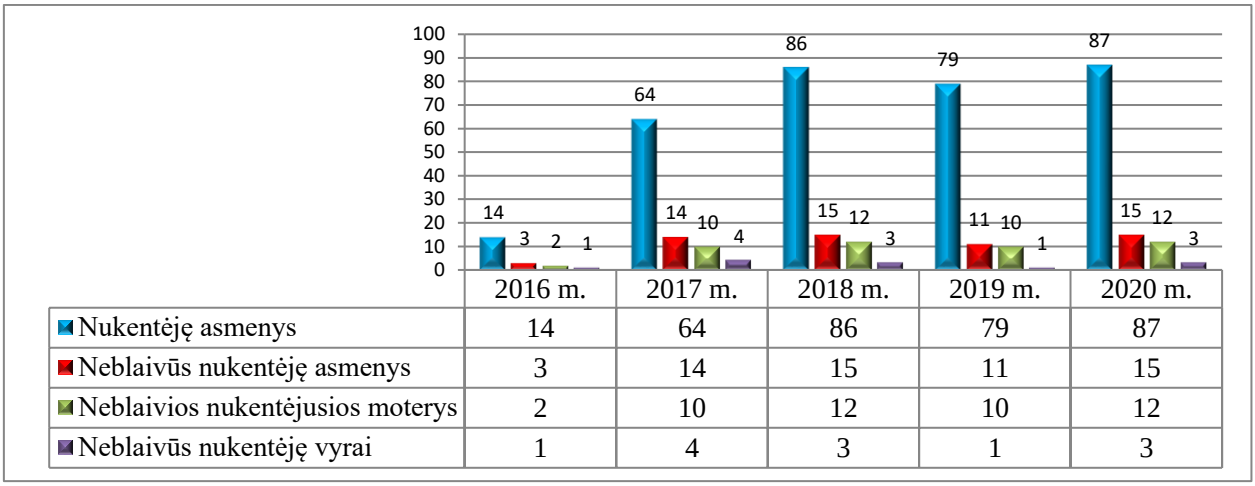
19 diagrama. Nukentėję nuo SAA Akmenės r. pagal vietovę
(2016 - 2020 metų laikotarpiu).[161]

	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Mieste	8	42	49	54	50
Kaime	6	21	35	25	37
Kita	0	1	2	0	0
Nukentėjusiu mieste dalis	57,1%	66,7%	58,3%	68,3%	57,5%

Galima daryti išvadą, kad 2016 - 2020 m. laikotarpiu asmenys SAA dažniausiai patyrė miesto teritorijoje (mieste).

20 diagrama. Skaičius neblaivių asmenų nukentėjusių nuo SAA Akmenės r.
(2016 - 2020 metų laikotarpiu).[162]

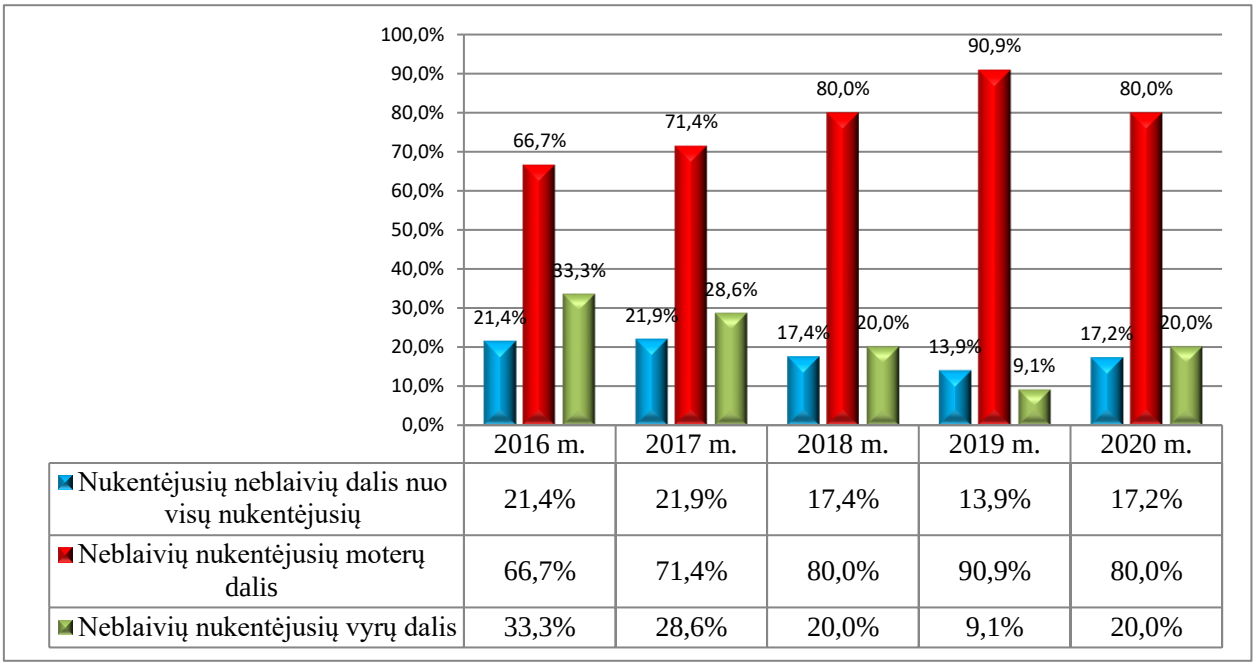

	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Nukentėję asmenys	14	64	86	79	87
Neblaivūs nukentėję asmenys	3	14	15	11	15
Neblaivios nukentėjusios moterys	2	10	12	10	12
Neblaivūs nukentėję vyrai	1	4	3	1	3

[160] „Gyventojai“, Akmenės rajono savivaldybė, žiūrėta 2022 m. sausio 20 d., https://www.akmene.lt/savivaldybe/gyventojai/98.
[161] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 22 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.
[162] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 22 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.

2016 - 2020 m. laikotarpiu (žr. 20 diagramą) neblaivių nukentėjusių (NV metu buvo neblaivūs) nuo bendro nukentėjusiųjų skaičiaus kasmet registruota nuo 3 iki 15 asmenų. Didžiąją dalį neblaivių nukentėjusių kasmet sudarė moterys. Tokių moterų buvo 10 - 12 per metus. Mažiausiam skaičius buvo 2016 m. - 2, bet ir pačių nukentėjusiųjų bendrai minėtais metais buvo ženklai mažiau.

21 diagrama. Neblaivių asmenų nukentėjusių nuo SAA Akmenės r. dalis nuo visų nukentėjusiųjų ir nukentėjusių dalis pagal lytį. (2016 - 2020 metų laikotarpiu).[163]

	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Nukentėjusių neblaivių dalis nuo visų nukentėjusių	21,4%	21,9%	17,4%	13,9%	17,2%
Neblaivių nukentėjusių moterų dalis	66,7%	71,4%	80,0%	90,9%	80,0%
Neblaivių nukentėjusių vyrų dalis	33,3%	28,6%	20,0%	9,1%	20,0%

2016 – 2020 m. periodu (žr. 21 diagramą) neblaivių nukentėjusių asmenų procentinė dalis nuo visų nukentėjusių asmenų nuo NV, susijusių su SAA, sudarė nuo 13,92 proc. iki 21,88 proc. per metus. Tame tarpe nukentėjusių neblaivių moterų dalis kasmet sudarė nuo 66,7 proc. – 2016 m. iki 90,9 proc. – 2019 m. Svarbu ir tai, kad 2016 – 2019 m. periodu moterų dalis tik didėjo, o 2020 m. sumažėjo 10,9 proc., tačiau vis tiek išliko pakankamai aukštame lygyje ir sudarė 80 proc. nuo visų nukentėjusių neblaivių asmenų. Ir atitinkamai vyrai šiuo periodu kasmet sudarė nuo 9,1 proc. – 2019 m. iki 33,3 proc. – 2016 m. Galima daryti išvadą, kad dažnu atveju nukentėję nuo NV, susijusių su SAA, NV padarymo metu buvo blaivūs ir didžiąją dalį jų sudarė moterys.

[163] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis IRD duomenimis, žiūrėta 2021 m. gruodžio 22 d., https://www.ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.

5. PAGRINDINIAI SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE AKMENĖS RAJONE VEIKSNIAI

Vienas iš pagrindinių klausimų, kuris turi būti keliamas kovoje su smurtiniais nusikaltimais, tai kas skatina (lemia) smurtinį nusikalstamumą ir ypatingai artimoje aplinkoje. Kitaip sakant, kokie veiksniai lemia SAA procesus. Žinoma, visiškai pašalinti smurtinį nusikalstamumą artimoje aplinkoje neįmanoma, tačiau vykstančių procesų supratimas leidžia planuoti, rengti ir įgyvendinti priemones, mažinančias SAA mąstą, todėl labai svarbu paanalizuoti SAA Akmenės r. pagrindinius veiksnius. Suprantama, kad Akmenės rajonas nėra izoliuotas nuo likusios Lietuvos teritorijos ir procesai, kurie bendrai vyksta SAA srityje būdingi ir Akmenės r., tačiau turi ir specifikos.

Šiame darbo skyriuje nesiekiama atskleisti visus įmanomus veiksnius, lemiančius SAA Akmenės r., tačiau išskiriami keli pagrindiniai veiksniai turintys didžiausią reikšmę Akmenės r. Kadangi darbe analizuoti pastarųjų metų (2016 - 2020 m. periodo) SAA Akmenės r. statistiniai rodikliai, o su 2020 m. siejama visuotinės „COVID-19“ pandemijos pradžia, todėl remiantis ekspertų apklausos duomenimis bus vertinamas galimas pandemijos poveikis SAA Akmenės r.

Pasak Ritos Žukauskienės „smurtinis elgesys yra viena iš asocialaus elgesio formų, todėl priežastys, kuriomis aiškinamas asocialus ir smurtinis elgesys, yra tos pačios. Analizuojant smurto priežastis <....> dažniausiai skiriami biologiniai ir psichosocialiniai veiksniai“[164].

Specialistų nuomone, „išskiriama keletas veiksnių – biologinių, psichologinių, socialinių, kultūrinių – kurių derinys nulemia, ar konkrečioje šeimoje susiformuos daugiau ar mažiau socialiai sveika aplinka. Kai kurie ekspertai teigia, kad smurto priežastys gali būti biologinės, t. y. polinkį smurtui sukelia tam tikri žmogaus genai. Kiti smurto priežasčių ieško socialinėse problemose, tokiose kaip skurdas, diskriminacija, neviltis, šeimos vertybių žlugimas, šiurkštus elgesys su vaikais, polinkis į narkomaniją ar alkoholį. Dar kiti nurodo kultūrinius veiksnius, tokius kaip smurto vaizdavimą masinėse informacijos priemonėse“[165].

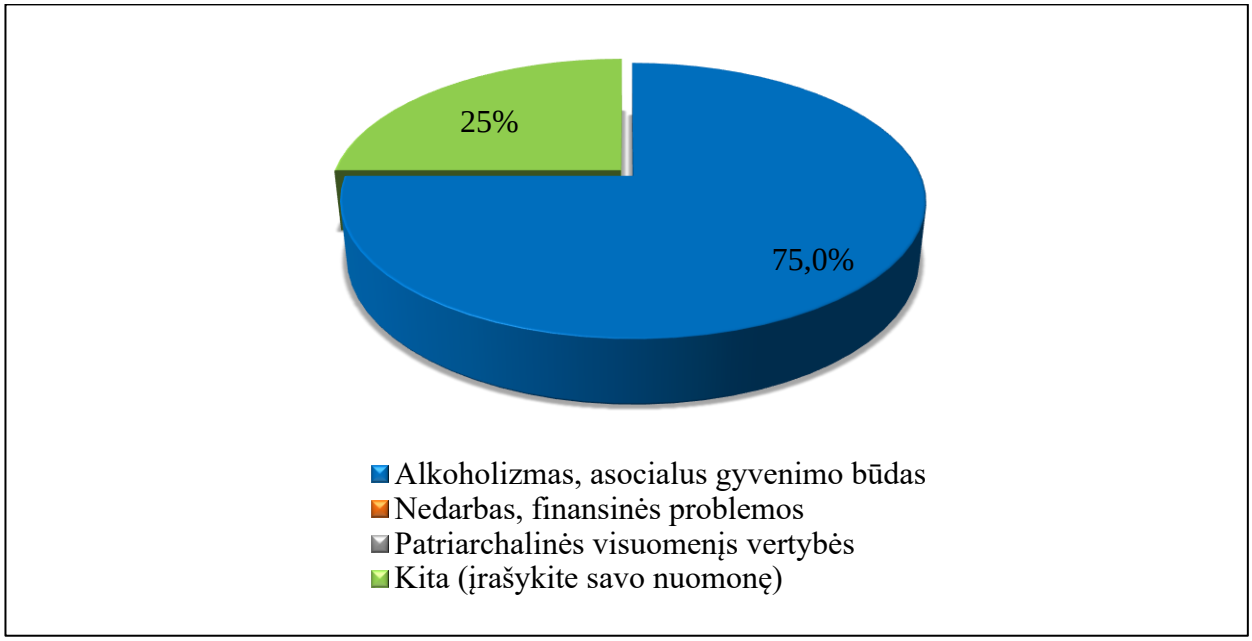
Kriminologų nuomone, „smurto kultui plisti didelę įtaką turi televizija, ekrane rodomas blogis glaudžiai susijęs su didėjančiu pačios visuomenės žiaurumu; taip pat tai susiję su didėjančiu alkoholizmu, narkomanija, nedarbu ir kitais neigiamais socialiniais reiškiniais. Šeima nėra atskirta nuo visuomenės gyvenimo. Visa tai, kas vyksta aplinkui, atsispindi ir šeimose“[166]. Televizija – viena iš pagrindinių žiniasklaidos priemonių stipriai veikiančiu žmonių nuotaikas ir elgesį.

[164] Žukauskienė, *supra note,* 32: 351.
[165] „Smurto prevencija“, Valstybinis psichikos sveikatos centras, žiūrėta 2022 m. kovo 10 d., https://vpsc.lrv.lt/uploads/vpsc/documents/files/Informacija%20psichikos%20sveikatos%20klausimais/Leidinys_smurto_prevencija.pdf.
[166] Babachinaitė ir kt., *supra note,* 36: 428.

Viktoro Justickio nuomone, „kiekvienas nusikaltimas yra ilgos veiksnių grandinės padarinys. Priežasčių, kodėl žmogus padarė tam tikrą nusikaltimą, galime ieškoti ir įvykiuose, kurie vyko prieš pat nusikaltimą, ir tuose, kurie įvyko daug seniau, netgi ankstyvojoje vaikystėje“[167]. Jo teigimu „turime skirti nusikaltimo situaciją (veiksniai prieš pat nusikaltimą ar jo metu) ir visus kitus veiksnius, kurie sukėlė situaciją“[168].

Siekiant išsiaiškinti kokios yra dažniausiai pasitaikančios SAA Akmenės r. priežastys atlikta ekspertų (pareigūnų, kasdien susiduriančių su SAA Akmenės r.) anketinė apklausa[169], kurios metu didžioji dalis, net 6 iš 8 apklaustųjų (75 proc.) nurodė (žr. 22 diagramą), kad dažniausiai pasitaikanti SAA Akmenės r. priežastis - alkoholizmas ir asocialus gyvenimo būdas. 2 respondentai (25 proc.) apklaustųjų išreiškė atskirąją nuomonę. Vieno eksperto nuomone, dažniausiai pasitaikanti ir tyrimo metu nustatoma SAA priežastis yra besaikis alkoholio vartojimas ir asocialus gyvenimo būdas, tačiau neretai alkoholizmas, nedarbas ir finansinės problemos bei patriarchalinės visuomenės vertybės kartu lemia SAA. Kito eksperto nuomone, alkoholio vartojimas yra pagrindinis SAA Akmenės r. lemiantis veiksnys, tačiau nevisais atvejais SAA susijęs su asocialiu gyvenimo būdu. Darbo autorės nuomone, pritartina tokiai pozicijai, nes SAA atveju pasitaiko ir pasiturinčiose ir net labai finansiškai turtingose šeimose. Taigi apklausų rezultatai atskleidžia ir išsakytos atskirosios nuomonės patvirtina, kad alkoholio vartojimas Akmenės r. yra vienas svarbiausių veiksnių lemiančių SAA Akmenės r.

22 diagrama. Dažniausiai pasitaikančios SAA priežastys Akmenės r.[170]

[167] Justickis, *supra note*, 29: 192.
[168] *Ibid.*
[169] „Smurtas artimoje apklausoje Akmenės rajone“, apklausa.lt, https://apklausa.lt/f/smurtas-artimoje-aplinkoje-akmenes-rajone-e9nach1/answers.html.
[170] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis atlikta anketine ekspertų (teisėsaugos pareigūnų) apklausa.

Dažnai atsitinka taip, kad dalis visuomenės sprendžia kasdienines problemas vartodama alkoholį, todėl alkoholio vartojimas ir smurtas egzistuoja vienas šalia kito. Šeimoje patiriama prievarta dažnai yra susijusi su sutuoktinių (tėvų) alkoholizmu, kadangi dažnu atveju asmuo išgėręs alkoholio konflikto metu tampa agresyvesnis, impulsyvesnis ir sunkiai kontroliuoja savo veiksmus. Darbe pateikta oficiali statistika atskleidė (žr. 11, 12 diagramas), kad 2016 – 2020 m. laikotarpiu pakankamai didelė dalis įtariamų (kaltinamų) padarė NV veikas, susijusias su SAA būdami neblaivūs. Tokių asmenų procentinė dalis svyravo nuo 21,05 proc. iki 52,73 proc. (vyrų tarpe). Ypač ši problema buvo aktuali 2017 - 2019 m. periodu. Tačiau darbo autorės nuomone, oficialioji statistika neatspindi realios situacijos. Remiantis autorės asmenine patirtimi, pasitaiko tik labai reti atvejai, kuomet įtariamieji (kaltinamieji) NV padarymo metu būna blaivūs. Iš dalies tai patvirtina ir atlikta ekspertų apklausa. Kodėl nemaža dalis duomenų nepatenka į oficialią statistiką, darbe jau buvo aptarta ankščiau, tačiau ir turimų duomenų pagrindu galima daryti išvadą, kad besaikis alkoholio vartojimas yra vienas iš svarbiausių ar net svarbiausias SAA Akmenės r. veiksnys.

Kitas svarbus (netradicinis) veiksnys 2020 m. lėmęs išaugusį SAA Akmenės r., tai prasidėjusi visuotinė „COVID-19“ pandemija. Nuo 2020 m. kovos su visuotine koronavirusu pandemija priemonės taip pat pastebimai pakeitė kasdienį žmonių gyvenimą ir tapo vienas iš reikšmingų veiksnių, padariusių įtaką, net tik nusikalstamumui apskritai, bet ir SAA.

„Pasaulinė COVID-19 pandemija yra viena iš didžiausių mūsų laikų sveikatos apsaugos krizių, kuri vienu ar kitu būdu paveikė beveik kiekvieną žmogų. Dėl pandemijos sukeltos krizės politikai, sveikatos apsaugos darbuotojai, mokslininkai, verslininkai ir kiti susidūrė su visiškai naujais iššūkiais pvz., didžiuliu situacijos neapibrėžtumu, informacijos trūkumu, taikomu karantinu, ekonominėmis problemomis, poveikiu žmonių fizinei, psichinei, socialinei ir finansinei gerovei“[171]. Suprantama, karantino suvaržymai buvo būtini, norint įveikti koronavirusą ir apsaugoti žmonių sveikatą, tačiau tokios priemonės, kaip draudimai išeiti iš namų, darbas nuotoliniu būdu ir kt., sukėlė nerimą tiems, kurie patiria smurtą šeimoje arba jaučia jo pavojų. Nėra abejonės, kad viso pasaulio šalys susidūrė su beprecedente situacija, ne išimtis ir Lietuva. Pirmąsias rimtas pandemijos pasekmes Lietuva pajuto 2020 m., todėl būtent šių metų SAA statistinių rodiklių analizė ir lyginimas su ankstesniais metais atskleidė pandemijos įtaką SAA nusikalstamumui.

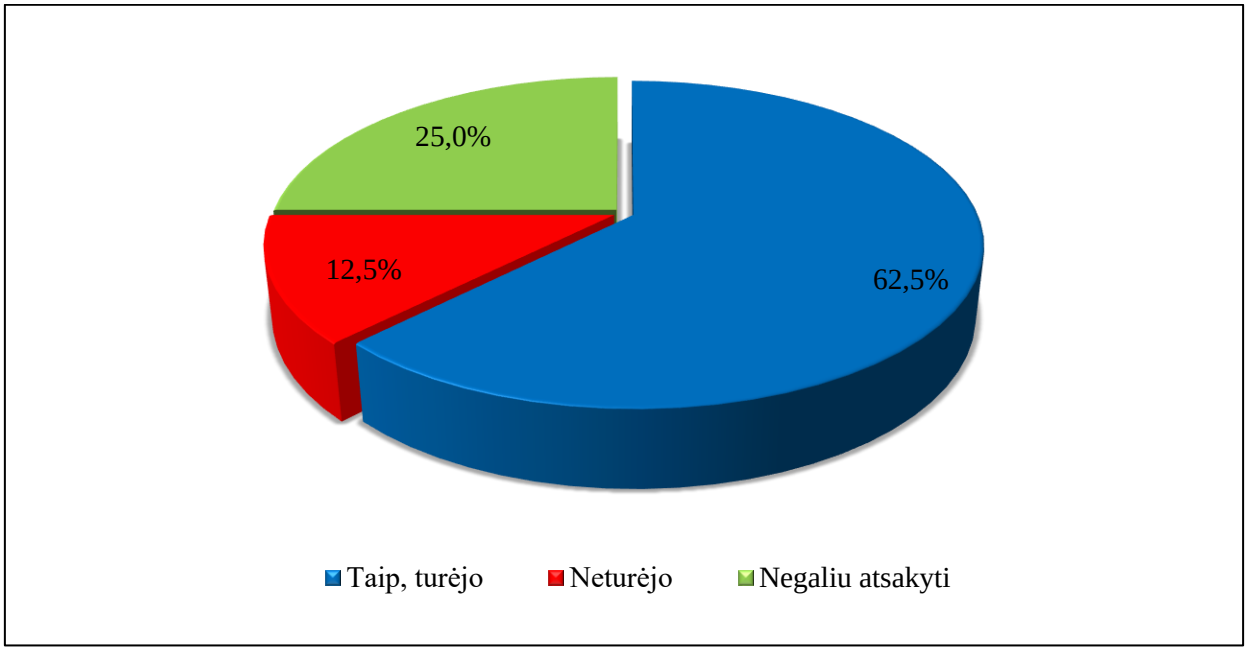
Geriausiai 2020 m. pasikeitusią situaciją dėl „COVID-19“ pandemijos, iliustruoja statistinių duomenų sugretinimas. Registrų centro duomenimis gyventojų skaičius Akmenės r.

[171] Gintautas Valickas, Kristina Vanagaitė, Gitaras Švedas ir Dovilė Barysė, "COVID-19 pandemijos pirmos bangos metu Lietuvoje taikytų ribojimų ir draudimų vertinimas." *Teisė,* 121 (2021): 8-26, https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2021~1647527852038/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content.

2016 – 2020 m. periodu nuolatos tik mažėjo (žr. 1 diagramą), tačiau IRD duomenimis, nuo 2019 m. iki 2020 m. stebimas staigus, net 46,43 proc. užregistruotų pranešimų, susijusių su SAA padidėjimas (žr. 2 diagramą). Be to, 2017 – 2019 m. periodu (žr. 6 diagramą) registruotų SAA NV Akmenės r. dalis tenkanti 100 tūkst. gyventojų Lietuvos vidurkį kasmet viršydavo nuo 15 proc. iki 33 proc., kai tuo tarpu 2020 m. šis santykis padidėjo iki 95 proc. Todėl galima daryti išvadą, kad SAA nusikalstamumui įtakos turėjo „COVID – 19“ pandemija, nes jokie kiti analizuoti rodikliai taip ryškiai nesignalizuoja apie pasikeitimus lyginant su 2016 – 2019 m. periodu. Pandemijos metu dalis Akmenės r. gyventojų ir ypatingai aštriausios fazės metu nedirbo, dėl patvirtintos ligos privalėjo saviizoliuotis namuose, dalis iš vis neteko darbo. Masiškai buvo stabdomas įmonių bei įstaigų veiklos, dalis darbo vietų persikėlė į nuotolinį darbą iš namų, todėl asmenys vis daugiau laiko praleido namuose. Nuolatinis buvimas namuose, netektas pragyvenimo šaltinis ir su tuo susijusios psichologinės problemos buvo tas katalizatorius skatinęs kilti konfliktams artimoje aplinkoje.

Net 5 (62,5 proc.) iš 8 apklaustų ekspertų (žr. 23 diagramą), dirbančių su SAA Akmenės r. nurodė, kad „COVID – 19“ visuotinė pandemija turėjo įtakos SAA nusikalstamumui Akmenės r. ir tik 1 (12,5 proc.) respondentas nurodė, kad pandemija įtakos neturėjo. Tuo tarpu 2 (25 proc.) respondentai nurodė, kad negali tiksliai atsakyti.

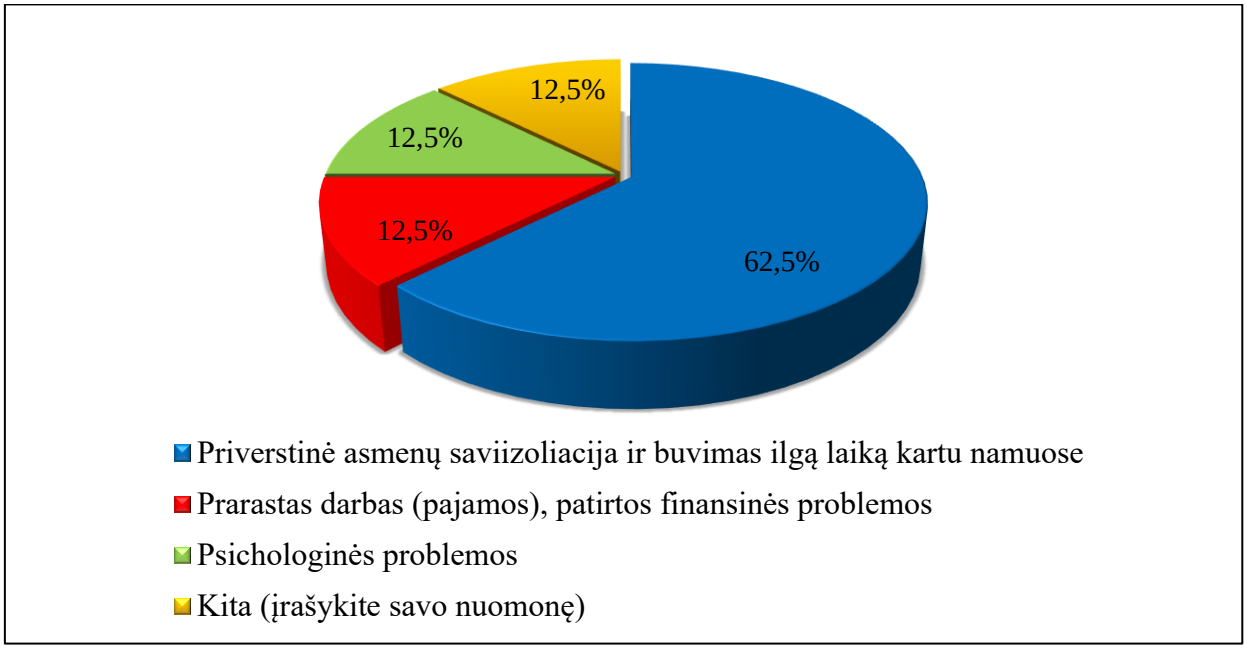
23 diagrama. Apklausos duomenys - ar „COVID – 19“ visuotinė pandemija turėjo įtakos SAA nusikalstamumui Akmenės r.[172]

[172] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis atlikta anketine ekspertų (teisėsaugos pareigūnų) apklausa.

Taip pat, didžioji dalis - 5 (62,5 proc.) pareigūnai (žr. 24 diagramą) atsakydami į klausimą „kokie veiksniai, susiję su COVID – 19 pandemija, labiausiai turėjo įtakos SAA nusikalstamumui Akmenės rajone?“[173] nurodė, kad priverstinė asmenų saviizoliacija ir buvimas ilgą laiką kartu namuose. Tie respondentai, kurie atsakė, kad labiausiai įtakos SAA nusikalstamumui Akmenės rajone turėjo prarastas darbas (pajamos), patirtos finansinės problemos, psichologinės problemos ir kt. pasiskirstė po lygiai, po 1 (12,5 proc.) nuo visų apklausoje dalyvavusių ekspertų. Vienas iš ekspertų išreiškė atskirąją nuomonę nurodydamas, kad „ypatingai pandemijos pradžioje buvo jaučiamas SAA atvejų skaičiaus didėjimas, dėl taikomų griežtų karantininių apribojimų (žmonių judėjimo ir saviizoliacijos). Praktikoje dažni atvejai, kai smurto prieš vaikus faktai paaiškėja po to, kai vaikai ateina į mokymo įstaigą su smurto požymiais ar pasipasakoja pedagogams apie patiriamą SAA“. Eksperto nuomone, „karantino metu nuotolinis moksleivių mokymas priešingai sudarė galimybes smurto atvejamas likti latentiškais“. Darbo autorės nuomone, karantino metu galimybę SAA atvejams likti latentiškais susidarė ir dėl pasikeitusios pareigūnų darbo tvarkos. Neakivaizdžių ar reikalaujančių aplinkybių tikslinimo galimo SAA pranešimų atveju, pareigūnai pakartotinį gautos informacijos patikrinimą atlikdavo paskambinę mobiliuoju telefonu nukentėjusiajam, nevykstant pas asmenis į įvykio vietą. Po įvykio praėjus kuriam laikui dalis nukentėjusiųjų telefoninio pokalbio metu neigdavo patyrę smurtą, o nuotolinis įvykio aplinkybių patikrinimas neužtikrindavo galimų smurto požymių fiksavimo.

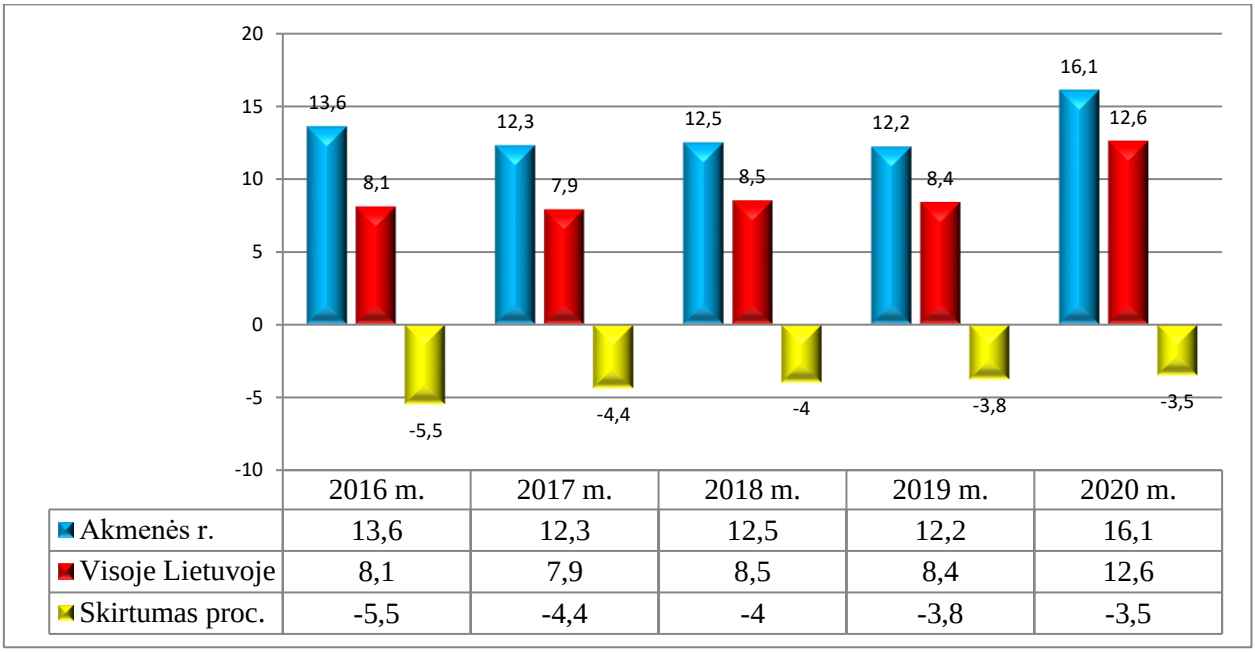
24 diagrama. Veiksniai, susiję su „COVID – 19“ pandemija, labiausiai turėję įtakos SAA Akmenės r.[174]

[173] „Smurtas artimoje apklausoje Akmenės rajone“, apklausa.lt, https://apklausa.lt/f/smurtas-artimoje-aplinkoje-akmenes-rajone-e9nach1/answers.html.
[174] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis atlikta anketine ekspertų (teisėsaugos pareigūnų) apklausa.

Dar vienas svarbus veiksnys lemiantis SAA, tai užimtumas, todėl svarbu paanalizuoti kokia situacija 2016 – 2020 m. buvo darbo rinkoje Akmenės r. 1 (12,5 proc.) apklaustas ekspertas įvardijo, kad vienas iš veiksnių, susijęs su „COVID – 19“ pandemija, labiausiai turėjęs įtakos SAA nusikalstamumui Akmenės r. buvo prarastas darbas (pajamos), patirtos finansinės problemos. Užimtumo tarnybos duomenimis (žr. 25 diagramą) Lietuvoje, taip pat ir Akmenės r. 2016 – 2019 m. periodu vidutinė metinė bedarbių dalis nuo darbingo amžiaus gyventojų nuolatos kito, neženkliai, 1 proc. ribose. Lietuvoje 2016 – 2019 m. periodu registruoti bedarbiai kasmet sudarė apie 8 proc., o jau 2020 m. šis rodiklis pasiekė 12,6 proc. arba 4,2 proc. daugiau. Kai tuo tarpu Akmenės r. analogišku periodu siekė 12 proc., o jau 2020 m. bedarbių skaičius padidėjo iki 16,1 proc. arba 3,9 proc. daugiau. Taigi, matome, kad pandemija neišvengiamai paveikė darbo rinką, tačiau bedarbių skaičius lyginant Lietuvos mastu bendrai ir Akmenės r. padidėjo labai panašiai. Svarbu, kad registruotu SAA NV ženklaus augimo 2020 m. Lietuvos mastu nefiksuota, kai tuo tarpu Akmenės r. situacija kita. Be to, registruotų bedarbių skaičius 2016 – 2019 m. periodu Akmenės r. ir taip apie 4 proc. kasmet buvo didesnis, nei bendras Lietuvos vidurkis. Na, o 2020 m. bedarbių skaičiui išaugus dar beveik 4 proc., situacija tik pablogėjo.

25 diagrama. Užimtumo tarnyboje užregistruotas vidutinis metinis bedarbių santykis (proc.) nuo darbingo amžiaus gyventojų.[175]

	2016 m.	2017 m.	2018 m.	2019 m.	2020 m.
Akmenės r.	13,6	12,3	12,5	12,2	16,1
Visoje Lietuvoje	8,1	7,9	8,5	8,4	12,6
Skirtumas proc.	-5,5	-4,4	-4	-3,8	-3,5

Kaip ir pandeminių apribojimų metu, taip asmenys neturintys darbo, daugiau laiko praleidžia namuose. Netekus darbo atsiranda finansinių problemų, gyvenimo lygio nuosmukis, didėja skurdas, kyla sunkumų nusipirkti, net būtiniausius daiktus ar maisto, todėl tarp asmenų,

[175] Diagrama sudaryta darbo autorės, remiantis Užimtumo tarnybos prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos duomenimis, uzt.lt, žiūrėta 2022 m. kovo 15 d., https://uzt.lt/darbo-rinka/statistiniai-rodikliai/.

kurie veda bendrą ūkį, kyla konfliktai, kurie perauga į įvairias smurto formas. Tuo pačiu darbo netekimas ar pragyvenimo šaltinio nebuvimas skatina ir psichologines problemas šeimose.

6. SMURTO ARTIMOJE APLINKOJE PREVENCIJA AKMENĖS RAJONE

Pasak Alfredo Kiškio „nusikalstamumo kontrolei ir prevencijai tenka ypatingas vaidmuo visuomenės gyvenime. Kiekviena visuomenė siekia nustatyti, kokie jos narių veiksmai yra ypač pavojingi visuomenei, sudaro grėsmę jos egzistavimui, politiniams, ekonominiams, doroviniams jos pamatams“[176].

Žodis „prevencija“ yra kilęs iš lotynų kalbos ir reiškia išankstinis kelio užkirtimas, užbėgimas už akių.[177] Tuo tarpu kalbant apie nusikaltimų *prevenciją* – visada turimi galvoje tam tikri būdai, kuriais siekiama išvengti, užkirsti kelią nepageidaujamam reiškiniui, pašalinant nusikaltimų priežastis bei sąlygas, taip pat darant įtaką asmenims, kurie ateityje gali tapti nusikaltėliais ar nusikaltimo aukomis.

Mokslinėje literatūroje „nusikalstamumo prevencija aiškinama, kaip valstybinio arba visuomeninio pobūdžio priemonių daugiapakopė sistema, nukreipta į nusikalstamumą lemiančių priežasčių neutralizavimą (veikimo apribojimą, įtakos silpninimą), siekiant mažinti nusikalstamumo lygį. Nusikalstamų veikų prevencija kriminologine prasme yra visų viešų ir privačių pastangų, kuriomis siekiama užkirsti kelią nusikalstamoms veikoms, visuma“[178].

Europos Komisijos specialistų nuomone, „nusikaltimų prevencija apima visas veiklas, kurios prisideda prie nusikalstamumo, kaip socialinio reiškinio, sustabdymo ar mažinimo. Šios veiklos imasi visi veikėjai, kurie gali atlikti prevencinį vaidmenį: vietos politikai, teisėsaugos institucijos ir teismų sistema, socialinės tarnybos, švietimo sistema, pilietinės visuomenės organizacijos, pramonė, bankai, privatus sektorius, mokslo darbuotojai ir mokslininkai ir plačioji visuomenė, remiama žiniasklaidos“[179].

ASAAĮ 4 str. numato, kad „valstybės ir savivaldybių institucijos, įstaigos ir nevyriausybinės organizacijos pagal kompetenciją rengia ir įgyvendina priemones ir projektus, kuriais siekiama užkirsti kelią SAA. Prevencijos priemonės ir projektai planuojami Lietuvos Respublikos Vyriausybės tvirtinamose nacionalinėse plėtros programose ir valstybės biudžeto asignavimų valdytojų strateginiuose veiklos planuose. Savivaldybės institucijos prevencijos priemones ir projektus, skirtus nuo SAA nukentėjusiems asmenims, numato savivaldybės strateginiame plėtros ir (ar) savivaldybės strateginiame veiklos planuose“[180].

---

[176] Alfredas Kiškis ir kt., *Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prevencijos perspektyvos* (Vilnius: 2014), 6.
[177] „Prevencija reikšmė“, lietuviuzodynas.lt, žiūrėta 2022 m. kovo mėn. 20 d., https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Prevencija.
[178] Babachinaitė ir kt., *supra note,* 36: 336.
[179] „Crime prevention“, European Commission, žiūrėta 2022 m. kovo 22 d., https://ec.europa.eu/home-affairs/crime-prevention_en.
[180] „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“, e-seimas.lrs.lt, žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334/asr.

Taigi ASAAĮ įgalioja valstybės ir savivaldybės institucijas pagal jų veiklos kryptis ir kompetencijas rengti SAA prevencines programas. Pagrindinės institucijos ir nevyriausybinės organizacijos, kurios 2016 - 2020 metų periodu Akmenės r. prisidėjo prie SAA prevencijos bei dalyvavo įvairių partnerių veikloje yra Akmenės r. savivaldybės administracija ir jos įvairūs padaliniai, Telšių AVPK Akmenės r. PK, Vaiko teisių apsaugos ir įvaikino tarnybos prie socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Šiaulių vaiko teisių apsaugos skyrius, Akmenės r. savivaldybės visuomenės sveikatos biuras, Akmenės r. paramos šeimai centras, VšĮ Akmenės r. pirminės sveikatos priežiūros centas, Pedagoginė psichologinė tarnyba, Lietuvos probacijos tarnybos Šiaulių regiono skyrius, nevyriausybinė organizacija - labdaros ir paramos fondas „Prieglobstis“ ir kitos suinteresuotos institucijos.

Dar 2017 m. buvo atkreiptas dėmesys į vieną pagrindinių veiksnių, lemiančių, ne tik bendrą nusikalstamumą Akmenės r., bet SAA, nesaikingą rajono gyventojų alkoholio vartojimą, todėl buvo patvirtinta alkoholio mažinimo 2017 metų programa[181], kuri vėliau tapo tęstinė. Rengiant programą pastebėta, kad „tarp priklausomų asmenų yra populiari viena iš priemonių – psichologines ir medikamentines poveikio priemones apimanti procedūra, skirta susilpninti potraukį alkoholiui bei sukelti laikiną jo netoleravimo reakciją – „torpedavimas“. 2013 - 2016 metų statistika atskleidė, kad šia priemone pasinaudojo 193 priklausomi Akmenės r. savivaldybės gyventojai“[182]. Buvo iškeltas tikslas – „ugdyti visuomenės, ypač jaunimo, blaivybės nuostatas, plėtoti savivaldybės institucijų, nevyriausybinių organizacijų ir bendruomenės bendradarbiavimą, skleidžiant vertybines sveiko gyvenimo būdo, aplinkos be smurto nuostatas visuomenėje“[183]. Tikslui pasiekti iškelti tokie uždaviniai: “suteikti žinių specialistams ir suinteresuotiems bendruomenės atstovams apie alkoholio vartojimo padarinius ir pagalbos būdus priklausomiems nuo alkoholio asmenims, siekti, kad visuomenė būtų informuota apie pagalbos būdus priklausomiems nuo alkoholio asmenims, vykdyti alkoholio prevencijos priemones vaikų ir jaunimo tarpe, didinti priklausomų nuo alkoholio asmenų motyvaciją ir teikti jiems kompleksinę pagalbą, vykdyti smurtinio elgesio artimoje aplinkoje korekciją“[184].

2018 m. vasario 19 d. Akmenės rajono savivaldybės tarybos sprendimu patvirtinta „Priklausomybių, smurto, savižudybių prevencijos Akmenės rajone 2018 m. programa“. Programos tikslas „sukurti efektyvaus ir nuolatinio tarpsektorinio bendradarbiavimo sistemą vietos lygmeniu, užtikrinančią priklausomybių, smurto ir savižudybių prevenciją, skleidžiant vertybines sveiko gyvenimo būdo nuostatas visuomenėje. Formuoti teigiamą Akmenės

[181] „Dėl Priklausomybės nuo alkoholio mažinimo 2017 metų programos patvirtinimo“, e-seimas.lrs.lt, žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/45929ef0cd0b11e69185e773229ab2b2?jfwid=11kq944n3g.
[182] *Ibid*
[183] *Ibid*
[184] *Ibid*

rajono bendruomenės požiūrį į blaivybę, sveiką gyvenseną. Pasiūlyti kompleksinės pagalbos priemones esant priklausomybėms, SAA ir numatė savižudybių prevencijos priemones“[185]. Programa suteikė „galimybę gyventojams gauti gydytojo, gydytojo psichiatro, psichologo, socialinio darbuotojo ir kitų reikalingų specialistų konsultacijas. Ši programa parengta vadovaujantis Lietuvos sveikatos 2014 – 2025 metų programa, Lietuvos Respublikos alkoholio kontrolės įstatymu, ASAAĮ ir kitais teisės aktais“[186]. Iškelti uždaviniai „suteikti žinių ir įgūdžių specialistams ir suinteresuotiems bendruomenės atstovams apie priklausomybių, smurto padarinius ir pagalbos būdus priklausomiems asmenims“[187], patiriantiems smurtą ir kt. Taip pat, „vykdyti priklausomybių, smurto prevencijos priemones vaikų ir jaunimo tarpe, didinti priklausomų asmenų motyvaciją ir teikti jiems kompleksinę pagalbą, vykdyti smurtinio elgesio artimoje aplinkoje korekciją“[188].

Savivaldybės duomenimis[189] vykdytos prevencinės priemonės priklausomiems asmenims, teikta kompleksinė pagalba. Per 2018 m. priemone pasinaudojo apie 800 Akmenės rajono gyventojų. Kadangi ši programa apėmė daug aspektų, todėl ir problemos sprendimo procesuose dalyvavo įvairių sričių specialistai (vykdytojai): Akmenės rajono savivaldybės visuomenės sveikatos biuras, Akmenės rajono paramos šeimai centras, Savivaldybės seniūnijos, seniūnaičiai, bendruomenės atstovai, VšĮ Akmenės rajono pirminės sveikatos priežiūros centas, Pedagoginė psichologinė tarnyba, Telšių AVPK Akmenės r. PK, Labdaros ir paramos fondas „Prieglobstis“ ir kt. Su SAA susijusi prevencinė veikla buvo orientuota į informacijos sklaidą žiniasklaidos priemonėse, socialiniuose tinkluose priklausomybių, smurto bei savižudybių temomis, išleisti lankstinukai. Teikta kompleksinė pagalba: pirminė konsultacija asmenims, turintiems priklausomybių bei savižudybių, smurto ir prekybos žmonėmis prevencijos atvejais ar /ir jų šeimoms (123 konsultacijos). Atliktos SAA elgesio keitimo programos, kuriose dalyvavo 46 asmenys (38 vyrai, 8 moterys, organizuota 240 konsultacijų). Ugdymo įstaigose organizuotos tikslinės paskaitos – diskusijos, apie priklausomybių, smurto, savižudybių prevenciją, pasidalinti straipsniai bei stendiniai pranešimai šiomis temomis: „Kaip atpažįstamas psichologinis smurtas?“.

„Priklausomybių, smurto, savižudybių prevencijos Akmenės rajone programa“[190] buvo rengiama ir tęsiama 2019 m. bei 2020 m. Pagal tikslus ir vykdomas priemones jos buvo analogiškos, tačiau nuo 2019 m. į programą dar įtraukiant prekybos žmonėmis prevenciją. 2019

[185] „Priklausomybių, smurto, savižudybių prevencijos Akmenės rajone 2018 m. programa“, e-seimas.lrs.lt, žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/09ebc1e1312411e9a505bd13c24940c9.
[186] *Ibid*
[187] *Ibid*
[188] *Ibid*
[189] Duomenys darbo autorės gauti iš Akmenės rajono savivaldybės.
[190] „Priklausomybių, smurto, savižudybių, prekybos žmonėmis prevencijos Akmenės rajone 2019 m. programa“, e-seimas.lrs.lt, žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/09ebc1e1312411e9a505bd13c24940c9.

m. Akmenės r. vykdyta smurtinio elgesio artimoje aplinkoje korekcijos priemonė. Organizuoti mokymai, kuriuose dalyvavo 37 Akmenės rajono gyventojai. Buvo vykdomas informacinės sklaidos didinimas smurto srityje organizuojant ,,Smurtas prieš moteris“ dienos minėjimą, kuriame dalyvavo 5 asmenys. Organizuotos paskaitos - diskusijos smurto, savižudybės prevencijai, streso kontrolei, kuriose per visus 2019 m. dalyvavo 1529 asmenys. Organizuotos kompleksinės pagalbos priemonės nevyriausybinėje organizacijoje ,,Prieglobstis“, kur teikta informacija nemokamų pagalbos telefonu priklausomybių, savižudybių, smurto ir prekybos žmonėmis prevencijos tikslais visą parą, šia pagalba pasinaudojo 240 Akmenės rajono gyventojų. Akmenės rajone esantis ,,Blaivybės klubas“ esant krizinei situacijai skyrė asmenims gyvenamus būstus, šia pagalbos priemone pasinaudojo 16 asmenų. VšĮ Akmenės rajono pirminės sveikatos priežiūros centras, Probacijos tarnyba ir Akmenės r. savivaldybės administracija vykdė smurtinio elgesio artimoje aplinkoje korekcijos priemonę – organizavo mokymus, kuriuose dalyvavo 16 asmenų.

Iš Akmenės r. savivaldybės gautų duomenų[191] matyti, kad 2020 m. jau minėtos priemonės buvo tęsiamos. Organizuotas minėjimas ,,Tarptautinė diena be smurto prieš vaikus (spalio 20 d.), ,,Tarptautinė diena be smurto prieš moteris diena“ (lapkričio 25 d.), ,,Diena be alkoholio“ (rugsėjo 1 d.), kurią vykdė Akmenės Visuomenės sveikatos biuras, ugdymo įstaigos. Akmenės r. paramos šeimai centras organizavo vasaros stovyklą ,,Aš galiu“, kurios metu vaikai, augantys nepasiturinčiose šeimose, bei turintys riziką tapti priklausomais nuo alkoholio, rūkalų, narkotikų, smurto ir t.t. buvo informuojami apie narkotikų, alkoholio, tabako ir azartinių lošimų žalą bei būdus kaip to išvengti. Šioje stovykloje dalyvavo 51 nepilnametis. VšĮ Akmenės rajono pirminės sveikatos priežiūros centras, Probacijos tarnyba, Savivaldybės administracija organizavo tikslinės grupės mokymus pagal VšĮ Akmenės rajono pirminės sveikatos priežiūros centro vyriausiojo gydytojo patvirtintą Smurtinio elgesio artimoje aplinkoje keitimo programą, kuriuose dalyvavo 16 asmenų (suteiktos 88 paslaugos).

Nemažą vaidmenį pagrindinio SAA veiksnio - alkoholizmo mažinimo srityje Akmenės r. atliko nevyriausybinė organizacija - labdaros ir paramos fondas „Prieglobstis“. Ši organizacija 2014 – 2020 m. periodu Akmenės rajone vykdė „Europos Sąjungos fondų investicijų veiksmų programos 8 prioriteto „Socialinės įtraukties didinimas ir kova su skurdu“ įgyvendinimo priemonę Nr. 08.3.1-ESFA-V-411 „Asmenų, priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų, socialinė integracija“. Projekto tikslas – padėti asmenims, priklausomiems nuo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, integruotis į darbo rinką, siekiant išvengti jų socialinės atskirties. Projektas suteikė galimybę 1940 asmenų, priklausomų nuo psichoaktyviųjų medžiagų vartojimo, nemokamai gauti

[191] Duomenys darbo autorės gauti iš Akmenės rajono savivaldybės.

psichologinės ir socialinės reabilitacijos paslaugas bei galimybę sėkmingai integruotis į visuomenę“[192].

Svarbų vaidmenį SAA prevencijos srityje atliko ir policija. 2018 m. liepos 2 d. buvo priimtas Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas Nr. 5-V-611 „Dėl policijos pareigūnų reagavimo į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje, teismo sprendimo dėl laikinųjų smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonių skyrimo vykdymo ir šio sprendimo kontrolės aprašo patvirtinimo“[193]. Šis teisės aktas numatė, kad „įgyvendinant viktimizacijos mažinimo priemones, įgalioti policijos komisariato pareigūnai ne rečiau kaip kartą per ketvirtį organizuoja pasitarimus su prižiūrimoje teritorijoje veikiančių prokuratūros, teismų, vaiko teisių apsaugos padalinių, specializuotos pagalbos centrų, kitų nevyriausybinių organizacijų, teikiančių pagalbą nukentėjusiesiems nuo SAA, reabilitacijos ar kitas paslaugas, ir kitų suinteresuotų institucijų atstovais aktualiais SAA prevencijos, tyrimo, užkardymo klausimais. Taip pat inicijuoja nuolatinį minėtų institucijų bendradarbiavimą, sprendžiant probleminius klausimus, užtikrina nuolatinę užregistruotų pranešimų apie SAA atvejų analizę ir vykdo tikslines prevencines viktimizacijos mažinimo priemones. Numatyta, kad nustačius pakartotinių pranešimų (per paskutinius dvejus metus) apie smurto toje pačioje šeimoje atvejus, ypač kai aplinkoje, kurioje galimai buvo smurtaujama, gyvena vaikas (-ai), vykdyti tikslines prevencines priemones, atlikti profilaktinius pokalbius su smurtautoju, siūlyti dalyvauti alkoholizmo ir narkomanijos prevencijos, ankstyvosios intervencijos, sveikatos priežiūros, resocializacijos, bendravimo su vaikais tobulinimo, smurtinio elgesio keitimo ar kitose programose (kursuose)“[194]. Be to, šis teisės aktas įpareigoja policijos vadovus vykdant bendrąją prevenciją užtikrinti, „kad bendruomenės pareigūnai susitikimuose su bendruomenės atstovais pagal parengtą vaizdinę medžiagą mokytų atpažinti SAA, skatintų jo netoleravimą, taip pat skatintų dalyvauti SAA prevencijai skirtuose renginiuose, ypač socialiai pažeidžiamas šeimas“[195].

Akmenės r. PK duomenimis aktyvi veikla šioje srityje buvo pradėta nuo 2019 m. Kas ketvirtį buvo organizuojamas ne mažiau kaip vienas susitikimas su Akmenės r. bendruomene dėl SAA netoleravimo skatinimo. Priemonės tikslas buvo mažinti SAA riziką, suteikti informaciją gyventojams apie SAA, jo rūšis, kaip jį atpažinti, kokių priemonių imtis, pagalbos galimybės aukoms, bendruomenės įsitraukimo į SAA netoleravimo procesą būdus ir kt. Informacija buvo teikiama ir vaikams savivaldybės vaikų dienos centre. Vaikai supažindinti su SAA apraiškomis,

[192] Labdaros paramos fondas „Prieglobstis“, prieglobstis.lt, žiūrėta 2022 m. balandžio 11 d., https://www.prieglobstis.lt/asmenu-priklausomu-nuo-psichoaktyviuju-medziagu-socialine-integracija/.
[193] „Dėl policijos pareigūnų reagavimo į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje, teismo sprendimo dėl laikinųjų smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonių skyrimo vykdymo ir šio sprendimo kontrolės aprašo patvirtinimo“, e-seimas.lrs.lt, žiūrėta 2022 m. balandžio 11 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/90fa3a207ef711e89188e16a6495e98c/asr.
[194] *Ibid*
[195] *Ibid*

nurodyti pagalbos galimybes patyrus smurtą. Priemonės vykdytos ir masinėse žmonių susibūrimo vietose, prekybos centruose ir kt. kviečiant gyventojus pokalbiui apie SAA požymius, grėsmes, pagalbą ir kt. Policijos pareigūnų nuolat platinama dalomoji informacinė medžiaga. Taip pat, kiekvieną ketvirtį buvo viešinama informacija apie SAA socialiniuose tinkluose ir visuomenės informavimo priemonėse.

Siekiant užtikrinti pakartotinio smurto prieš asmenį prevenciją 2017 m. gegužės 8 d. buvo priimtas Lietuvos policijos generalinio komisaro įsakymas „Dėl pagalbos iškvietimo elektroninių įrenginių išdavimo, paėmimo ir saugojimo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“[196], kuriuo vadovaujantis nuo 2017 m. Akmenės r. SAA patyrusiems asmenims buvo dalinami pagalbos mygtukai tam, kad reikiamu metu būtu galimybė išsikviesti pagalbą. Pareigūnų nuomone, šie įrenginiai nepasiteisino, kadangi dažnu atveju asmenys įrenginiais nesinaudodavo ar pasinaudodavo tuomet, kai jokia pagalba nebūdavo reikalinga.

Dar vienas reikšmingas teisės aktas, įsigaliojo 2016 m. liepos 20 d. ir galiojo iki 2018 m. rugsėjo 11 d. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro, Sveikatos apsaugos ministro, Švietimo ir mokslo ministro, Vidaus reikalų ministro įsakymas „Dėl bendro darbo su šeimomis aprašo patvirtinimo“[197]. Šis teisės aktas numatė „socialinės rizikos prevenciją, siekiant užkirsti kelią socialinės rizikos veiksniams šeimose ir bendruomenėse atsirasti. Savivaldybėse ir seniūnijose buvo vykdomos socialinės rizikos prevencijos priemonės, kurias pagal kompetenciją vykdė savivaldybės administracijos specialistai, socialiniai darbuotojai, teikiantys socialinę priežiūrą šeimoms, seniūnai, seniūnaičiai, seniūnijų specialistai socialiniam darbui, seniūnijos išmokų specialistai, socialinių paslaugų įstaigų (socialinių paslaugų centrų, vaikų dienos centrų, krizių centrų, pagalbos šeimai tarnybų ir kt.) socialiniai darbuotojai, psichologai ir kiti socialinių paslaugų srities darbuotojai, bendruomeninių ir kitų nevyriausybinių organizacijų darbuotojai, savanoriai, sveikatos priežiūros įstaigų (pirminės ambulatorinės asmens sveikatos priežiūros paslaugas teikiančių įstaigų, priklausomybės ligų centrų, visuomenės sveikatos biurų) darbuotojai, švietimo įstaigų (bendrojo ugdymo ir ikimokyklinio ugdymo mokyklų, pedagoginių psichologinių tarnybų, neformaliojo vaikų švietimo mokyklų ir kt.) darbuotojai, SPC specialistai, policijos pareigūnai, savivaldybės administracijos direktoriaus paskirtas tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorius ar kitas asmuo, įgaliotas atlikti tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatoriaus funkcijas (tarpinstitucinio bendradarbiavimo koordinatorius), kiti specialistai, teikiantys šeimoms paslaugas ir pagalbą“[198].

---

[196] „Dėl pagalbos iškvietimo elektroninių įrenginių išdavimo, paėmimo ir saugojimo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“, e-seimas.lrs.lt, žiūrėta 2022 m. balandžio 15 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/172cc73034f211e79f4996496b137f39?jfwid=32wf6rey.

[197] „Dėl bendro darbo su šeimomis aprašo patvirtinimo“, e-seimas.lrs.lt, žiūrėta 2022 m. balandžio 15 d., https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3a7e55e24a6111e68f45bcf65e0a17ee?jfwid=-fxdp85h0.

[198] *Ibid*

Akmenės r. savivaldybės duomenimis 2020 m. kovo mėn. 10 d. Akmenės rajono savivaldybėje Moterų veiklos inovacijų centras organizavo 16 val. mokymo kursą „Smurtas artimoje aplinkoje: prevencija, apsauga, pagalba, bendradarbiavimas“. Mokymai buvo skirti Akmenės rajono savivaldybės Vaiko gerovės komisijos nariams, Paramos šeimai centro nariams, prokurorams, policijos pareigūnams ir kt. suinteresuotų institucijų darbuotojams.

Darbe jau buvo minėta, kad atlikta ekspertų dirbančių su SAA Akmenės r. anketinė apklausa.[199] Respondentams buvo užduotas klausimas kokias jie mato svarbiausias SAA prevencijos ir kontrolės problemas Akmenės r.

Respondento (eksperto) A nuomone, trūksta „kokybiškų mokymų pareigūnams. Nėra efektyvaus tarpinstitucinio bendradarbiavimo mechanizmo. Vangiai arba visiškai nesinaudojama apsaugos nuo SAA įstatymu skiriant apsaugos nuo SAA priemones smurtą patyrusiam asmeniui. Nepakankama informacijos apie SAA keliamą žalą, pagalbos galimybes nukentėjusiems nuo SAA ir kt. sklaida rajoninių lygiu“. Galima pritarti tokiai respondento nuomonei, nes peržiūrėjus Akmenės r. savivaldybės internetinį tinklapį, informacijos ne tik apie SAA prevenciją, bet ir apie tai, kaip atpažinti įvairias smurto formas, jo daromą žala ir kt., nerasta. Informacija skelbiama daugiau epizodiškai vykdant numatytas priemones, tačiau nėra užtikrinta nuolatinė informacijos sklaida. Kita problema, kad informacija susijusi su SAA dažniausiai skelbiama įvairių institucijų socialiniuose tinkluose, tačiau ypatingai atokiose kaimiškosiose vietovėse, ne visi į socialinės rizikos grupę patenkantys asmenys naudojasi socialiniais tinklais. Nereti atvejai, kai neturi ir reikiamos įrangos informacijai rasti. Ir ypatingai, tai aktualu vyresnio amžiaus gyventojų tarpe. Pritartina, kad reikalinga daugiau rengti ne epizodinius, o nuolatinius ir kokybiškus pareigūnų bei kitų suinteresuotų institucijų darbuotojų mokymus.

Respondento B nuomone, „trūksta efektyvaus tarpinstitucinio bendradarbiavimo, nepakankamas savivaldybių įsitraukimas dirbant su SAA reiškiniu, ne visi nukentėję nuo SAA turi pakankamai žinių ir sąlygų kreiptis pagalbos. Smurtą patyrę asmenys dažnu atveju bijo smurtautojo. „COVID – 19“ pandemijos laikotarpiu policija vykdė asmenų kontrolę nuotoliniu būdu (mobiliuoju telefonu). Kontrolė buvo ne efektyvi“. Autorės nuomone, paprastai policija yra pagrindinė institucija, į kurią kreipiasi nukentėję nuo SAA. Todėl policijos atsako veiksmingumas lemia kitų organizacijų dalyvavimo ir įsikišimo mąstą. Trūksta efektyvaus tarpinstitucinio bendradarbiavimo: prokuratūros, policijos, savivaldybių, nevyriausybinių organizacijų ir kt., jog būtų dalinamasi informacija apie SAA situaciją Akmenės r. Šioje srityje dalyvauja daug institucijų, tačiau nėra vienos atsakingos už veiksmų koordinavimą.

[199] „Smurtas artimoje apklausoje Akmenės rajone“, apklausa.lt, https://apklausa.lt/f/smurtas-artimoje-aplinkoje-akmenes-rajone-e9nach1/answers.html.

Respondentas C nurodė, kad labai sudėtinga prevenciškai apsaugoti smurto aukas nuo pakartotinio galimo SAA, nes nereti atvejai, kai „smurto aukos, kad ir patyrusios smurtą, toliau gyvena su smurtautoju, pateisina jo tokį elgesį, teigdamos, kad pačios yra kaltos dėl tokio smurtautojo elgesio. Dažnu atveju auka yra finansiškai priklausoma nuo smurtautojo, todėl, kad ir būna paskiriamos kardomosios priemonės, jos būna neveiksmingos, nes auka ir toliau gyvena su smurtautoju, o pareigūnams atvykus vykdyti kontrolės būna neįleidžiami į būstą, būna vengiama bendradarbiauti su pareigūnais“. Darbo autorės nuomone, SAA kiekvienas atvejis labai individualus, o tais atvejais, kai smurtiniai veiksmai tęsiasi jau ilgą laiką bei pati auka vartoja alkoholį išeiti iš smurto rato labai sudėtinga. Vien pareigūnų pastangų nepakanka.

Respondento D nurodė, kad „menkas visuomenės švietimas apie kriminogeninę padėtį rajone, trūksta visuomeninių organizacijų skleidžiančių informaciją, susijusią su SAA, mažai iniciatyvos susijusios su pagalba nuo smurto nukentėjusiems asmenims“.

Apklausti ekspertai taip pat pateikė siūlymus SAA prevencijos ir kontrolės problemoms spręsti. Eksperto A nuomone, reikėtų „mažinti biurokratinį mechanizmą SAA srityje, kad nukentėjęs nuo SAA gautų iškarto visą būtiną pagalbą, kurios jam reikia“.

Ekspertas B mano, kad reikia „efektyvumo kontroliuojant asmenis, kurie naudoja smurtą prieš savo šeimos narį, gal efektyvesnių programų dirbant su smurtautoju, kuris lanko tam tikras smurtinį elgesį keičiančias programas, daugiau įtraukiant į veiklas. Glaudesnis bendradarbiavimas su pačiais nukentėjusiaisiais. Šiuo metu psichologo konsultacijos paviršutiniškos. Stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą, dėl efektyvesnio galutinio rezultato“.

Ekspertas C nurodė „reikalingi kokybiški mokymai SAA tematika pareigūnams, aktyvesnė švietėjiška veikla Akmenės rajono bendruomenėje įtraukiant policijos komisariato bendruomenės pareigūnų padalinį, savivaldybę, nevyriausybines organizacija ir kt.“.

Ekspertas D mano, kad būtinas „visuotinis švietimas apie alkoholio žalą sveikatai, šeimai, visuomenei“.

Eksperto E nuomone, reikia „šviesti visuomenę SAA prevencijos klausimais, mokyti atpažinti smurto apraiškas, ugdyti nepakantumą visų rūšių smurtui. Nuolatos organizuoti mokymus institucijoms dirbančioms su SAA. Tobulinti paslaugų ir pagalbos teikimo sistemą SAA patyrusiems asmenims ir jų šeimos nariams, gerinti paslaugų ir pagalbos teikimą, jų kokybę ir prieinamumą visoms visuomenės grupėms“.

Ekspertas F pasiūlė „tiek savivaldybėje, tiek policijos įstaigoje organizuoti paskaitas SAA srityje ir pan. Savivaldybei rodyti didesnę iniciatyvą rengiant, informuojant visuomenę apie SAA kilimo priežastis, daugiau spręsti klausimus šių priežasčių šalinimui pasitelkiant ir policijos turimus duomenis, informaciją, atstovus. Didesnė informacijos sklaida apie vykstančius procesus šiuo klausimu, didesnis viešinimas“.

Apibendrinant ekspertų siūlymus, akivaizdu, kad reikalingi nuolatiniai kokybiški mokymai SAA tematika suinteresuotų institucijų darbuotojams. Taip pat, būtina aktyvesnė švietėjiška veikla Akmenės r. bendruomenėje įtraukiant įvairias institucijas, nevyriausybines organizacijas ir kt. Pareigūnams efektyviau kontroliuoti asmenis, kurie naudoja SAA, glaudžiau bendradarbiauti su nukentėjusiaisiais nuo SAA ir stiprinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą.

IŠVADOS

1. *SAA, tai sudėtingas, dažnai struktūrinis, socialinis, teisinis reiškinys, kuris pasireiškia artimoje aplinkoje tarp asmenų siejamų arba praeityje sietų santuokiniais, partnerystės, svainystės ar kitais artimais ryšiais, taip pat tarp asmenų, kartu gyvenančių ir tvarkančių bendrą ūkį, kai veikimu ar neveikimu daromas įvairių formų tyčinis smurtinis poveikis (fizinis, psichinis, seksualinis, ekonominis ar kitas), prieš asmens valią ar nepaisant jo teisių, dėl kurio asmuo patiria fizinę, materialinę ar neturtinę žalą ir sukeliantis daugialypes pasekmes.[200] Smurtautojo galios (baimės), kontrolės bei piktnaudžiavimo prieš auką elementai yra esminiai skiriamieji SAA bruožai.*
2. *Bendroji nusikalstamumo statistika Lietuvos mastu neparodo kokia situacija yra Akmenės r. SAA srityje. Nors 2016 - 2020 m. laikotarpiu gyventojų skaičius Akmenės r. nuolatos tik mažėjo, tačiau policijoje registruotų pranešimų, susijusių su SAA skaičius nuo 2018 m. nuolatos tik didėjo ir ypatingai išsiskiria 2020 metai, kai užfiksuotas ženklus, net 46,43 proc. padidėjimas, o jei 2020 m. lyginami su 2018 m. tai padidėjimas sudarė net 50,47 proc.*
3. *Nors tiriamu laikotarpiu visoje Lietuvoje ir Akmenės r. buvo stebimas nuolatinis pranešimų, susijusių su SAA skaičiaus didėjimas, tačiau dėl to pradėtų tyrimų skaičius Lietuvoje išliko panašus ar net šiek tiek mažėjo. Tuo tarpu Akmenės r. šis skaičius iki 2019 m. nuolat mažėjo, o 2020 m. matomas ženklus 43,24 proc. padidėjimas.*
4. *2020 m. SAA Akmenės r. sudarė 36,78 proc. viso išaugusio nusikalstamumo lygio Akmenės r. ir tai parodo kokią įtaką SAA Akmenės rajone darė bendram nusikalstamumui. Kriminologinių rodiklių analizė patvirtino ir tą faktą, kad 2020 m. visuotinė „COVID – 19“ pandemija padarė reikšmingos įtakos šios rūšies nusikalstamumui Akmenės rajone. Jei tai praktiškai mažai pastebima analizuojant nusikalstamumo rodiklius Lietuvos mastu, tai Akmenės r. atveju situacija kita.*
5. *SAA NV kiekvienais metais Akmenės r. sudaro apie trečdalį visų užregistruotų nusikalstamų veikų, kai tuo tarpu Lietuvos mastu šis skaičius perpus mažesnis ir svyruoja tik 15-17 proc. ribose. SAA NV, tenkančių 100 tūkstančių gyventojų, dalis 2016 - 2020 m. laikotarpiu Akmenės r., ženkliai viršijo analogišką rodiklį Lietuvos mastu (nuo 15 proc. iki 33 proc.), ryškiausiai išsiskiria 2020 metai, kai šis skirtumas pasiekė 95, 77 proc. ir tai atskleidžia, kad SAA šiame rajone yra didelė problema.*

[200] Jakštienė, *supra note*, 10: 11.

6. *Kaip ir visos Lietuvos atveju, taip ir Akmenės r. SAA atvejais dominuoja NV, numatytos LR BK 140 str. (fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas). Praktikoje dažniausiai pasitaikanti smurto forma Akmenės r. tiriamu laikotarpiu buvo fizinis smurtas.*
7. *NV, susijusias su SAA 2016 - 2020 m. laikotarpiu Akmenės r. dažniausiai darė vidutinio ar jaunesnio amžiaus vyrai, patenkantys į 30 - 39 ir 40 - 49 m. amžiaus grupes, paprastai nedirbantys, turintys dažnai žemesnį išsilavinimą (pagrindinį ar vidurinį), dažnu atveju NV padarymo metu – neblaivūs.*
8. *2016 – 2020 m. Akmenės r. nukentėjusiųjų nuo NV, susijusių su SAA didžiąją dalį sudarė moterys, kurių amžius dažniausiai svyravo nuo 40 iki 59 metų. Jos dažniausiai nukentėjo nuo sugyventinio, sutuoktinio arba brolio ir neretai būdamos neblaivios. Kai tuo tarpu vaikų (iki 18 m.) tarpe dažniau nukentėjo berniukai.*
9. *2016 - 2020 m. periodu Akmenės r. nukentėjusiųjų dažniausiai patiriama smurto forma buvo fizinis smurtas, kai tuo tarpu tokių smurto formų (rūšių) kaip seksualinis, ekonominis išvis neregistruota. Asmenys nuo NV, susijusių su SAA dažniausiai nukentėjo miesto teritorijoje.*
10. *2016 – 2020 m. laikotarpiu dažniausiai pasitaikanti SAA Akmenės r. priežastis – besaikis alkoholio vartojimas ir asocialus gyvenimo būdas, kasmet fiksuojamas aukštas nedarbo lygis.*
11. *2020 m. Lietuvoje prasidėjusi visuotinė „COVID – 19“ pandemija dar labiau paskatino SAA lemiančius veiksnius (alkoholizmą, nedarbą), o įvesti įvairūs įprasto gyvenimo apribojimai, dar ir psichologinės problemas dėl saviizoliacijos ir asmenų buvimo ilgą laiką kartu artimoje aplinkoje.*
12. *Duomenų apie tai, kad 2016 – 2020 m. laikotarpiu Akmenės r. būtų atlikti kokie nors viktimologiniai tyrimai SAA nusikalstamumo srityje ir jų pagrindu rengiamos prevencinės programos, gauti nepavyko. Nors įvairios institucijos Akmenės r. vykdė SAA prevenciją, tačiau nėra duomenų apie jų veiksmingumo bei efektyvumo stebėseną ir vertinimą.*
13. *Paaiškėjo, kad pareigūnų (ekspertų), dirbančių SAA srityje nuomone, trūksta efektyvaus tarpinstitucinio bendradarbiavimo, nepakankamas savivaldybės įsitraukimas dirbant su SAA aplinkoje reiškiniu, stokojama kokybiškų mokymų pareigūnams ir nepakankama informacijos apie SAA sklaida.*

PASIŪLYMAI

1. *Lietuvoje pastaruoju metu reguliarūs ir išsamūs viktimologiniai tyrimai atskiruose administraciniuose vienetuose, susiję su SAA, nėra atliekami, todėl neturint šių duomenų, neįmanomas kryptingas ir sisteminis pagalbos teikimas nukentėjusiems nuo SAA asmenims bei efektyvi SAA prevencija ir kontrolė. Analizuojant ne tik oficialioje statistikoje pateiktus duomenis, bet ir atliekant viktimologinius tyrimus, galima atskleisti realią SAA situaciją atskiruose administraciniuose vienetuose ir jų problematiką bei parinkti tinkamiausias prevencines priemones. Siūlytina Akmenės r. savivaldybei atlikti reguliarius viktimologinius tyrimus ir pagal gautus duomenis planuoti bei organizuoti prevencines priemones SAA srityje.*
2. *Atlikus tyrimą paaiškėjo, kad skiriasi specialistų, dirbančių su SAA nukentėjusiais asmenimis požiūris į SAA problemą, todėl trūksta vieningo SAA reiškinio matymo specialistų tarpe. Specialistų, dirbančių SAA kontrolės ir prevencijos srityje vis dar sunkiai atpažįstamas psichologinis ir ekonominis smurtas, tai patvirtina ir mažas užregistruotų tokių nusikalstamų veikų skaičius. Akmenės r. savivaldybei ir Telšių AVPK Akmenės r. PK siūlytina tobulinti šių institucijų darbuotojų, dirbančių SAA apsaugos, prevencijos, pagalbos teikimo ir kitose srityse, profesinę kompetenciją, daugiau organizuoti specialistams mokymų - mokančių atpažinti šias smurto formas.*
3. *Akmenės r. savivaldybei siūlytina periodiškai organizuoti gyventojų apklausas, siekiant įvertinti savivaldybės teritorijoje teikiamų paslaugų ir pagalbos nukentėjusiems nuo SAA asmenims prieinamumą, kokybę, efektyvumą bei įsteigti arba paskirti subjektą, kuris prižiūrėtų ir koordinuotų įstaigų ir institucijų bendradarbiavimą ir pagalbos suteikimą SAA aukoms.*
4. *Akmenės r. savivaldybei siūlytina organizuoti metinius renginius, skirtus pasidalinti gerąja tarpinstitucinio bendradarbiavimo patirtimi, vykdant SAA prevenciją ir kontrolę, teikiant apsaugą, pagalbą nuo SAA nukentėjusiems asmenims ir kt.*
5. *Akmenės r. savivaldybei ir jai pavaldžioms institucijoms bei Telšių AVPK Akmenės r. PK rekomenduotina nuolat per vietinės žiniasklaidos priemones ir socialiniuose tinkluose viešinti informaciją apie SAA prevenciją, kaip atpažinti įvairias smurto formas, jo daromą žalą, pagalbos nukentėjusiems galimybes ir kitą gyventojams aktualią informaciją.*

LITERATŪROS SĄRAŠAS

I. Lietuvos Respublikos įstatymai ir kiti teisės aktai

1. „Lietuvos Respublikos Konstitucija“. Lrs.lt. Žiūrėta 2021 m. gegužės 20 d. https://www.lrs.lt/home/Konstitucija/Konstitucija.htm.
2. „Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas“. E-seimas.lrs.lt. Žiūrėta 2021 m. gegužės 16 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.111555.
3. „Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodeksas“. E-seimas.lrs.lt. Žiūrėta 2021 m. gegužės 16 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr.
4. „Lietuvos Respublikos civilis kodeksas“. Infolex. Žiūrėta 2021 lapkričio 25 d. http://www.infolex.lt/ta/60696:str3.88.
5. „Lietuvos Respublikos apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymas“. E-seimas.lrs.lt. Žiūrėta 2021 m. gegužės 16 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.400334/asr
6. „Lietuvos Respublikos smurtiniais nusikaltimais padarytos žalos kompensavimo įstatymas“. E-seimas.lrs.lt. Žiūrėta 2021 m. lapkričio 20 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/67b3bf22199711e9bd28d9a28a9e9ad9.
7. „Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas“. E-seimas.lrs.lt. Žiūrėta 2021 gruodžio 29 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr.
8. „Lietuvos Respublikos civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymas“. E-tar.lt. Žiūrėta 2021 lapkričio 25 d. https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8A39C83848CB/asr.
9. „Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija“. E-seimas. Žiūrėta 2021 spalio 16 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.19841.
10. „Europos Tarybos konvencija dėl smurto prieš moteris ir smurto artimoje aplinkoje prevencijos ir kovos su juo“. E-seimas.lrs.lt. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 15 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/517d7b226ec911e89bb0cb50d0500eab?jfwid=6m4099ke4.
11. „Teismų praktikos smurto artimoje aplinkoje baudžiamosiose bylose apžvalga“. LAT. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 29 d. https://www.lat.lt/lat-praktika/teismu-praktikos-apzvalgos/baudziamuju-bylu-apzvalgos/68.
12. „Lietuvos Aukščiausio teismo 2016 m. spalio 4 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-301-139/2016“. Eteismai. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 18 d. https://eteismai.lt/byla/258920654973363/2K-301-139/2016.

13. „Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2011 m. rugsėjo 28 d. nutarimas Nr. 118-5564 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 2008 m. birželio 3 d. nutarimu Nr. X-1569 „Dėl Valstybinės šeimos politikos koncepcijos patvirtinimo“ patvirtintos Valstybinės šeimos politikos koncepcijos nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. Valstybės žinios. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 16 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.407449.
14. „Dėl pagalbos iškvietimo elektroninių įrenginių išdavimo, paėmimo ir saugojimo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. E-seimas.lrs.lt. Žiūrėta 2022 m. balandžio 15 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/172cc73034f211e79f4996496b137f39?jfwid=32wf6rey.
15. „Dėl bendro darbo su šeimomis aprašo patvirtinimo“. E-seimas.lrs.lt. Žiūrėta 2022 m. balandžio 15 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3a7e55e24a6111e68f45bcf65e0a17ee?jfwid=-fxdp85h0.
16. „Dėl policijos pareigūnų reagavimo į pranešimus apie smurtą artimoje aplinkoje, teismo sprendimo dėl laikinųjų smurtą patyrusio asmens apsaugos užtikrinimo priemonių skyrimo vykdymo ir šio sprendimo kontrolės aprašo patvirtinimo“. E-seimas.lrs.lt. Žiūrėta balandžio 11 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/90fa3a207ef711e89188e16a6495e98c/asr.
17. „Dėl Priklausomybės nuo alkoholio mažinimo 2017 metų programos patvirtinimo“. E-seimas.lrs.lt. Žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/45929ef0cd0b11e69185e773229ab2b2?jfwid=11kq944n3g.
18. „Priklausomybių, smurto, savižudybių prevencijos Akmenės rajone 2018 m. programa“. E-seimas.lrs.lt. Žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/09ebc1e1312411e9a505bd13c24940c9.
19. „Dėl nuskalstamų veikų žinybinio registro duomenų tvarkymo taisyklių patvirtinimo“. E-seimas.lrs.lt. Žiūrėta 2022 m. sausio 20 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalActPrint/lt?jfwid=2r1mgk4v&documentId=e34b15405fca11e688d29c6e5ef0deee&category=TAP.
20. „Dėl pagalbos iškvietimo elektroninių įrenginių išdavimo, paėmimo ir saugojimo organizavimo tvarkos aprašo patvirtinimo“. E-seimas.lrs.lt. Žiūrėta 2022 m. balandžio 15 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/172cc73034f211e79f4996496b137f39?jfwid=32wf6rey.

21. „Dėl bendro darbo su šeimomis aprašo patvirtinimo“. E-seimas.lrs.lt. Žiūrėta 2022 m. balandžio 15 d. https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/3a7e55e24a6111e68f45bcf65e0a17ee?jfwid=-fxdp85h0.

II. Specialioji literatūra ir mokslinės publikacijos

22. Bluvšteinas, Jurijus. *Kriminologija.* Vilnius: Pradai, 1994.
23. Babachinaitė, Genovaitė, Jūratė Galinaitytė, Gitana Jurgelaitienė, Alfredas Kiškis, Aistė Kuolaitė, Brigita Palavinskienė, Arūnas Paukštė, Artūras Petkus, Aida Raudonienė, Tomas Rudzkis, ir Rokas Uscila. *Kriminologija.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2010.
24. Kiškis, Alfredas, Svetlana Justickaja, Rokas Uscila, ir Viktoras Justickis. *Nusikalstamumas Lietuvoje ir jo prevencijos perspektyvos*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2014.
25. Grinevičiūtė, Kristina. “Fizinio skausmo sukėlimo nustatymo ir BK 140 straipsnyje numatyto nusikaltimo pripažinimo mažareikšmiu probleminiai aspektai“. *Jurisprudencija* 21, 2 (2014): 600-614. https://repository.mruni.eu/handle/007/11804
26. Babachinaitė, Genovaitė, Alfredas Kiškis, Tomas Rudzkis, Rokas Uscila. *Latentinio nusikalstamumo kriminologinio tyrimo metodikos.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2009.
27. Kiškis, Alfredas. „Registruoto nusikalstamumo statistikos ir viktimologinių tyrimų duomenų kompleksinio panaudojimo problemos”. *Socialinių mokslų studijos*, 2012. https://www3.mruni.eu/~akiskis/Alfredo-str2012-1.pdf.
28. Fedosiuk, Oleg. “Psichinės prievartos samprata baudžiamojoje teisėje“. *Jurisprudencija* 21, 13 (2001): 102-116. https://ojs.mruni.eu/ojs/jurisprudence/article/view/3721.
29. Valickas, Gintautas, Kristina Vanagaitė, Gitaras Švedas ir Dovilė Barysė. "COVID-19 pandemijos pirmos bangos metu Lietuvoje taikytų ribojimų ir draudimų vertinimas". *Teisė*, 121 (2021): 8-26. https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2021~1647527852038/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content.
30. Gulbickaja, Justyna. “Smurto artimoje aplinkoje aspektai ir įstatymo taikymo praktika“. Mykolo Romerio universitetas, 2013. https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/17470/1822993X-9-19.pdf?sequence=1&isAllowed=y.
31. Mykolo Romerio universiteto Studentų mokslinė draugija. *Mokslinės minties šventė: mokslinės konferencijos pranešimai.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2013.

32. „Informacija specialistams, dirbantiems smurto artimoje aplinkoje prevencijos srityje“. Valstybinis psichikos sveikatos centras. Žūrėta 2021 lapkričio 16 d. https://vpsc.lrv.lt/uploads/vpsc/documents/files/Informacija%20psichikos%20sveikatos%20klausimais/Leidinys_smurto_prevencija.pdf.
33. Chomentauskas, Gintaras, Edita Dereškevičiūtė ir Dovilė Murauskienė. *Smurtas artimoje aplinkoje atpažinimas, pagalba, prevencija.* Vilnius: Žmogaus studijų centras, 2017. https://humanstudy.lt/wp-content/uploads/2017/02/Smurtas-artimoje-aplinkoje_maketas_sp2.pdf.
34. Murray, Suellen and Powell, Anastasia. *“Domestic Violence: Australian Public Policy“.* Melbourne: Australian Scholarly Publishing, 2011. https://www.academia.edu/1985872/Domestic_Violence_Australian_Public_Policy_with_Suellen_Murray.
35. Zaksaitė, Salomėja. „Protection From Domestic Violence: An Essential Human Right or a ‘Fight’ Against Masculinity?” *Kriminologijos Studijos*, Nr. 4, 2016. http://www.zurnalai.vu.lt/kriminologijos-studijos/article/download/10732/8816.
36. Michailovič, Ilona. „Moterų nusikalstamo elgesio problematika“. *Teisė 93*, 2014.
37. Jovaišas, Karolis. *Smurto Šeimoje prevencija: iliuzijų anatomija.* Vilnius: Eugrimas, 2006.
38. Michailovič, Ilona. „Kai kurie smurto artimoje aplinkoje aspektai socialinės kultūrinės lyties požiūriu“. *Kriminologijos studijos* 2, 2014.
39. E. A. Walker, Lenore. *The Battered Woman. New York: Harper & Row,* 1979.
40. Michailovič, Ilona. „Kai kurie smurto šeimoje problematikos aspektai“. *Teisė* 82 (2012): 26-40. https://www.researchgate.net/publication/330723703_Kai_kurie_smurto_seimoje_problematikos_aspektai
41. Žukauskienė, Rita. *Kriminalinio elgesio psichologija vadovėlis.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2006.
42. Justickis, Viktoras. *Kriminologija vadovėlis 1 dalis.* Vilnius: Lietuvos teisės universitetas, 2001.
43. Krupskienė, Aušra, Laura Narkauskaitė, Robertas Povilaitis, Kristina Smirnova, Asta Šidlauskienė, Ligita Vaicekauskaitė, Eglė Vileikienė, Birutė Pajarskienė, Vida Baliulytė, ir Ineta Pačiauskaitė. *Smurto paplitimas ir jo prevencija Lietuvoje.* Vilnius: Higienos institutas, 2011.
44. Dirsienė, Nijolė. *Patarimai teikiantiems pagalbą šeiminio smurto aukoms.* Vilnius: Danielius, 2005.

45. Viešoji įstaiga Vaikų laikinosios globos namai „Atsigręžk į vaikus“. *Smurtas šeimoje: prevencija, intervencija ir galima pagalba.* Vilnius: Lodvila, 2008.
46. Uscila, Rokas, Nijolė Dirsienė, Valerija Reikertienė, ir Ūla Uscilaitė. *Teisiniai ir praktiniai patarimai moterims, patyrusioms prievartą šeimoje.* Vilnius: Petro ofsedas, 2004.
47. Stulginskienė, Jolita. *Smurtas artimoje aplinkoje.* Trakai: Lietuvos policijos mokykla, 2014.
48. Ilona Michailovič, Svetlana Justickaja, Rūta Vaičiūnienė, Vaidas Kalpokas ir Evaldas Visockas. *Veiksmingo policijos ir kitų suinteresuotų institucijų bendradarbiavimo link: smurto artimoje aplinkoje atpažinimo, pagalbos ir prevencijos modelis.* Vilnius: Teisės institutas, 2019.
49. Tidikis, Rimantas. *Socialinių mokslų tyrimų metodologija.* Vilnius: Lietuvos teisės universiteto leidybos centras, 2003.
50. Rachel, Fenton, Jones, Cassandra, Moss, Sue and Cooke, Kate. “The Challenges of Developing and Implementing a Bystander Intervention for the Prevention of Domestic Violence and Abuse in UK Communities.” *Journal of Gender-Based Violence* 3, 2 (2019): 215–31.
51. Savickaitė, Goda. „Šešėlinė pandemija“: smurtas artimoje aplinkoje ir Stambulo konvencijos svarba.“ *Žmogaus Teisės*, žiūrėta 2021 gegužės 19 d., https://www.zmogausteises.lt/tekstai/seseline-pandemija-smurtas-artimoje-aplinkoje-ir-stambulo-konvencijos-svarba/.
52. Purvaneckienė, Giedrė, Venslovaitė, Vita, Stonkuvienė, Irena, Žiliukaitė, Rūta. *„Smurtas artimoje aplinkoje: prevencija, apsauga, pagalba, bendradarbiavimas“*, (Vilnius: 2019): 106, https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/Ataskaita_Smurtas_artimoje_aplinkoje%20-%20kokybinio%20tyrimo%20ataskaita_docx%20(5).pdf.
53. Michailovič, Ilona. “Smurtinio elgesio kaitos svarba užkertant kelią smurtui artimoje aplinkoje.” *Teisė* 114 (2020): 8-25. https://etalpykla.lituanistikadb.lt/object/LT-LDB-0001:J.04~2020~1587105913296/J.04~2020~1587105913296.pdf.
54. Palavinskienė, Brigita. “Smurto šeimoje prevencija: užsienio šalių patirtis.” *Jurisprudencija : mokslo darbai* 20 (2001): 59–67. https://etalpykla.lituanistikadb.lt/fedora/objects/LT-LDB-0001:J.04~2001~1367187366227/datastreams/DS.002.0.01.ARTIC/content.
55. Jakštienė, Ramunė. “Smurtas artimoje aplinkoje prieš moteris: baudžiamoji teisinė apsauga.“ Daktaro disertacija, Mykolo Romerio universitetas, 2019. https://repository.mruni.eu/bitstream/handle/007/15758/Disertacija_R_%20Jakstiene.pdf?sequence=2&isAllowed=y.

III. Internetinės informacijos šaltiniai

56. Lietuvos statistikos departamentas, osp.stst.gov.lt, žiūrėta 2021 m. gegužės 15 d., https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?indicator=S3R0127#/.
57. „Statistiniai rodikliai“. Uzt.lt, Žiūrėta 2022 m. kovo 15 d. https://uzt.lt/darbo-rinka/statistiniai-rodikliai/.
58. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija. „Smurto artimoje aplinkoje prevencija“. Žiūrėta 2021 lapkričio 26 d. https://socmin.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/seima-ir-vaikai/seimos-politika/smurto-artimoje-aplinkoje-prevencija/specializuotos-pagalbos-centru-kontaktai.
59. Aurelijus Gutauskas. „Visuotinė Lietuvių enciklopedija“. Vle.lt. Žiūrėta 2021 m. sausio 10 d. https://www.vle.lt/straipsnis/nusikaltelis/.
60. Oficialiosios statistikos portalas. „Vidaus ir tarptautinė migracija apskrityse ir savivaldybėse“. osp.stst.gov.lt. Žiūrėta 2021 m. gruodžio 15 d. https://osp.stat.gov.lt/statistiniu-rodikliu-analize?hash=37cb62dd-a49f-4d80-96ab-0275c48d9a8a#/.
61. Labdaros paramos fondas „Prieglobstis“. Prieglobstis.lt. Žiūrėta 2022 m. balandžio 11 d. https://www.prieglobstis.lt/asmenu-priklausomu-nuo-psichoaktyviuju-medziagu-socialine-integracija/.
62. „Statistinės suvestinės“. Registrucentras.lt. Žiūrėta 2022 m. vasario 5 d. https://www.registrucentras.lt/p/853#savivaldybes.
63. „Nusikalstamumo ir ikiteisminių tyrimų statistika“. Ird.lt. Žiūrėta 2022 m. kovo mėn. 2 d. https://ird.lt/lt/paslaugos/tvarkomu-valdomu-registru-ir-informaciniu-sistemu-paslaugos/nusikalstamu-veiku-zinybinio-registro-nvzr-atviri-duomenys-paslaugos/ataskaitos-1/nusikalstamumo-ir-ikiteisminiu-tyrimu-statistika-1?year=2016&period=1-12&group=162.
64. „Crime prevention“. European Commission. Žiūrėta 2022 m. kovo 22 d. https://ec.europa.eu/home-affairs/crime-prevention_en.
65. „Akmenės rajono savivaldybė“. Akmene.lt. Žiūrėta 2022 m. sausio 20 d. https://www.akmene.lt/savivaldybe/gyventojai/98.
66. „Smurtas artimoje apklausoje Akmenės rajone“. Apklausa.lt. https://apklausa.lt/f/smurtas-artimoje-aplinkoje-akmenes-rajone-e9nach1/answers.html.
67. Joseph Then. “Domestic Violence“ ezinearticles. Žiūrėta 2022 m. vasario 23 d. https://ezinearticles.com/?Domestic-Violence&id=1128602.
68. „Apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymo priėmimo istorija, 2000 – 2011 m.“. Vilniaus moterų namai. Žiūrėta 2021 m. spalio 10 d. https://www.vmotnam.lt/veikla/koalicija-

moters-teises-visuotines-zmogaus-teises/apsaugos-nuo-smurto-artimoje-aplinkoje-istatymo-priemimo-istorija/.

69. „What Is Domestic Abuse ?“. United Nations. Žiūrėta 2021 m. spalio 15 d. https://www.un.org/en/coronavirus/what-is-domestic-abuse.
70. „Smurtas“. Lietuviuzodynas. Žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d. Smurtas reikšmė - lietuvių kalbos žodynas (lietuviuzodynas.lt).
71. „Prievarta“. Lietuviuzodynas. Žiūrėta 2022 m. balandžio 10 d. Prievarta reikšmė - lietuvių kalbos žodynas (lietuviuzodynas.lt).
72. Vasiliauskienė, Lilija Henrika, Evelina Dirmotaitė, Zuzana Vasiliauskaitė. „Metodinės rekomendacijos specializuotos pagalbos centrų darbuotojams savanoriams bei apsaugos nuo smurto artimoje aplinkoje įstatymą įgyvendinančių institucijų darbuotojams ir specialistams”. Vilniaus moterų namai. žiūrėta 2021 gruodžio 29 d. https://www.vmotnam.lt/wp-content/uploads/2018/11/metodin%C4%97s-rekomendacijos-SPC.pdf.

Ivanovaitė G. Smurto artimoje aplinkoje Akmenės rajone kriminologinė analizė. Vadovas: Doc. dr. Alfredas Kiškis. Kaunas: Mykolo Romerio universitetas, Teisės mokykla, 2022.

ANOTACIJA

Magistro baigiamojo darbo tikslas – ištirti smurto artimoje aplinkoje Akmenės rajone kriminologinius aspektus bei pateikti siūlymus jo prevencijai.

Autorė darbe atskleidžia smurto artimoje aplinkoje sampratą. Analizuoja 2016 - 2020 metų laikotarpio smurtinių nusikaltimų artimoje aplinkoje Akmenės rajone įvairius kriminologinius rodiklius (būklę, lygį, dinamiką, struktūrą) palyginant juos su analogiškais rodikliais Lietuvos mastu. Pateikiama asmenų, smurtaujančių artimoje aplinkoje Akmenės rajone, charakteristika (nusikaltėlio portretas). Pateikiama asmenų, nukentėjusių nuo smurto artimoje aplinkoje Akmenės rajone, charakteristika**.** Atskleidžiami pagrindiniai smurto artimoje aplinkoje Akmenės rajone veiksniai, įvertinama kokią įtaką smurtiniam nusikalstamumui artimoje aplinkoje Akmenės rajone galimai padarė „COVID - 19“ pandemija. Analizuojama smurto artimoje aplinkoje prevencija Akmenės rajone bei parengti jos pagerinimo siūlymai.

Atlikus 2016 - 2020 m. oficialių statistinių duomenų analizę ir anketinę apklausą, nustatyta, kad labiausiai paplitusi smurto artimoje aplinkoje forma Akmenės r. – fizinis smurtas. Dažniausiai nuo smurto artimoje aplinkoje nukenčia moterys, o dažniausiai smurtauja artimoje aplinkoje vyrai. Smurto artimoje aplinkoje dažniausiai pasitaikančios priežastys – alkoholizmas, asocialus gyvenimo būdas ir kasmet fiksuojamas aukštas nedarbo lygis. Anketinės apklausos metu, net 5 iš 8 respondentų nurodė, kad „COVID – 19“ pandemija turėjo įtakos smurtiniam nusikalstamumui artimoje aplinkoje. Nustatyta, kad „COVID – 19“ pandemija turėjo įtakos smurtiniam nusikalstamumui artimoje aplinkoje Akmenės r. ir su tuo susijęs veiksnys, labiausiai turėjęs įtakos smurtiniam nusikalstamumui Akmenės r. – priverstinė saviizoliacija ir buvimas ilgą laiką kartu namuose.

Ivanovaitė G. Criminological Analysis of Domestic Violence in Akmenė District. Scientific advisor: Doc. dr. Alfredas Kiškis. Kaunas: Mykolas Romeris University, School of Law, 2022.

ANNOTATION

The objective of the master's thesis is to investigate the criminological aspects of domestic violence in Akmenė District and to provide suggestions for its prevention.

The author reveals the concept of domestic violence. Analyses various criminological indicators (condition, level, dynamics, structure) of violent crimes in the local environment in Akmenė District in the period from 2016 to 2020, comparing them with similar indicators throughout Lithuania. The characteristics of persons violent in the immediate environment in Akmenė District (portrait of a criminal) are presented. The characteristics of the victims of domestic violence in Akmenė District are presented. The main factors of domestic violence in Akmenė District are revealed, and the impact of the COVID - 19 pandemic on violent criminality in the immediate environment in Akmenė District is assessed. The prevention of domestic violence in Akmenė District is analysed and suggestions for its improvement are prepared.

After the analysis of official statistics for 2016-2020 and a questionnaire survey, it was established that the most common form of domestic violence in Akmenė District was physical violence. Women are the main victims of domestic violence, and men are most often violent in the immediate environment. The most common causes of domestic violence are alcoholism, an antisocial lifestyle and high unemployment rates each year. In a questionnaire survey, as many as 5 out of 8 respondents indicated that the COVID - 19 pandemic had affected violent crime in the immediate environment. The COVID - 19 pandemic was found to have affected violent crime in the immediate environment in Akmenė district and the related factor that had the greatest impact on violent crime in the immediate environment in Akmenė district was forced self-isolation and long periods of stay together at home.

Ivanovaitė G. Smurto artimoje aplinkoje Akmenės rajone kriminologinė analizė. Vadovas: Doc. dr. Alfredas Kiškis. Kaunas: Mykolo Romerio universitetas, Teisės mokykla, 2022.

SANTRAUKA

Magistro baigiamojo darbo tikslas – ištirti smurto artimoje aplinkoje Akmenės rajone kriminologinius aspektus bei pateikti siūlymus jo prevencijai.

Pirmame darbo skyriuje atskleidžiama smurto artimoje aplinkoje samprata. Antrame darbo skyriuje analizuojami 2016 - 2020 metų laikotarpio smurtinių nusikaltimų artimoje aplinkoje Akmenės rajone įvairūs kriminologiniai rodikliai (būklė, lygis, dinamika, struktūra) palyginant juos su analogiškais rodikliais Lietuvos mastu. Trečiame darbo skyriuje analizuojami statistiniai duomenys charakterizuojantys asmenis, smurtaujančius artimoje aplinkoje Akmenės rajone (nusikaltėlio portretas). Ketvirtame darbo skyriuje analizuojami registruoti statistiniai asmenų, nukentėjusių nuo smurto artimoje aplinkoje Akmenės rajone duomenys. Penktame darbo skyriuje atskleisti pagrindiniai smurto artimoje aplinkoje Akmenės rajone veiksniai, įvertinta kokią įtaką šios rūšies nusikalstamumui Akmenės rajone padarė „COVID - 19“ pandemija. Šeštame darbo skyriuje analizuojama smurto artimoje aplinkoje prevencija Akmenės rajone bei parengti jos pagerinimo siūlymai.

Anketinio metodo pagalba atlikta nemažiau, kaip 5 metus smurto artimoje aplinkoje srityje dirbančių Telšių apskrities vyriausiojo policijos komisariato Akmenės r. policijos komisariato pareigūnų ir Šiaulių apygardos Telšių apylinkės prokuratūros prokurorų, apklausa, kurios metu gauti duomenys išnagrinėti ir panaudoti apibendrinant respondentų nuomonę darbe iškeltų problemų prasme, pateikiant išvadas bei siūlymus. Tyrimo metu nustatyta, kad kaip ir visos Lietuvos atveju, taip ir Akmenės r., smurto artimoje aplinkoje atvejais dominuoja nusikalstamos veikos numatytos Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 140 str. (fizinio skausmo sukėlimas ar nežymus sveikatos sutrikdymas). Praktikoje dažniausiai pasitaikanti smurto forma Akmenės r. tiriamu laikotarpiu buvo fizinis smurtas. Nusikalstamas veikas, susijusias su smurtu artimoje aplinkoje 2016 - 2020 m. laikotarpiu Akmenės r. dažniausiai darė vidutinio ar jaunesnio amžiaus vyrai, patenkantys į 30 - 39 ir 40 - 49 m. amžiaus grupes, paprastai nedirbantys, turintys dažnai žemesnį išsilavinimą (pagrindinį ar vidurinį), dažnu atveju veikos padarymo metu – neblaivūs. 2016 – 2020 m. Akmenės r. nukentėjusiųjų nuo nusikalstamų veikų, susijusių su smurtu artimoje aplinkoje didžiąją dalį sudarė moterys, kurių amžius dažniausiai svyravo nuo 40 iki 49 ir nuo 50 iki 59 metų. Jos dažniausiai nukentėjo nuo sugyventinio, sutuoktinio arba brolio ir neretai būdamos neblaivios. 2016 – 2020 m. dažniausiai pasitaikanti smurto artimoje aplinkoje Akmenės r. priežastis – besaikis alkoholio vartojimas ir asocialus gyvenimo būdas, kasmet fiksuojamas

aukštas nedarbo lygis. 2020 m. Lietuvoje prasidėjusi „COVID-19“ pandemija dar labiau paskatino smurto artimoje aplinkoje lemiančius veiksnius (alkoholizmą, nedarbą), o įvesti įvairūs apribojimai, dar ir psichologinės problemas, dėl saviizoliacijos ir asmenų buvimo ilgą laiką kartu namuose.

Reikšmingi žodžiai: Smurtas artimoje aplinkoje, kriminologiniai rodikliai, asmenų charakteristika, veiksniai, prevencija.

Ivanovaitė G. Criminological Analysis of Domestic Violence in Akmenė District. Scientific advisor: Doc. dr. Alfredas Kiškis. Kaunas: Mykolas Romeris University, School of Law, 2022.

SUMMARY

The objective of the master's thesis is to investigate the criminological aspects of domestic violence in Akmenė District and to provide suggestions for its prevention.

The first chapter reveals the concept of domestic violence. The second chapter analyses various criminological indicators (condition, level, dynamics, structure) of violent crimes in the environment in the period from 2016 to 2020 in Akmenė District in comparison with analogous indicators on the scale of Lithuania. The third chapter analyses the statistical data characterising the perpetrators of domestic violence in Akmenė District (portrait of a criminal). The fourth chapter analyses the registered statistical data of victims of domestic violence in Akmenė District. The fifth chapter reveals the main factors of domestic violence in Akmenė District and assesses the impact of the COVID - 19 pandemic on this type of crime in Akmenė District. The sixth chapter analyses the prevention of domestic violence in Akmenė District and prepares proposals for its improvement.

With the help of the questionnaire method, a survey was conducted of the officers of Akmenė District Police Office of Telšiai County Police Head Office and the prosecutors of Telšiai District Prosecutor's Office of Šiauliai District who have been working in the field of domestic violence for at least 5 years. The data obtained during the survey were analysed and used to summarise the opinion of the respondents in terms of the problems raised in the paper presenting conclusions and suggestions. The research revealed that, as in the case of the whole of Lithuania, the criminal offenses provided for in Article 140 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania (causing physical pain or minor health disorder) dominated in Akmenė District in cases of domestic violence. In practice, the most common form of violence in Akmenė District during the study period was physical violence. Crimes related to domestic violence in Akmenė district in 2016–2020 were mostly committed by middle-aged or younger men in the 30-39 and 40-49 age groups, usually unemployed and often with lower education (basic or secondary), often intoxicated at the time of the act. In 2016–2020, the majority of victims of crimes related to domestic violence in Akmenė district were women, whose age usually ranged from 40 to 49 and from 50 to 59 years. They usually suffered from a cohabitant, spouse or brother and were often intoxicated. In 2016–2020, the most common cause of domestic violence in Akmenė District was excessive alcohol consumption and an antisocial lifestyle, and a high unemployment rate recorded every year. The COVID-19 pandemic that started in Lithuania in 2020 further contributed to the determinants of

domestic violence (alcoholism, unemployment), and various restrictions also led to psychological problems due to self-isolation and long-term staying together at home.

Keywords: Domestic violence, criminological indicators, personal characteristics, factors, prevention.

PRIEDAI

Priedas Nr. 1

ANKETA[201]

Esu Mykolo Romerio universiteto Baudžiamosios teisės ir kriminologijos magistrantūros studijų programos 2 kurso studentė Gabija Ivanovaitė. Šią anketą paruošiau atlikdama tyrimą magistro baigiamajame darbe „Smurto artimoje aplinkoje Akmenės rajone kriminologinė analizė“.

Tyrimo tikslas - sužinoti ir įvertinti teisėsaugos pareigūnų, dirbančių su smurtu artimoje aplinkoje (toliau SAA) Akmenės rajone, nuomonę baigiamajame darbe iškeltais aktualiais klausimais. Ši anketa skirta Telšių apskrities vyriausiojo policijos komisariato Akmenės rajono policijos komisariato pareigūnams dirbantiems su smurtu artimoje aplinkoje ir Šiaulių apygardos Telšių apylinkės prokuratūros prokurorams. Jūsų nuomonė yra labai svarbi rašant darbą. Kadangi anketa yra anoniminė, tikiuosi išsamių ir atvirų atsakymų. Užpildžius elektroninę anketą bus prieinami tarpiniai bei galutiniai apklausos rezultatai.

Dėkoju už Jūsų geranoriškumą dalyvaujant apklausoje!

1. Kokioje įstaigoje Jūs dirbate?
    a) Apygardos prokuratūros apylinkės prokuratūroje;
    b) Telšių apskrities vyriausiojo policijos komisariato Akmenės rajono policijos komisariate;

2. Kiek metų dirbate SAA prevencijos ir kontrolės srityje?
   Įrašykite_____

3. Kuri, Jūsų nuomone, SAA forma paplitusi Akmenės rajone labiausiai?
    a) Fizinis smurtas;
    b) Psichologinis smurtas;
    c) Seksualinis smurtas;
    d) Ekonominis smurtas;

4. Jūsų nuomone, kas dažniausiai nukenčia nuo SAA?
    a) Moterys;
    b) Vyrai;

[201] ,,Nuoroda elektroninės anketos pildymui“, apklausa.lt, , https://apklausa.lt/f/smurtas-artimoje-aplinkoje-akmenes-rajone-e9nach1/answers.html.

c) Vaikai.

d)

5. Kas, Jūsų nuomone, dažniausiai smurtauja artimoje aplinkoje?
    a) Vyrai;
    b) Moterys;
    c) Vaikai.

6. Kokios yra dažniausiai pasitaikančios SAA priežastys?
    a) Alkoholizmas, asocialus gyvenimo būdas;
    b) Nedarbas, finansinės problemos;
    c) Patriarchalinės visuomenės vertybės;
    d) Kita (įrašykite savo nuomonę)_____

7. Jūsų nuomone ar „COVID – 19“ visuotinė pandemija turėjo įtakos SAA nusikalstamumui Akmenės rajone ?
    a) Taip, turėjo;
    b) Neturėjo;
    c) Negaliu atsakyti;

8. Kokie veiksniai, susiję su „COVID – 19“ pandemija, labiausiai turėjo įtakos SAA nusikalstamumui Akmenės rajone (pažymėkite tik 1 atsakymą)?
    a) Priverstinė asmenų saviizoliacija ir buvimas ilgą laiką kartu namuose;
    b) Prarastas darbas (pajamos), patirtos finansinės problemos;
    c) Psichologinės problemos;
    d) Kita (įrašykite savo nuomonę)_____

9. Kokias matote svarbiausias SAA prevencijos ir kontrolės problemas?

    Įrašykite savo nuomonę_____

_____

10. Kaip siūlytumėte jas spręsti?

    Įrašykite savo nuomonę_____

Dėkoju už Jūsų pateiktus atsakymus bei išreikštą nuomonę!

Forma patvirtinta Mykolo Romerio universiteto
Senato 2012 m. lapkričio 20 d. nutarimu Nr.1SN-10

PATVIRTINIMAS APIE ATLIKTO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

2022-05-12
Kaunas

Aš, Mykolo Romerio universiteto (toliau – Universitetas) Teisės mokyklos, Baudžiamosios teisės ir kriminologijos programos studentė Gabija Ivanovaitė, patvirtinu, kad šis rašto darbas, magistro baigiamasis darbas „Smurto artimoje aplinkoje Akmenės rajone kriminologinė analizė“:

1. Yra atliktas savarankiškai ir sąžiningai;

2. Nebuvo pristatytas ir gintas kitoje mokslo įstaigoje Lietuvoje ar užsienyje;

3. Yra parašytas remiantis akademinio rašymo principais ir susipažinus su rašto darbų metodiniais nurodymais.

Man žinoma, kad už sąžiningos konkurencijos principo pažeidimą – plagijavimą studentas gali būti šalinamas iš Universiteto kaip už akademinės etikos pažeidimą.

_____ Gabija Ivanovaitė
(parašas) (vardas, pavardė)